

L. Muntané

D'ACI + D'ALLÀ

NUM 7

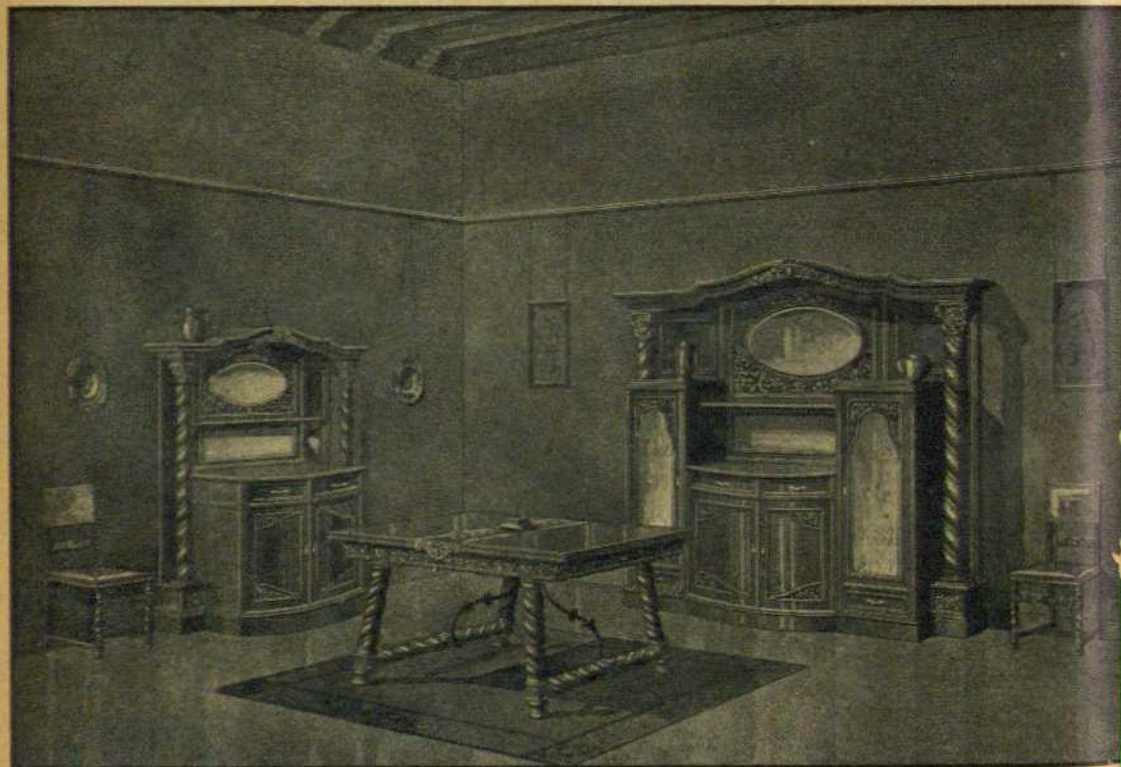
JULIOL

1919

PERE REIG I FILL

CONSTRUCTORS DE MOBLES

CASA FUNDADA EN 1852

TALLERS:

C. UNIVERSITAT, 19 i 21

CONSELL DE CENT, 289

TELÈFON 2985 A.

DESPATX:

RAMBLA CATALUNYA, 23

TELÈFON 3784 A.

D'À CÍ D'AILÀ

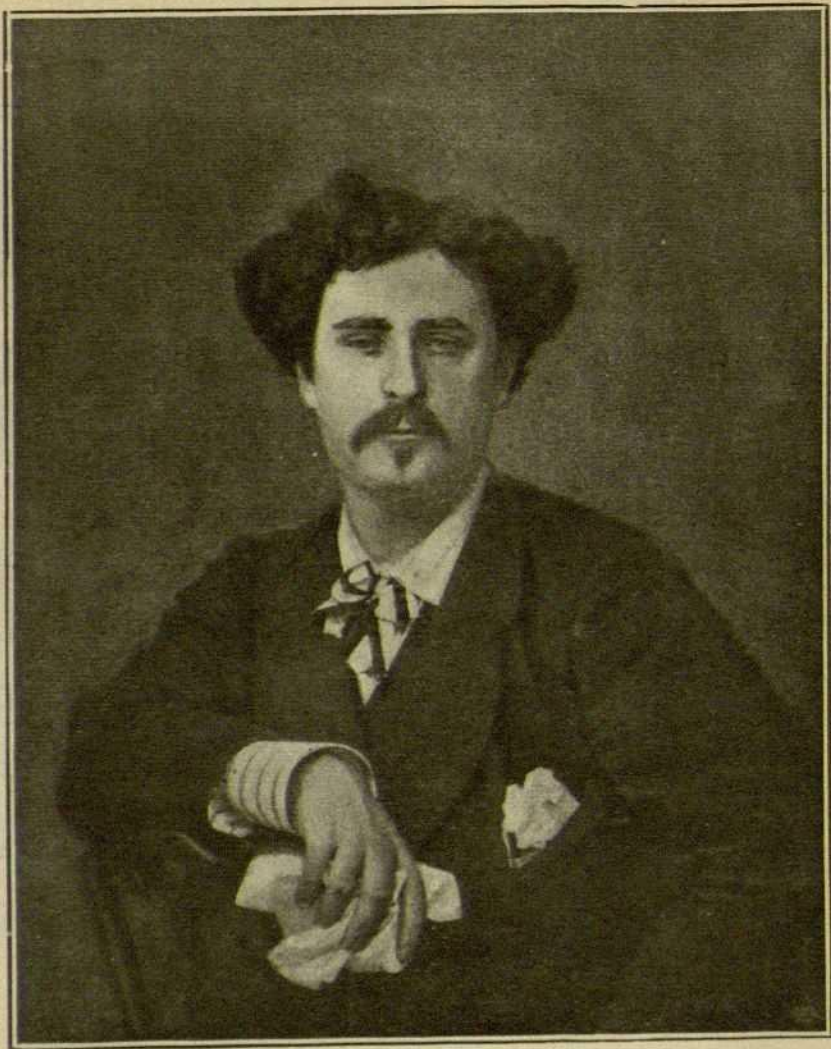
MAGAZINE MENSUAL
DIRECTOR:
JOAQUÍ FOLCH I TORRES
EDITORIAL CATALANA
 ESCUDILLERS 10 BIS
 BARCELONA

SMART

El pintor Fortuny home d'ofici, *Ll. Folch*. — A l'hora del te, *Georgina*. — El maset de l'altura, poesia, *Joaquim Folch i Torres*. — L'humor català, *Junceda*. — El Compromís de Casp, *Pere Claresvalls*. — Història del malastruc diamant blau, *Aleix de Besora*. — El triomf de Floricel o la immortalitat de la poesia i l'amor, *J. Martí Marull*. — El viatge directe en avió d'Europa a Amèrica, *J. M. R. B.* — Tarda d'istiu, poesia, *Pere Benavent*. — Els darrers anys de la vida de Leonardo de Vinci, *A. F.* — La primera neu, *Guy de Maupassant*. — Unes escoles muntanyenques d'escultura, *T. T.* — Els sants patrons de la pagesia catalana, Sant Nin i Sant Non, *Valeri Serra i Boldú*. — Un submarí alemany vist per dins, *N. E.* — La il·lusió al teatre, *Xixol*. — Un bell aspecte de la campanya nord-americana a França, *F.* — El feminisme a Turquia, ***. — La Conferència de la Pau de 1604, *Llorenç Montoriol*. — Del viure paradoxal, novel·la, *Jacint M. Mustieles*. — Crònica Catalana, *X.* — Crònica Estrangera, *A. Rovira i Virgili*. — Suplement artístic: *Mascarada*, *Marià Fortuny*.

UN GRAN ARTISTA CATALÀ

MARIÀ FORTUNY
PINTOR

EL PINTOR FORTUNY HOME D'OFICI

L'HABITUD és indubtable que forma en els homes una segona naturalesa; és una mena d'ensinistrament en cert sentit, de les facultats físiques i fins de la naturalesa psicològica dels individus. Per això no té res d'estrany que així com els progenitors donen a llur generació llur fesomia física i moral, els dotin també de qualques llambregades d'aquesta segona naturalesa formada en ells per l'hàbitud.

En el pintor Fortuny, al qui suara ha tornat a fer actual el parlar-ne l'homenatge que li ha estat fet en la darrera Exposició d'Art, això resta demostrat palesament en el fet que essent un home enfeinadíssim amb sos quadros i fortament preocupat per ses pintures i sos dibuixos, per qual conreu sentia una vera passió; i essent un veritable trashumant, ja que en sa curta vida mai va parar de córrer d'ací d'allà, cercant sempre noves impresions per a son art, va tenir lleure per a practicar treballs manuals com un home d'ofici, tal com homes d'ofici havien estat el seu avi i son pare.

És cert, per altra banda, que Fortuny, en la botiga del seu avi, degué tenir ocasió d'entrenar-se en les pràctiques d'home d'ofici, puix que no en va estigué al costat d'aquest en sa casa de Reus fins a l'edat de catorze anys en què va venir a Barcelona; però un home com ell, mimat de la fortuna i que no feia molsa en

lloc, mal s'hauria conformat a treballar en feines d'ofici havent de muntar obradors, comprar eines i perllongar estades, si una força imperiosa i de faisó congènita no li hagués empès.

És curiós aquest aspecte del nostre pintor; i és llàstima que els seus biògrafs no hagin dedicat més atenció al Fortuny obrer. Seria interessant conèixer ben bé l'artista sota aquest caire, el qual ens hauria, qui sap si pogut explicar el fet que, essent, En Fortuny, un artista que agradava a la gent de tot el món per la seva originalitat i per la personalitat ben definida de les seves obres, passés tota la vida cregut que ofegava els seus gustos artístics en obsequi de la seva universal clientela. Això de fer un artista genial, i estimat per les seves genialitats, ço que agrada a la gent, sacrificant part del propi gust i de les pròpies conviccions, és ben bé de naturalesa industrial més que artística. I que Fortuny pensava així no n'hi ha pas cap dubte; el seu biògraf, el cultíssim crític en Josep Ixart, ens diu que quan de tornada de son viatge a Londres va passar l'últim estiu de la seva vida en la vil·la Arata de Pòrtici per a refer-se d'una mena de neurastènia que s'havia apoderat d'ell, la seva estada allí el va reanimar en tal guisa que «tornà a treballar amb ardor desusat i a somriure a sos més falaguers projectes. Germinava

en sa ment — afegeix — el propòsit de desfer-se del jou, *que, segons pròpia confessió*, li havia imposat la moda, i inaugurar una nova era dedicant-se a pintar per a si, imprimint a ses obres el segell de son geni espontani i lliure. A Pòrtici sembla *més decidit que mai* a realitzar aquest propòsit, que el va perseguir sens treva d'ençà que hagué arribat al promedi de la seva vida.»

Segui el que es vulgui, el cert és que Fortuny, en els temps de més esplendor de la seva fama, anava abandonar els seus pinzells que amb tanta facilitat manejava per a capbussar-se en les dificultats de la tècnica de qualques d'oficis, alguns ja oblidats o gairebé tals com el de damasquinaire d'acer, cisellador i gravador d'acer que junt amb el de forjador el capacitaven per a l'ofici d'armer, i el de ceramista per el qual sentí afició tal que el temptà a fer proves per veure si podia trobar els efectes metàl·lics en la decoració que admirava en les ceràmiques hispano-moresques.

Com havem dit abans, Fortuny tingué ocasió, en els anys que va passar a casa el seu avi, de fer l'aprenentatge d'home d'ofici. El seu avi era fuster, com ho fou també el seu pare que va tenir la desgràcia de perdre quan era encara un nen; però l'avi de Fortuny que devia ser un d'aquests homes traçuts i plens d'intuïció, era, demés, escultor per haver-se'n fet ell, tenia no vulgar aptitud per a la mecànica i amava intentar la pràctica de les noves activitats que es diguessin amb les seves aptituds. Conta l'Ixart que al morir la mare de don Antoni de Bofarull, el vell Fortuny va *treure* la mascareta al cadàver deixant parada la gent de Reus que no sabia res d'aquest procediment d'impremtar les fesomies; i diu el mateix autor que l'avi d'En Fortuny s'havia fet una col·lecció de figures de cera que ensenyava al públic. ¡Si en degué poder aprendre de coses, En Fortuny, en el taller del seu avi! I sobretot és fàcil, si no ho duia ja en la pròpia sang, que s'encomanés aquest esperit d'home traçut que no s'atura a emprendre una tasca pel desconeixement d'una tècnica, fíat en la intuïció.

Que En Fortuny ho era, un home traçut, els seus quadros ho diuen prou, i que era dotat d'una gran intuïció ho afirmen també els seus primers dibuixos i pintures de quan encara era un noi.

El cert és que a Barcelona, quan encara anava a Llotja, va sorprendre ja al pintor Tomàs Moragas, que era company seu, en veure'l restaurar una caixa antiga que havia comprat, en la qual hi havia talles i marqueteries, i deixar-la com nova. Després, en el restant de la seva vida, va restaurar-se totes les peces que anava adquirint per a sa famosa col·lecció d'antiguitats; i no cregui el lector que aquestes restauracions es limitessin a ço que tenia relació amb l'art de la fusta, de la talla o de la pintura, coses que eren ja del seu ofici o que podia haver après a la botiga del seu avi; ell restaurava armes, marfils, ceràmiques, joies i tota mena d'objectes d'orfebreria que cisellava i esmaltava primorosament.

En el seu propi ofici de pintor, ultra el *métier* de tal, amava preparar-se les teles i les posts de fusta en què havia de pintar. Es conta que quan ja tenia gairebé acabat el seu famós quadre *La Vicaria*, pel qual li van donar 70.000 francs, i que va pintar sobre fusta, va sospitar en Fortuny que a una de les posts de què estava formada la creuenda, hi devia haver un corc, i no va dubtar a destruir un tros de la pintura obrint-hi una fonda via amb una gúbia fins que va trobar la bestiola, arreglant després tan hàbilment el desperfecte en forma que no era possible notar l'adob.

Durant una de les estades que féu a Granada, va muntar un taller laboratori per a veure si descobria el procediment que seguien els moros per a obtenir les colors amb reflexos metàl·lics de la seva ceràmica, va estudiar els procediments químics d'execució i hi va treballar amb veritable delit durant una bona temporada seguida i no ho va abandonar mai més del tot. En una de les lletres que de Granada estant va enviar el seu cunyat En Raimond de Madrazo, li parlava dels seus treballs ceramistes i li deia que havia trobat tres tons «d'una color i un vigor que sols se veu en ben pocs plats».

També va dedicar-se, vivint a Granada, a la investigació i pràctica de les tècniques per a damasquinar, niellar, brunyir i daurar l'acer, havent fet treballs en aquest ofici que sorprengueren els professionals. La seva afició a les armes l'estimulà tant a fer-ne d'aire antic que va arribar a aconseguir la traça d'un espaser. Va fer un *alfange* del qual un erudit francès en la matèria, M. Beaumont, digué

que era digne del rei Boabdil, i que resumia tot l'art i els procediments de fabricació que usaven en el segle XV els espasers musulmans de la vella ciutat de Còrdova; i afegia: «l'encant, el caràcter de ara elegància, la capritxosa bellesa de sa forma, l'hàbil execució de flors i arabescos que el decoren, li donen valor artística notabilíssima que dobla el prestigi del nom que se li uneix. En aquesta labor, essencialment espanyola, creada per una mena d'amor a l'Alhambra, Fortuny hi ha posat, no sols gran part del seu talent, sinó quelcom del seu cor.» Parla també el mateix autor d'una altra fulla d'*alfange* que no va acabar, i que era gravada i daurada per Fortuny conforme als antics procediments que en les seves investigacions havia descobert.

Digueu ara si no calia una passió ben arrejada pels oficis, una passió en certa manera

congènita la que va impulsar Fortuny a deixar les seves pintures, els seus dibuixos i els seus aiguaforts, que en vida ja el feien l'ídol de les aristocràcies del diner i de l'esperit, i l'enriquien de moneda, i que després de són traspàs havien de fer-lo immortal. Bé devia pensar ell que allò dels seus oficis no li donaria més nom ni més fama; ho degué tenir més com una debilitat que li feia perdre el temps i el distraïa dels seus quadros; i no obstant la força era tan irresistible, tan obsessionant, que es deixava vèncer.

Nosaltres, que admirem en el mestre Fortuny aquest aspecte d'home d'ofici, ens havem cregut obligats a fer-lo ressaltar amb motiu de l'homenatge que suara se li ha tributat en l'Exposició d'Art d'enguany.

LL. FOLCH

A L'HORA DEL TE

Campionat de Tennis

A les nostres elegants *tennis-women*, per les galtes d'ambre de les quals flueix una meravella sang rosada, a elles, sempre amatents, sempre àgils, depuradores d'una raça en la qual el casolanisme de fins ara no era Virtut, sinó esma ensopida i estèril, ens plau avui d'oferir el retrat de Mlle. Suzanne Lenglen, la famosa campiona francesa del tennis, que ha anat a Anglaterra a lluitar per al famós campionat nacional de Wimbledon on, a les primeres proves, se n'ha tret aquesta fotografia.

No cal dir l'excitació dels ambients deportius francesos i anglesos davant una lluita tan colpidora. S'han fet innombrables joguesques, entre elles una de 1,000 lliures esterli-

nes. Ja en 1912, quan no tenia sinó 13 anys, la senyoreta Lenglen havia vençut en diversos torneigs d'Europa. Es rapidíssima i té una perfecta punteria. Son pare li ensenyà el

joc de tennis, encara que ell no juga personalment.

: : Dones d'aviadors

Com a suplement a nostra informació sobre les dones d'aviadors, les quals, com és natural i ben merescut segueixen essent actualitat de tota revista il·lustrada que s'estimi, donem avui una bella fotografia de la senyora Hawker i el seu fill.

La senyora Ahwker en saber la nova de

la salvació de son marit, gosat campió de la travessia de l'Atlàntic, que el vicari de Hook li anuncià oficialment es posà a plorar com

La senyoreta Susagna Lenglen

la famosa campeona francesa de tennis i que suara ha triomfat plenament en el campionat de Wimbledon (Anglaterra)

un infant. També donem la fotografia de la senyora Mackenzie Grieve, muller del pilot de Hawker, i la de la riallera Miss Kathleen Kennedy, en son brau jersey, la sortosa promesa del tinent Brown, el definitiu vencedor en la travessia de l'Atlàntic. ¿Quina dona hi ha al món tan feliça com Miss Kathleen Kennedy? No pas cap reina, ni princesa, ni gairebé cap princesa o reina de conte de fades.

Un batalló El

femení : : co-
rat-

ge de la dona polonesa, tan eximi a través de tota la història alterosíssima d'aquell país, — e x e m p l e egregi de les qualitats desenrotllades per l'ànima eslava, un cop llatinitzada per l'únic vehicle de llatinització possible en el món després de la caiguda de l'Imperi romà, és a dir, el catolicisme, — s'ha manifestat durant la guerra en múltiples ocasions.

Les dones poloneses, no menys que les russes, lluitaren per la pàtria.

Especialment quan aquesta plaça tan disputada: Lemberg, obsessió dels lectors de telegrames, fou atacada pels fills gosats d'Ucraïna, en novembre de 1918, nois — gairebé nins — i dones eixiren a l'encontre de l'invasor, i el barri de Correus, el barri de l'Estació, veieren combats èpics en els quals la lluita fou aferrissada, un veritable abraonament de exasperacions.

Aquest fou el noble origen del batalló de les dones voluntàries de Lemberg. No és pas

que d'aleshores ençà aquesta petita host hagi portat vida purament decorativa, aprofitant els uniformes per a fer-se positures escultòriques, o per a representar-hi operetes. Encara no fa gaire aquest batalló, actualment ben organitzat i disciplinat sota la direcció de la senyora Zagourska, comandanta del batalló, rebutjà els atacs dels rutenis en un sector on el combat fou vivísim.

El batalló compren unes 300 voluntàries, governades amb estricta disciplina militar: el servei és excel·lent. La recruta es fa sobretot entre les dones intel·lectuals, i poques oficines de recrutament són d'una exigència tan estilitada.

Actualment el batalló és una apreciable reserva; va allà on hi ha trontoll, sense vacil·lació, amb delit. I quan Lemberg, per honorar la memòria d'aquestes dones heròiques bas-teixi un monu-

La comtesa Hoey Stocker

ment a llur virtut espartana, aquest monument d'Amazones podrà ser una cosa exquisida i única, davant la qual, tanmateix, passarà amb un desvetllament de temença algún jovincell enamorat i amb algún sospir crepuscular més d'un marit.

:: Inesperada conseqüència de la guerra

Si les nostres lectores van parar-s'hi una

Les lectores D'ACI D'ALLÀ es recordaran dels enginyosos procediments de disfressa o *camouflage* de vaixells,

per esgarriar tot càlcul i precisió de l'adversari.

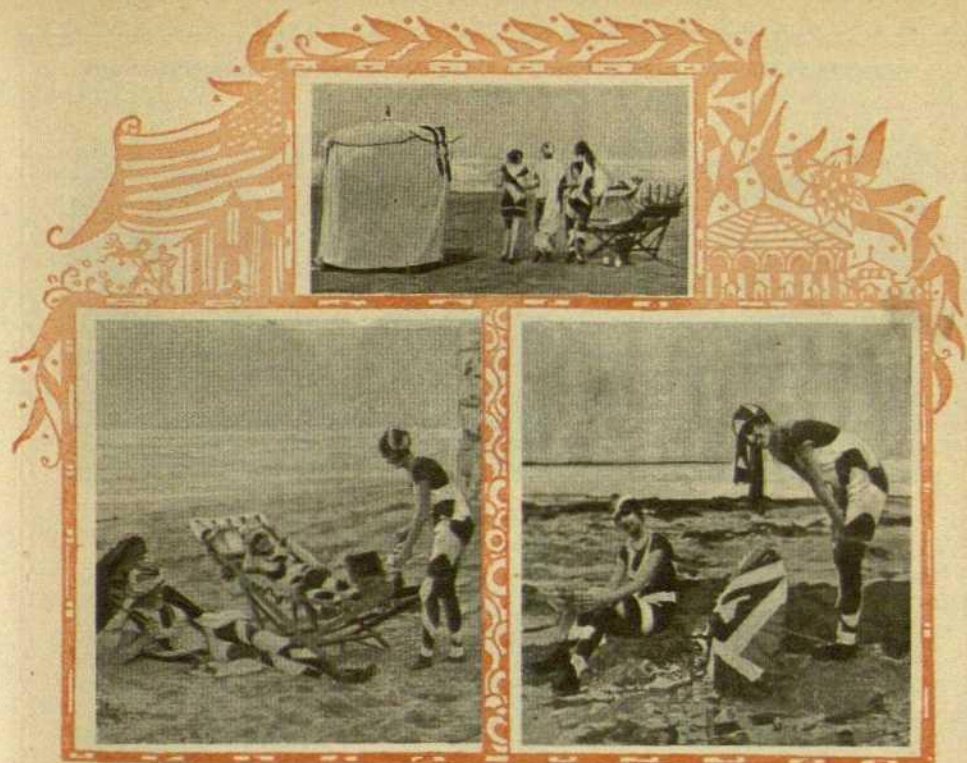
Miss Kathleen Kennedy
promesa del tinent Brown,
el company d'Alcock, vencedor
en la travessia directa
de l'Atlàntic

La senyora H. G. Hawker
amb el seu fill
muller del cèlebre aviador

Mrs. Mackenzie Grieve
muller del pilot d'Hawker

Un grup de dones voluntàries del batalló femení de Lemberg
Al centre, vestida de jaqueta, la comandanta senyora Alexandra Zagourska

Conseqüències de la guerra

Diversos models de vestits *camouflés* que han posat de moda les models de les cases angleses de confeccions

mica, sens dupte arribarien a una vaga impressió que aquelles llenques insòlites de color, cosa brillant i no mancada d'atracció estètica, no trigarien a ser emmatllevades per la dona per a combinar-hi una cosa o altra que fes goig i cridés l'atenció. Doncs bé, ja hi som. Les cases de modes angleses llençaren al mercat una moda de vestit *camouflés*; a més, cosa més pràctica, més escaient i, més gentil, les banyistes angleses han sorprès les platges fines i la mirada dels homes amb vestits de bany *camouflés* i amb parasols *camouflés*. Totes les habituals postures, mirades traveseres, gestos ardits, xipolleigs, esquitxos, immersions decidides, surament de deliciosos cossos supremes per les aigües, estan rejovenits amb una gràcia nova.

Les diputades alemanyes :: Es tracta d'un corrent, i gosariem dir que és un corrent irresistible, per fortuna. Trenta dones alemanyes han estat elegides diputades

i han pres part a l'Assemblea Nacional de Weimar. Els homes acaben per convènce's que l'exclusió sistemàtica de la dona en qual-sevol indret, posa en aquell indret un segell de barbarie. Els homes sols, evidentment, no haurien mai inventat la civilització. Són massa matussers.

I tampoc, tot sols, no l'haurien conservada. I si no fos per les innombrables influències de la dona, generalment clandestines, que traspuen a totes les organitzacions, que amorseixen, o ponderen, o inflamen, o sostenen els cors masculins, hauriem arribat insensiblement a la post-història, antípoda, però equivalent, de la pre-història.

I la bellesa de l'exemple alemany, la bellesa específica, consisteix en aquest fet: que les noves diputades pertanyen a totes les classes socials i a tots els partits polítics, cosa que demostra la estúpida inanitat de l'únic argument que es fa avui, pràcticament, dins l'inculte i endarrerit sistema polític espanyol

Algunes de les diputades alemanyes elegides en les primeres eleccions del nou estat alemany

Senyora Koehler

Senyoreta Anna von Gierke

Senyoreta Maria Juchacz

Senyora Elfriede Kyneck

Senyora Lluïsa Lietz

Doctora Gertrudis Baum

contra el dret electoral de la dona, és a dir, que no favoriria sinó opinions extremes.

Charlottenburg ha elegit una diputada del partit nacional alemany, la molt noble Fraulein Anna von Gierke. Dortmund, Aachen, Elberfeld i Munich quatre catòliques. Koenisberg, Hamburg, Dantzig i Posen han elegit quatre demòcrates (dues per Hamburg).

Les restants diputades es distribueixen entre els diversos matisos del socialisme.

Les dones diputades pertanyen a les professions més diverses: profesores, institutius, publicistes, intendents d'hospicis, etc. Una d'elles, la senyora Drioda Hauke, socialista majoritària, s'ha presentat com a «Hausfrau» això és, dona de sa casa.

**Una aviadora
xinesa : : :**

La comtesa Hoey Stocker, ha estat una de les primeres per sones a valer-se del permís de volar donat a l'estament civil.

Segons es diu, la comtesa Hoey Stocker és una intrèpida aviadora, comptant-se-li vols famosos, alguns dels quals poden comparar-se amb els millors realitzats pels seus col·legues masculins. Comentant la *virtuositat* aviatriu i l'afició que la comtesa Hoey Stocker demostra en volar, una revista anglesa diu maliciosament que tal vegada aquesta afició la practica tant per a poguer visitar mes sovint el seu bell país, massa lluny per anar-hi sovint des d'Anglaterra, on resideix. Cal dir que la comtesa és enyoradissa de mena. -GEORGINA

El Maset de l'Altura

Al Mestre Francesc Pujol i a En Rafel Vives,
en memòria del nostre sojorn al Pirineu

SOLITARI MASET DE LES ALTURES
ALLÀ DALT ON S'AGRISEN LES MUNTANYES
I LA ROCA CLAPISSA AMB LA NUESA
LA GRAN DESOLACIÓ DE L'HERBA PARDA.

ARRAN DEL PORT, VORA EL CAMÍ QUE A PENES
LA NEU HA DEIXAT TEMPS PER A AFRESSAR-SE,
T'ESTÀS COM VIGILANT L'AMPLA TRISTESA
DE LES CARENES NUES.

ACLOFAT A REDORS DEL LLOM ALTÍSSIM
COM AFUANTE AL VENT I A LES TEMPESTES
TENS COM DOS ULLS PETITS LES FINESTROLES
TOTES HUMANES.

I AL TEU ENTORN COM UNA LLOCA ROSSA
DAMUNT DEL RÓS DE L'HERBA, LES PASTURES
FORMIGUEGEN MINÚSCULES I GRISES
COM UN PUGÓ MISÈRRIM.

QUI PASSARIA VORA EL TEU SILENCI
SENSE SENTIR L'ESGARRIFANÇA TRISTA
DE L'ALTA SOLEDAT QUE T'ACOMPANYA
DINS LA NIT FOSCA?...

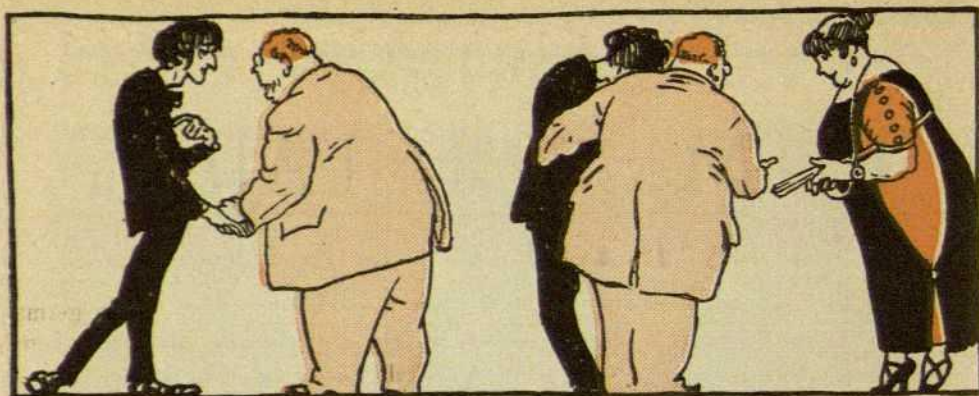
QUAN ELS PASTORS SÓN EN EL JAS QUE DORMEN
I EN LA TÈNEBRA SOLITÀRIA I FONDA
A DINTRE DELS CORRALS LES BÈSTIES BRUNES
REMUGUEN LENTES?...

QUI NO S'ENDÚ LA PÀL-LIDA FRISANÇA
DEL GRAN HIVERN GLAÇAT, QUAN LA TEMPESTA
CRUEL, BAT LA TEULADA QUE S'AJASSA
TOTA VENÇUDA?...

QUI A LA CIUTAT, VORA LA DOLSA FLAMA
QUAN PICA ALS VIDRES LA PLUGETA FINA
NO SENTIRÀ LA PIETAT QUE TRUCA
PEL TEU RECORD QUE PASSA?...

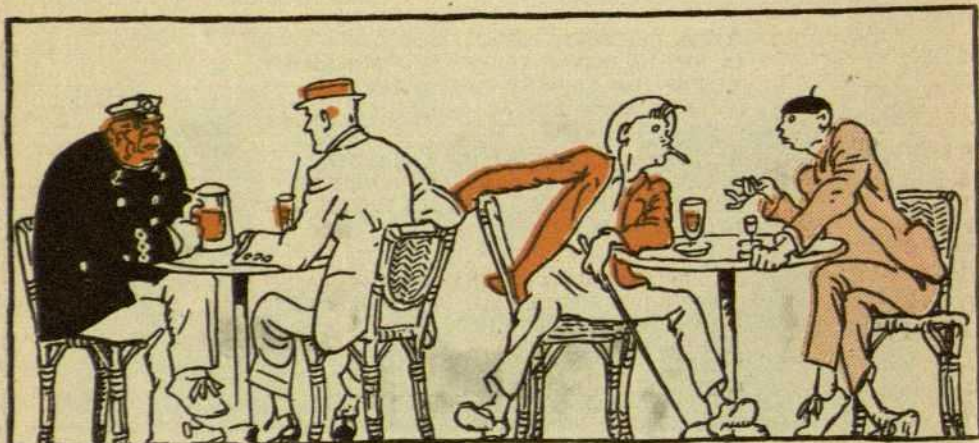
JOAQUIM FOLCH I TORRES

===== L'HUMOR CATALÀ =====

— Què tal? Com va la música?
 — Miri, un d'aquests dies m'estrenaran una simfonia en mi.

— Rosa, tinc el gust de presentar-te un músic de molt mèrit. Ara diu que li estrenaran una simfonia en... en ell.

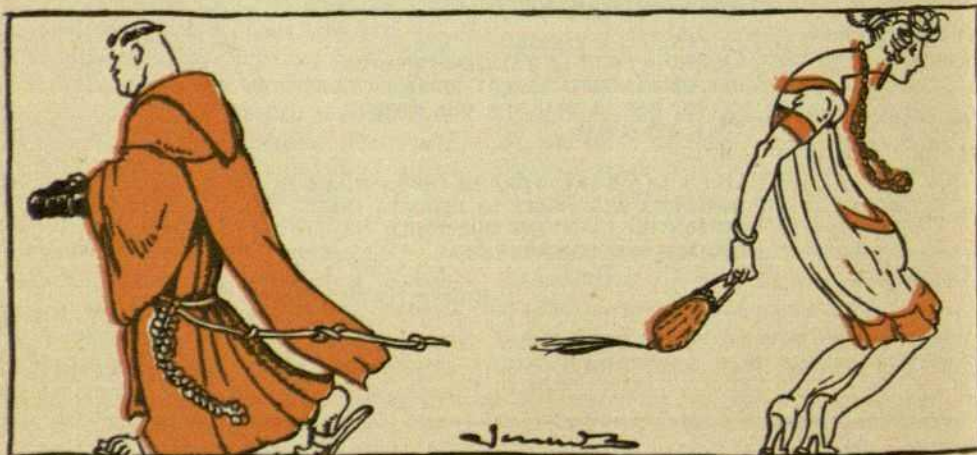
— Jo tenia un oncle, home de mar com vostè, que va morir de fam en un naufragi.

i...!

— Oh, i per més pega, a l'altura de les illes Sandwich.

— Els catedràtics de Medicina són uns barres. Figura't que em varen suspendre perquè vaig dir que cura radical era igual que capellà lerrouxista.

— Els de Dret són igual. A mi em varen tombar perquè vaig assegurar que fidelcomissari volia dir comissionista de fideus.

Carmelita descalç

PENITÈNCIES

Carmelita calçada

(Dibuixos i xistos de Junceda)

EL COMPROMÍS DE CASP

: Els set pretendents Set eren els pretendents al tron de la Confederació catalano-aragonesa, que deixà vacant la mort de Martí I sense descendència legítima ni tria de successor. Heu-vos-els aquí:

1.^r Lluís, duc de Calàbria, que era fill de dona Violant, filla de Joan I.

2.ⁿ Frederic, comte de Lluna, fill bastard ilegitimat de Martí de Sicília, primogènit de Martí l'Humà.

3.^r Ferran d'Antequera, fill de dona Leonor, germana de Martí I i filla de Pere III el Cerimoniós.

4.^r Jaume, comte d'Urgell, besnét del rei Anfós III per línia directa masculina.

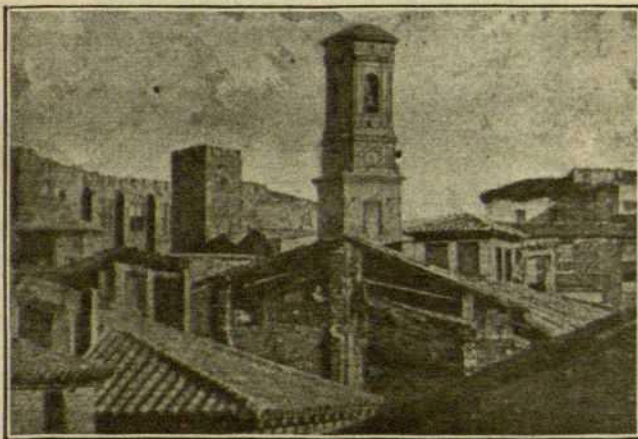
5.e Anfós, duc de Gandia, besnét del rei Jaume II per línia directa masculina.

6.e Joan, comte de Prades, nèt per línia masculina de Jaume II (1).

7.e Isabel, filla del rei Pere III, germana del rei Martí i muller del comte Jaume d'Urgell.

Aqueixos set pretendents foren els aspirants a la corona que enviaren procuradors en reivindicació dels seus drets respectius a les Corts que convocà a Montblanch, per al 31 d'agost del 1410,

el governador general de Catalunya Grau Alemany de Cerverelló. Tingui's present que el comte d'Urgell féu la deguda reclamació a dites Corts en nom propi i en el de sa esposa Isabel.

Vista parcial de Casp

Al fons, a ma esquerra, es veu el castell on es celebraren les sessions del Compromís de Casp

El procediment per a la designació de rei No pogué prosseguir el Parlament les sessions a Montblanch, a causa de l'epidèmia de glànola que aleshores hi havia a Catalunya. Va prorrogar-se, i es reuní novament el 30 de setembre, a Barcelona.

Els representants catalans es manifestaren partidaris de posar el plet en mans

(1) Durant l'interregne morí Anfós, duc de Gandia, nèt de Jaume II per línia masculina, i reclamaren la corona son fill, Anfós, qui heretà el títol i el germà d'aquell, el comte de Prades.

d'una mena de tribunal d'arbitratge, a fi d'evitar la sotragada d'una guerra civil. Advertiren, però, els procuradors dels candidats, que tractant-se d'un afer que interessava per igual tota la Confederació, no era qui per resoldre tot sol el Parlament català. Aquest Parlament va enviar comissions a Aragó i a València, per a demanar la reunió dels Parlaments respectius, a fi de posar-se d'acord per a la solució d'aquell conflicte transcendent. En aquells dies era molt difícil la reunió dels

Parlaments de Aragó i València, puix els dits països estaven dividits i pertorbats pels bans contraris. A Aragó, era més encesa i apasionada que mai entre la lluita del ban dels Herèdies i els Urreas contra el dels Lunas. A València, combatien el ban dels Centelles i el dels Vilareguts. El procediment més lògic i més adequat per a resoldre el plet,

era la reunió d'un Parlament general de la Confederació, per l'estil de les Corts de Montçó. No celebrant-se aquest Parlament general, calia que es reunissin els tres Parlaments, cada un pel seu compte, i veiessin d'entendre's. Per a tenir més ràpids mitjans de comunicació, l'any 1411 el Parlament de Catalunya es traslladà a Tortosa; el d'Aragó, a Vinaroç, i el d'Aragó a Alcanyis. Mentrestant, Ferran d'Antequera, qui era Regent de Castella com a tutor del rei Joan I, enviava al Parlament català altívoles ambaixades, atribuint-se ja el dret indiscutible a la corona com a pretès parent més proper de Martí l'Humà.

Després de nombrosos incidents, per haver-hi dos Parlaments contraris a València, i altres dos a Aragó, s'arribà a la concòrdia d'Alcanyis, en virtut de la qual els delegats dels Parlaments català, valencià i aragonès decidiren posar l'afer en mans de nou jutges o compromissaris, que devien reunir-se a Casp (16 febrer 1412).

En el dit document es feren constar les regles de procediment a què havia d'atendre's per a la designació i reunió dels dits compromissaris.

Com s'arribà al nomenament dels nous compromissaris

N'Antoni de Bofarull, amb gros i notori error, evidenciat per l'examen dels documents continguts als volums de la *Colecció de documents inèdits del Archivo de la Corona de Aragón*, diu i repeteix

El castell de Casp on tingueren lloc les deliberacions del cèlebre Compromís de Casp.

(D'un dibuix del natural)

que la designació dels nous compromissaris, tres per cada Estat, fou obra de la vintiquatrena o comissió de 24 persones nomenada a Tortosa pel Parlament català, i que la designació, si bé va rebre una confirmació posterior per part de l'ambaixador aragonès, que a son dir arribà a Tortosa alguns dies més tard, no fou confirmada per part del Parlament valencià. En Bofarull veu en tot això un gran defecte de procediment.

Les coses no succeïren tal com explica l'autor de la *Historia crítica (civil y eclesiástica) de Cataluña*. I l'explicació vera no deixa d'ésser ben estranya; tant, que confirma les suspites sobre les intrigues que precediren al Compromís de Casp.

En realitat, els tres Parlaments tingueren intervenció en el nomenament dels delegats, el qual s'havia de fer de comú acord entre els tres Estats de la Confederació, segons disposava la concòrdia d'Alcanyíç. Però els qui feren la proposta, els qui de fet designaren els nou compromissaris foren dos homes sols, tots dos aragonesos, el governador d'Aragó, Gil Ruiz de Lihori i el Justícia major, Joan Ximénez Cerdan. I dels fets d'aquell període hom dedueix clarament que l'un i l'altre eren partidaris d'En Ferran d'Antequera i enemics del comte d'Urgell.

¿Com van arribar aqueixos dos personatges a disposar el que podríem dir l'encasellat de Casp? Així com el Parlament català de Tortosa havia traspassat l'afer a una comissió de 24 membres, la Congregació aragonesa d'Alcanyíç el traspassà a una comissió de 14 membres, la qual acabà deixant-lo en mans de Ruiz de Lihori i Ximénez Cerdan. I aquests, per compte de limitar-se a proposar els tres compromissaris aragonesos, com semblava natural, els proposaren tots nou. I no sols els proposaren, sinó que els imposaren intransigentment contra el parer dels Parlaments de Catalunya i de València. Heu's aquí els nou compromissaris que Ruiz de Lihori i el Justícia van triar:

Catalans: Pere de Sagarriga, arquebisbe de Tarragona, Guillem de Valseca i Bernat de Gualbes, juristes.

Aragonesos: Domènec Ram, bisbe d'Osca; Berenguer de Bardaxí, jurista; i Fra Francesc d'Aranda, cartoixà.

Valencians: Fra Vicents Ferrer, de l'Ordre de predicadors; son germà Bonifaci Ferrer, cartoixà; i Gener Rabaça, jurista.

El Parlament català de Tortosa acceptà

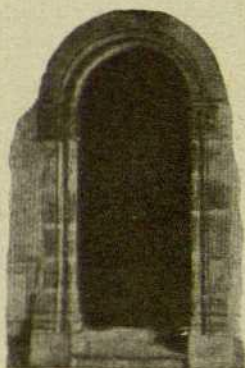
en primera votació set dels nou compromissaris proposats pels dos prohoms aragonesos, i rebutjà Bernat de Gualbes i Fra Bonifaci Ferrer. A son torn, el Parlament valencià de Vinaròs, únic reconegut pel de Catalunya, acceptà Bonifaci Ferrer i Gener Rabaça, però en el lloc de Fra Vicents Ferrer havia designat Arnau de Conques.

Era lògic que, tocant als compromissaris dels propis Estats, s'imposés la voluntat dels Parlaments de Catalunya i València.

No fou així. Els aragonesos insistiren, contra tota raó, en que fos integralment admesa llur candidatura. El papa Benet hi va intervenir, gestionant que la ciutat de València, el Parlament valencià de Morella i les altres parcialitats d'aquell reialme desunit enviessin diputats a Tortosa per a arribar a un acord definitiu. I al capdavant, davant la toçuderia de l'ambaixador aragonès, la vintiquatrena del Parlament català acceptà tots els compromissaris proposats per Ruiz de Lihori i Ximénez Cerdan (13 març 1412). No tinguéren, doncs, el Parlament català i la vintiquatrena,

en la designació dels jutges de Casp, el paper preponderant que N'Antoni de Bofarull els atribueix erròniament. Tot el contrari. Van capitular davant l'imposició injustificable dels aragonesos.

I cal tenir present la transcendència d'aqueix fet lamentable. El Parlament de Tortosa no hauria nomenat compromissari per Catalunya a Bernat de Gualbes. I precisament aquest fou l'únic vot català que a Casp tingué Ferran d'Antequera, vot sense el qual l'infant castellà no hauria pogut ésser elegit rei, puix la concòrdia d'Alcanyíç disposava que per a ésser vàlida l'elecció, l'afavorit havia de tenir almenys sis vots, i entre ells un al-

Antiga porta per la qual s'entrava a la sala major del Castell de Casp.

Destruïda la sala, actualment es conserva aquesta porta en la casa comunal de Casp

menys de cada Estat. Bernat de Gualbes fou qui realment decidí la votació de Casp en sentit favorable al pretendent castellà. I fou un compromissari que els catalans no volien i que imposà l'ambaixador aragonès. Nosaltres creiem que, en veritat, fou la facció aragonesa dels Urreas, partidària de l'infant de Castella Ferran i enemiga mortal del comte d'Urgell, qui manegà tot el procés tendènciós del compromís de Casp (1).

Es interessant consignar que dona Violant va recusar quatre dels nou compromissaris: Fra Bonifaci Ferrer i Francesc d'Aranda, per enemics del rei de França; el bisbe d'Osca, Ram, per haver defensat abans a un dels competidors (segurament En Ferran); i Berenguer de Bardaxí, per rebre *acostamiento* de l'infant Ferran.

La qüestió es plantejava, no en l'aspecte polític de qui era el pretendent que reunia millors condicions per a ocupar el tron, sinó en l'aspecte jurídic de qui era el que tenia millor dret.

¿Fou feta la tria de compromissaris amb perfecta bona fe? Hi ha poderosos motius per a creure tot el contrari. Apart de les greus anomalies esmentades, hom pot constatar que foren nomenats una majoria de compromissaris que eren amics d'En

Ferran d'Antequera. ¿Fou subornada la vintiquatrena del Parlament català, o una part d'ella? Qui sap! El subornament dels representants a les Corts era cosa que en aquells temps es produïa sovint. Enc que tal corrupció no era gaire estesa a Catalunya, no n'estava aquesta lliure del tot. I encara és més fàcil el subornament d'una comissió reduïda que el d'una as-

semblea molt nombrosa. Els compromissaris foren triats de manera que era segura, o poc menys, la sentència favorable al pretendent castellà. En efecte: els tres compromissaris aragonesos eren adictes al ban dels Herèdies i Urreas, partidari i aliat d'En Ferran d'Antequera; entre els compromissaris valencians hi havia els germans Ferrer, completament *antequeristes*; i el català Bernat de Gualbes era un dels poquíssims partidaris que al Principat de Catalunya tenia En Ferran. Dels

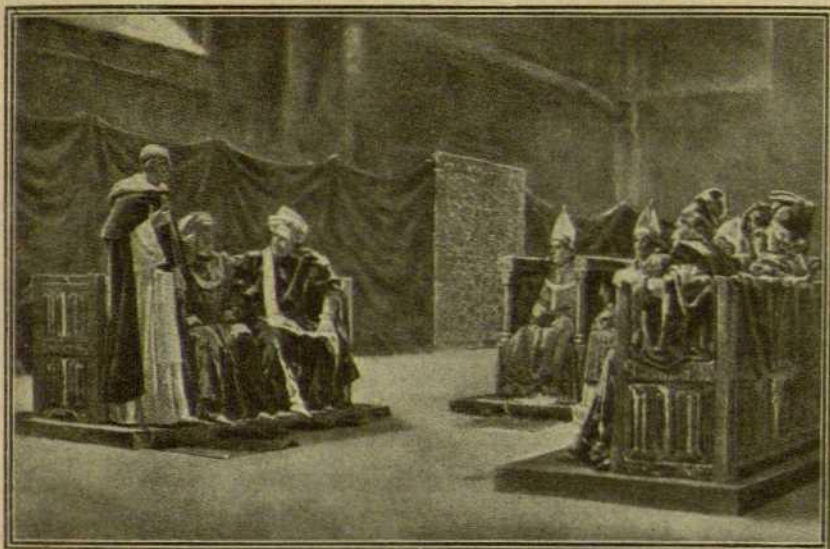

Benet XIII, l'antipapa

nous compromissaris, sis es decantaven per endavant cap al costat del Regent de Castella. Es veritat que no eren *antequeristes*, i menys *a priori*, ni l'arquebisbe de Tarragona ni En Guillem de Vallseca. Però, ja n'hi havia prou, per a fer el fet, amb assegurar-se la majoria dels compromissaris. No calia la unanimitat.

El comte d'Urgell tenia perdut anticipadament el plet davant d'aquells jutges improcedentment designats. D'una banda, l'antipapa Benet XIII (que malgrat el seu cognom de Luna, estava amb el ban dels Herèdies i Urreas) treballava activíssimament per la causa d'En Ferran d'Antequera,

(1) En el relat d'aqueixos fets transcendents, N'Antoni Aulestia segueix a ulls clucs En Bofarull, sense haver estudiat pel seu compte els documents, l'estudi dels quals li hauria fet veure les errors de l'autor de la *Historia crítica (civil y eclesiástica) de Catalunya*.

El Compromís de Casp

Els compromissaris deliberant en la sala major del castell de Casp
(Quadro d'Andreu Parladé, comte d'Agular, existent en la Casa de la Ciutat de Sevilla).

El Compromís de Casp

Solemne publicació del compromís per Fra Vicents Ferrer, el dia 28 de juny de 1412,
des de la trona alçada a la plaça de l'església de Casp
(Quadro inacabat de Salvador Viniegra, existent en el Ministeri d'Estat, a Madrid).

que mantenia Castella en la seva obediència papal i li assegurava així mateix l'obediència de la Confederació catalano-aragonesa; i essent Fra Vicents Ferrer carn i ungla de Benet XIII, no cal dir si era segur que ell i el seu germà Bonifaci donarien el vot a En Ferran. D'altra banda, el comte Jaume d'Urgell, que com a lloctinent d'Aragó s'havia decantat al

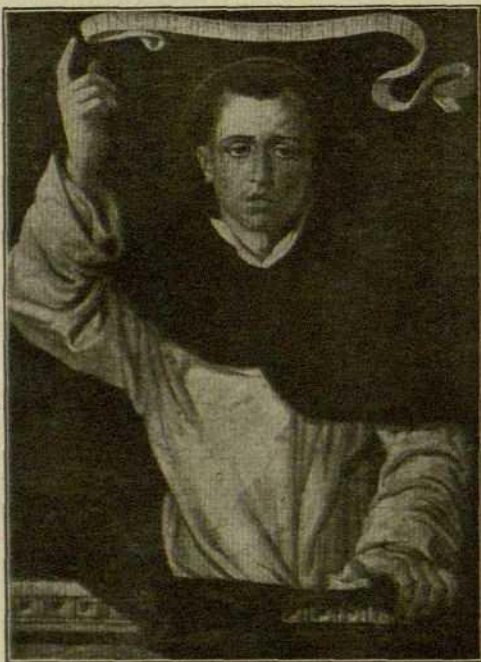
ban de don Antoni de Luna, es trobava enfront de l'hostilitat declarada dels compromissaris aragonesos, sobre tot després de la mort de l'arquebisbe de Saragoça, Garcia de Herèdia, pels partidaris de Luna, fet que s'esdevingué mesos avant de la reunió de Casp. La taca d'aquell fet, als ulls de molta gent, i especialment de la clerecia, va caure damunt el comte Jaume, malgrat de no haver-hi cap prova ni cap indicati seriós que el presentés com a

La sentència Davant els costums i els precedents, ja que no davant les lleis escrites, inexistents en aquesta matèria a la Catalunya medieval—el dret del comte d'Urgell era ben clar. En Ferran d'Antequera era descendent dels reis d'Aragó per la via femenina de sa mare Leonor. I el principi sàlic, aplicat sem-

pre a Catalunya, excluïa la via femenina en l'heretatge de la corona. No feia pas molts d'anys que el dit principi s'havia aplicat, en morir el rei Joan I (1395), el successor del qual fou son germà Martí I, malgrat de tenir aquell filles. Catalans i aragonesos van oposar-se a les pretensions del comte de Foix, que reclamà violentament la corona per a sa esposa, la

filla gran d'En Joan I. Així mateix, els Estats de la Confederació impediren a Pere el Cerimoniós, al començament del seu regnat, que designés sa filla Constança com a hereva de la corona.

Reunits a Casp els compromissaris, escoltaren les al·legacions dels advocats dels pretendents. Al cap de tres mesos, a l'endemà mateix d'haver acabat la presentació dels informes, fou dictada la sentència. Era el dia 25 de juny del 1412. I el dia 28 pujà Fra

Fra Vicents Ferrer, que tan important paper desempenyà en el compromís de Casp
Retrat del pintor valencià Ribalta

Vicents Ferrer a una trona alçada a la plaça de Casp davant l'Església i en presència dels alts personatges de la Confederació llegí la sentència per la qual era proclamat rei En Ferran d'Antequera.

Havien votat per aquest En Bernat de Gualbes, els tres compromissaris aragonesos i els dos germans Ferrer. L'arquebisbe Sagarriga digué que els qui tenien millor dret eren el duc de Gandia i Jaume d'Urgell, i que entre aquests dos calia triar el més útil a la Confederació. En

Guillem de Vallseca, votà per Jaume d'Urgell; i el compromissari valencià Pere Beltran (qui substituï a Rabaça, considerat boig) es va abstenir, al·legant que no havia tingut prou temps per a estudiar la qüestió.²

Alguns autors, àdhuc catalans, defensen o expliquen la sentència de Casp dient que era una aplicació dels principis del dret romà, que des del segle anterior s'havia posat de moda. Però és el cas que la recta aplicació d'aquests principis tampoc hauria donat la corona catalano-aragonesa al pretendent castellà, puix adme-

tent la via femenina de parentat, tenien drets preferents N'Isabel, muller del comte d'Urgell i el duc de Calàbria.

De cap manera, doncs, la corona pertanyia a Ferran d'Antequera. No obstant, aquest va ésser posat al tron de la Confederació, introduint-hi la dinastia castellana, per l'interès del Papa d'Avinyó Benet XIII i del ban aragonès dels Herèdies i Urreas. Aquests interessos, i no pas l'altíssim interès de la justícia, foren els qui triomfaren a Casp, amb gravíssim dany de la pàtria catalana.

PERE CLARESVALLS

HISTÒRIA DEL MALASTRUC DIAMANT BLAU

No fa gaires setmanes que succeí a New-York una d'aqueixes desgràcies de carrer que tant sovintegen a les populoses ciutats modernes. Un noieta de deu anys fou aixafat per un automòbil, que el deixà mort.

Fins aquí, el fet, enc que dolorós, apar vulgar. De desgràcies com aquesta, els periòdics ne porten a cada punt. Tan freqüents són els fets diversos que afecten els pobres infants, que un estimat diari barceloní els aplegava quotidianament en una secció titulada *Compte amb les criatures!*

Bé prou que n'hi devien tenir de compte els esposos Mac Lean, de New-York, amb el seu fill Vinson. Els esposos Mac Lean, en efecte, són una parella de multimilionaris que adoraven el seu petit

fill, al qual havia assignat un heretatge de 100 milions de dòlars, o sigui més de 500 milions de pessetes. Però la fatalitat pogué més que l'amor dels pares i que els milions de l'heretatge.

Ha donat a aquest fet divers un relleu extraordinari la circumstància d'ésser la mare del noi mort la posseïdora actual del diamant blau, pedra preciosa que té una llarga història tràgica.

«Esperança» és el nom d'aqueix diamant, i hauria d'anomenar-se «Dissort». Es tracta, evidentment, d'una sèrie de casualitats. Però la llista d'aquestes casualitats és tan llarga, que el diamant blau ha adquirit una terrible fama de malastruc, que la mort del noieta Vinson Mac Lean ha vingut a confirmar. La fama assegura que el

La senyera de Mac Lean, esposa del multimilionari nordamericà, amb el seu fill Vinson

Aquesta dama és la que actualment posseeix el malastruc diamant blau

diamant «Esperança» és fatal a qui el posseeix.

La història d'aquesta joia és suggestiva per als qui creuen en talismans, malefics i malastrugàncies.

El diamant fou portat de les Índies per un explorador francès, Tavernier, qui el va vendre a Lluís XIV. Aquest va traspasar-lo a Fouquet, ministre del Rei-Sol. I el ministre perdé al cap de poc temps la seva alta situació.

Posseí després el diamant Maria Antonieta. I ja és sabut la tràgica fi de la desventurada reina. Guillotinada aquesta, el joiell passà a la princesa de Lamballe, qui féu a son torn una espaventable fi.

Un artífex holandès, William Fals, qui tallà el diamant, va arruinar-se totalment.

En els dies tempestuosos de la Revolució francesa, Francis Beaulieu va aconseguir salvar el diamant, i va morir en la misèria.

Fins a 1830, no es parlà del diamant malastruc. Aquell any fou adquirida la joia per Mr. H. T. Hope, qui va pagar-ne 450,000 francs. El fill del dit comprador es casà amb l'actriu nordamericana May

Lluís XIV, rei de França
primer posseïdor del cèlebre diamant blau

Yoke, dona esbogerada i excèntrica, que no el féu pas feliç. La dita actriu no volgué posar-se mai el joiell.

Comprà el diamant un negociant de Londres, Mr. Weil, qui el vengué a son torn a un joier americà, el qual no se'l pogué treure del damunt i va arruinar-se gairebé del tot.

L'any 1901, un corredor francès de joies, M. Jacques Colot, va comprar la pedra preciosa per 1.500,000 francs.

Colot la va vendre al príncep rus Kanisowski, qui la deixà a la seva amiga Lorena Ladue, artista de les Folies-Bergère de París. I succeí que el

primer dia que Lorena Ladue duia el joiell en públic, son amant el príncep Kanisowski l'assassinà a punyalades dins la seva llotgeta del teatre. Al cap de dos dies, el príncep era assassinat a son torn pels revolucionaris. Aleshores el corredor Colot es tornà boig i es suicidà. El triple episodi Ladue-Kanisowski-Colot és un dels més tràgics de la història del diamant blau.

Hom podria creure que amb aqueix episodi la pedra preciosa es donaria per

Fouquet, ministre de Lluís XIV
que per donació del Rei-Sol heretà el diamant blau, la possessió del qual li féu perdre la seva alta situació

satisfeta i no faria més desgràcies. Les morts de la ballarina, el príncep rus i el corredor de joies fan l'efecte d'un d'aquells capítols formidables que posen fi a les novel·les sensorials. Però no fou així. La successió de tragèdies continuà.

El diamant blau fou adquirit per un grec, Montharides. Al cap d'algun temps, el grec, la seva muller i dos fills caigueren en un precipici i es mataren.

De Grècia el joell anà a Constantinoble. Fou la seva posseïdora una favorita del soldà Abdul-Hamid, anomenada Selma Zubaiba. Aquesta duia el diamant damunt del cor quan, amb ocasió de la revolució otomana, els Joves Turcs assaltaren el Palau imperial. La favorita fou morta per Abdul-Hamid. I aquest perdé el seu tron.

Passà el diamant a un turc, Habib, qui comprà la joia als agents del partit Jo-

Maria Antonieta
a la qual passà la propietat del diamant blau

La princesa de Lamballe
que posseï el joell després de Maria Antonieta

ve-Turc i l'exposà a Londres, el mes de juny del 1909. Habib morí ofegat el mes de novembre del dit any, en el naufragi del vapor *La Seyne*, que es dirigia a Singapur.

El diamant blau anà cap a Amèrica. L'adquiriren els joiers de New-York, Cartier germans. No sabem si a aquests els succeï cap catàstrofe. El cert és, però, que la casa Cartier germans va vendre el diamant, pel preu de 900,000 francs, al

multimilionari mister Edward Beale Mac-Lean. Aquest s'enterà de la tràgica història de la pedra preciosa i volgué desfer el tracte. Però els joiers el dugueren als tribunals, i Mr. Mac-Lean acabà per fer-se càrrec del diamant blau. La seva esposa, bellíssima, es posà la joia maleïda.

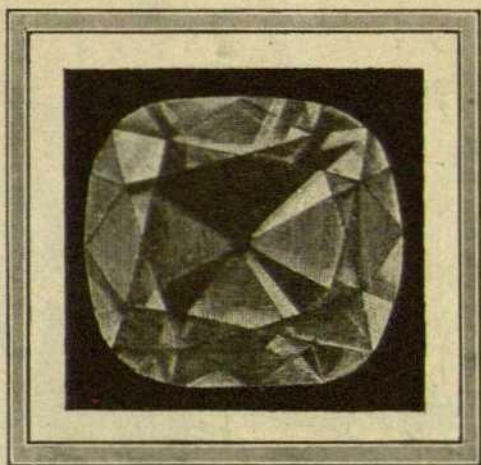
No feia sinó algunes setmanes que el multimilionari havia realitzat la compra, quan la mare de Mr. Mac-Lean morí d'una pneumònia. Posteriorment

esdevingué la tràgica mort de l'adorat fill únic del matrimoni Vinson. Davant mateix de la casa de Mr. Mac Lean, un automòbil que passava pel carrer, guiat per una dona, aixafà i matà la criatura...

¿Veritat que la història del diamant blau, la qual acabem de relatar, es presta a una pel·lícula sensacional? Nosaltres

tenim per segur que alguna casa ianqui de pel·lícules cinematogràfiques ha «filmat» ja la història esborronadora en una cinta d'una pila de milers de metres, dividida en sèries, parts i episodis. La casa productora de films que exploti la història del diamant malastruc, anomenat «Esperança» per una crudel ironia, farà sens dubte un negoci esplèndid.

ALEIX DE BESORA

El diamant blau anomenat «Esperança», la història del qual es ressenya en el present article

EL TRIOMF DE FLORICEL

O LA IMMORTALITAT DE LA POESIA I L'AMOR

(Rondalla d'altre temps)

KAR ASPRIU, era un rei austeríssim. Curós en extrem del seu deure, feia tot el que sabia i humanament li era possible per l'engrandiment i la prosperitat de son reialme. Apel·lava a tots els mitjans per obtenir dels seus súbdits la major intensitat de treball, car solament en ell fundava tots els seus anhels i esperances de futures i mai igualades granses. Aquest constant desig'esdevingué obsessió, la qual el portà a cometre actes arbitraris i impropis d'un rei amant del seu poble.

Cert és que bona part, en aital procedir, hi tenia Ferigreu, el major del regne; home escèptic, enemic de l'art i absolutista en extrem, qui no dubtava a aconsellar al rei resolucions ben injustes amb el pretext que eren encaminades a obtenir la tan sospirada supremacia del treball.

I així, un jorn, els súbdits de Kar Aspriu restaren esmaperduts en oir la veu dels pregoners anunciant un reial manament, tramès per Ferigreu, en el qual es disposava que,

... el major del regne culdà bé prou, àdhuc ultrapassant les ordres del reial manament, que en una jornada fossin tots els poetes bandejats, confiscats llurs béns, cremades en la plaça pública llurs obres...

dintre el terme de vint-i-quatre hores, tots els poetes del regne venien obligats a abandonar-lo, per considerar que llur art, demés d'innecessari, era més aviat un destorb per a la floridesa i el desvetllament de les indústries del país. I, com que en les disposicions era molt sever el major del regne, cuidà bé prou, àdhuc ultrapassant les ordres del reial manament, que en una jornada fossin tots els poetes bandejats, confiscats llurs béns, cremades en plaça pública llurs obres (capturades en una requisa general), i prohibida en absolut l'entrada de nous exemplars, ja fossin escrits en la pròpia llengua, ja en qualsevol altra d'estrangera.

Passaren jorns. De moment ningú s'adonava de la manca dels poetes en el reialme. Rei i conseller restaven satisfets de l'empresa portada a cap: el rotatge del treball nacional engranava perfectament. Però els músics, els compositors, que amb tota la fe i el dalèr de llur voluntat i inspiració componien llurs obres (ja poemes, ja drames), hagueren d'abandonar llur empresa, i els uns seguiren el camí de llurs germans els poetes, exiliant-se voluntàriament, i altres deixaren l'art per a conrear un ofici, l'únic profitós en aquella terra.

Aquest determini fou conceptuat com un nou triomf per Ferigreu, qui amb els músics pretenia fer el mateix que amb els poetes féu un altre jorn.

Passaren noves jornades. Els més sensi-

bles, els que tenien més delicadesa d'ànima i l'esperit més cultivat, començaren a entristir-se. ¡Era tan bell, abans, trobar, après de les llargues hores de treball, el benèfic esplai en unes pàgines de transportadora poesia, o regalar-se les oïdes, en jorns de festa, amb les més inspirades i plaents melodies! I, a mesura que els dies passaven, més s'encomanava aquella melangia, més s'escampava l'enyorança per aquell bé perdut, que ara, amb l'absència, es feia més volgut i desitjable.

I vingué un jorn que el treball se'n ressentí. Els homes, lassos, no produïen com abans en plena joia d'esperit. El decaïments'apoderava del teixidor, que manipulava inferiorment els seus articles; dels constructors de cases, que les bastien deficientment; dels moblistes, que descuidaven les llunes en tallar les fustes, que après se'ls mig partien; dels armers, que cap cura tenien del tremp de llurs armes; dels sastres, oblidats per complet de les elegants arbitrarietats; i així tots

... i els pagesos descuidaven llurs terres, els camps a poc a poc devenien erms, les hortes mustigades, les vinyes eixorques; i, dalt les serres, els arbres secs estenien llurs branques, nues i retorçades cap al cel...

dintre llurs respectives professions. I quan aquell estat al·lictiu fou ensenyorit de les ciutats, estenent sa fatídica influència, s'encomanà pels pobles i viles; i els pagesos descuidaven llurs terres, els camps a poc a poc devenien erms, les hortes mustigades, les vinyes eixorques; i, dalt les serres, els arbres, secs, estenien llurs branques, nues i retorçades, cap al cel, com braços vinclats, per la dolor, implorant clemència.

Els vergers, sense una flor, eren envaïts d'ortigues i gatoses, que els jardiniers, indiferents, deixaven criar; com que, sense l'atracció de la humitat produïda pels boscatges, feia temps que els núvols passaven sense deixar anar ni una gota d'aigua, les fonts s'eixugaven, els rierols mostraven l'argila de llurs llits, i els estanys i aiguamolls es convertien en grans clots coberts d'un llot verdós i corrupte. Les aus, mancades de llurs elements més indispensables, en èxode dolorós anaren a cercar-los a altres terres més hospitalàries.

Els pintors no tardaren tampoc a abandonar llur pàtria, mancats com estaven de motius d'inspiració.

Però Kar Aspriu començava a recelar. Ell veia, encara que se li amagués, la transformació ocorreguda en son reialme, i que, malgrat les enèrgiques i extraordinàries mesures, la producció de tota mena s'afeblia, i, en lloc d'obtenir aquells somiats i fantàstics resultats, plegaven indústries per poc treball, s'abandonaven oficis per poca feina, i la pobresa començava a visitar les llars.

Kar Aspriu recelava; i com que quan un rei recela no viu ni sossega torturant son pensament dia i nit en cerca d'una clarícia per als seus dubtes, malfiant de son conseller Ferigreu i escoltant una veu interna més pietosa i compassiva, manà, tot seguit, que sortissin emissaris a recórrer tots els seus dominis perquè en tornar poguessin assabentar-lo del veritable estat del seu poble. I el retorn dels emissaris fou per al rei la dolor més gran de la seva vida. Tots coincidiren a notificar-li que la malvestat més gran planava damunt del reialme: tots menys un, que, més sortós que els altres portava una nova ben plaent i falaguera. Ell havia vist, no lluny de la capital, una casa d'aspecte joïós, amb cants i rialles que l'animaven, i, com si això no fos prou encara, voltada pel més exuberant i florit verger, que difonia pels aires el tresor de ses flaires més regalades, l'esclat de les colors més gemades, l'encís de tan melodioses refilades que hom no sabia si atribuir l'esdeveniment a les recòndites i tenebroses arts de la fetilleria o a la dolça sublimitat d'un divinal prodigi.

De les recerques fetes per l'emissari, sols en pogué deduir que qui menava aquell petit paradís, servat en mig de la general malvestat, era una donzella nomenada *Rosamonda*.

Freturós Kar Aspriu per saber a què obeïa aital misteri, manà tot seguit que aparellessin la millor carrossa, que remetessin a l'emissari un valuós joïell, i que immediatament anés a fer-ne ofrena a Rosamonda, pregant-li que en nom seu volgués deixar-se conduir al palau per rebre-la en audiència.

No havia passat mig jorn que la gentil donzella, una mica pàl·lida per l'emoció que l'enava, però graciosa i desimbolta, besava la mà a Kar Aspriu, que en el saló reial l'esperava, voltat de tots els nobles de la cort. I d'aquesta faisó s'expressava el turmentat monarca:

—Jo no sé de quins mitjans vos heu valgut, donzella Rosamonda, per a obtenir els prodigis que m'han contat (encara que, veient-vos, crec en la influència que hi pot tenir la vostra bellesa); però, siguen els que es vulga, jo us prec que us serviu fer-me'n coneixedor en la confiança de ma formal promesa que cap mal vos en pot provenir, ni a vós ni a ningú, per si ells poden ser un remei que aturi els flagells que assolen el nostre regne.

A les quals paraules Rosamonda contestava:

—Noble i poderós senyor: si mes pobres i humils paraules poden ser interessants a la vostra majestat i de profit per al meu poble, jo no tindrè inconvenient a revelar-vos ço que em sol·liciteu, encara que n'hi ha que em són vedades.

Quan vós dictàreu l'ordre d'exili de tots els nostres poetes, un de ben jove, a ma casa venia cada jorn per llegir-me els treballs que produïa. Ningú (llevat de mi) de son do posseïa el secret, car un afany de perfecció el menava sempre a servir oculta la seva obra. I aquest anhel constant de millorar-se el va lliurar del dolorós suplici que és el deixar la terra on es va néixer, la llar dels pares i els amics que hom estima. I així, un i altre dia, venia a descobrir-me, sempre nova, la déu inestroncable de sa pensa, nodrint-se, el nostre esperit, de la paraula que ell tan formosament sabia escriure.

I això ens va fer ardis i coratjosos. I, amb joia i joventut, la vida se'ns féu tan bella i plena d'optimismes, que malgrat la dissort que ens envoltava, no ens ha mancat delit per a defensar-nos. ¡Com l'hem preservat, o senyor!, el nostre verger, de la malura que tothora pugnava per fer-ne presa! I ¡com a Déu vam regraciar la mercé que semblava que ens fes, per a la nostra tasca, el dia que dues aus rerassa-

gades, atretes per l'encís dels nostres arbres vingueren, amb llurs cants, a infondre joia i a poblar-los de bella descendència!

Heu's-lo aquí, senyor, el nostre misteri: copsar la poesia de la vida per alternar-la amb el treball diari; no viure solament per a la riquesa, sinó també cultivar alhora l'esperit, que ell és el que fa eterna la joventut.

Quan Rosamonda va callar, un gran murmurí d'admiració fou suficient per a dar a comprendre com havien favorablement impressionat a la cort les seves paraules.

El rei, desentenent-se de la responsabilitat que persa part pogués correspondre-li, amb una mirada altiva i severa féu entendre a Ferigreu que, a partir d'aquella hora, prescindia ja dels seus consells, car sa política havia fracassat.

I, així restablert al lloc que li corresponia la Poesia, foren convidats a retornar a llur país els poetes, els músics i els pintors. I, com que els artistes no solen ser rancuniosos, obli-

daren les passades ofenses, i tots junts es dedicaren a treballar pel ressorgiment de llur pàtria.

Però Kar Aspriu, volent regraciar d'una manera ostensible la modèstia i la humilitat d'aquell poeta que tan esplèndidament l'havia servit, el nomenà son conseller; favor que ell refusà, objectant que calia que tothom fes el que a les seves aptituds era permès per obrar amb encert i rectitud. Llavors, el rei, de l'or de son ceptre i sa corona va fer-ne fer un llibre, on féu gravar els versos del poeta inconnegut, perquè les gents se'n gaudissin i la posteritat els servés immarcessibles. I quan va aconseguir el permís de poder fer públic el seu nom, Floricel fou beneït i lloat per tots els llavis.

Així el reialme de Kar Aspriu esdevingué, des de llavors, el més sortós i benaurat dels reialmes.

J. MARTI MARULL

«Quan vós dictàreu l'ordre d'exili de tots els nostres poetes, un de ben jove, a ma casa venia cada jorn...
... Ningú (llevat de mi) de son do posseïa el secret...

El director de la fàbrica d'aeroplans Wickers-Vimy, anuncia al personal la realització per Alcock i Brown de la travessia directa de l'Atlàntic.

El viatge directe en avió d'Europa a Amèrica

Novament s'ha intentat, i aquesta vegada amb èxit complet, la travessia directa de l'Atlàntic. La importància del fet i el vivíssim interès que arreu del món ha despertat la nova gesta dels aviadors anglesos fa que insistim en el tema, altrament d'una enorme transcendència per l'avançament que en la navegació aèria suposen tals ardides conquestes.

La revenja de l'Anglaterra.— Al nostre número prop-passat relatàrem el *match* anglo-americà per a la travessia de l'Atlàntic en avió. En aquell *match*, el Nord-Amèrica triomfà. Fou el capità Read, en efecte, qui, amb son aeroplà *N-C-4*, aconseguí fer el viatge de New-York a Plymouth, passant per Terranova, les illes Açores, Lisboa i el Ferrol. Tot i això, Hawker, l'aviador anglès que es llança a volar audaçment seguint el camí dret de

Terranova a Irlanda, va aconseguir major celebritat que Read, a causa dels incidents sensacionals que acompanyaren son fracassat viatge.

No volgueren quedar els aviadors anglesos en la situació de derrotats. I malgrat dels grans perills del *raid* Terranova-Irlanda, al cap d'un mes un altre aeroplà britànic es disposà a repetir la sort.

Aquest aeroplà estava tripulat pel capità Alcock i pel tinent Brown.

L'èxit l'acompanyà. L'Anglaterra ha pres la seva revenja.

De Terranova a Irlanda en 16 hores. — El dissabte, 14 de juny, va sortir de Sant Joan de Terranova l'avió *Vickers-Vimy*, a bord del qual anaven Alcock i Brown. Eren les 4 i 13 minuts de la tarda.

Els primers moviments de l'aparell es feien difícils, per raó del seu pes considerable. Sortosament, el vent favorable li va permetre elevar-se a una alçada de 300 metres.

I aviat s'allunyà per damunt les ones. Set minuts després de la seva partida, l'aparell es perdia de vista. Feia mal temps. A la mar hi havia boira, i alguns vapors que anaven pels mateixos indrets no pogueren veure'l.

A l'endemà, 15 de juny a dos quarts de 9 del matí, l'avió prenia terra a Clifden, en la costa occidental d'Irlanda, província de Connaught. El viatge, doncs, havia durat poc més de 16 hores. I el trajecte és de 3,260 quilòmetres!

El lloc de l'aterrissatge és pantanós, i l'operació fou difícil. L'aeroplà sofri algunes avaries.

Tant Alcock com Brown estaven aixafats físicament per la fatiga. Durant el viatge s'havien alimentat amb *sandwichs* preparats especialment, xocolata i begudes calentes.

La travessia fou duríssima. L'aparell

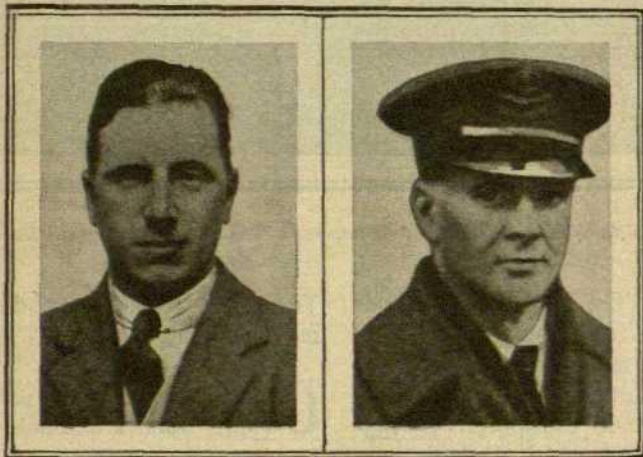
es trobà voltat per la boira i la pluja, i en certs moments arribà a perdre la direcció. Poc després de sortir de Sant Joan de Terranova, un cop de vent arrencà de bord l'aparell de telegrafia sense fils.

Els dos herois. — El capità John Alcock, pilot de *Vickers-Vimy*, és fill de Manchester, on nasqué l'any 1892. Compta, doncs, 27 anys d'edat. Des de 1912 era pilot aviador.

Ha pres part a totes les curses aèries britàniques.

Durant la guerra, el motor del seu avió sofri una pana i hagué d'aterrissar, essent fet presoner pels turcs. En firmar-se l'armistici amb la Turquia, Alcock fou posat en llibertat.

El tinent Arthur Witten Brown nasqué a

El capità Alcock

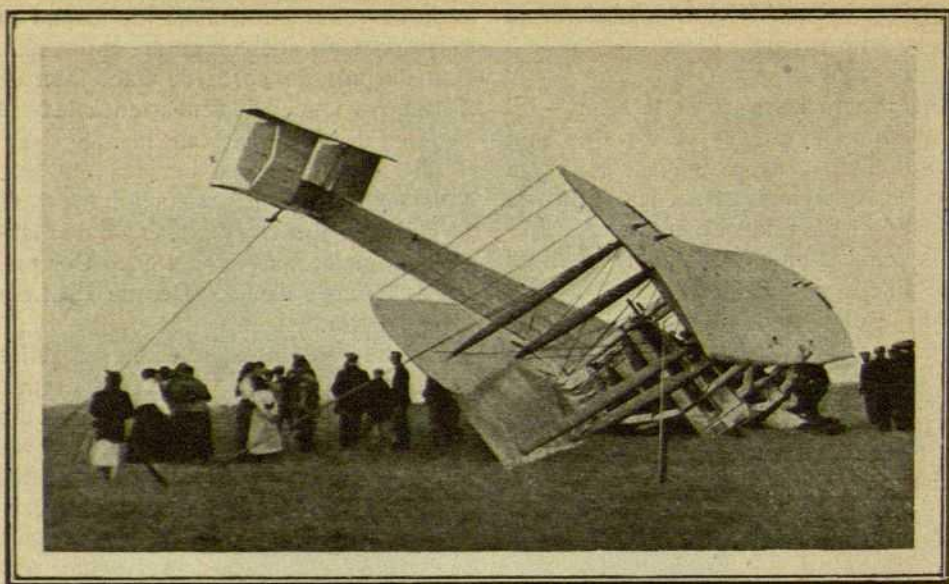
El tinent Brown

Els heroics aviadors anglesos als quals es deu la travessia directa de l'Atlàntic en avió.

Glasgow l'any 1886. Té ara, doncs, 33 anys. És enginyer de professió. Durant la guerra passà a l'aviació, i fou fet presoner pels alemanys l'any 1915. En qualitat de ferit, fou repatriat l'any 1917.

Alcock i Brown, amb la llur volada, han guanyat el premi de 10,000 lliures esterlines ofert pel *Daily Mail*.

Lord Northcliffe, propietari d'aquest i d'altres grans diaris anglesos, en la lletra de felicitació que els envià, els anomena «campions del vol directe per damunt l'Atlàntic», i observa que el llur viatge fou més ràpid que els dels telegrams de premsa. En efecte: un despatx telegràfic

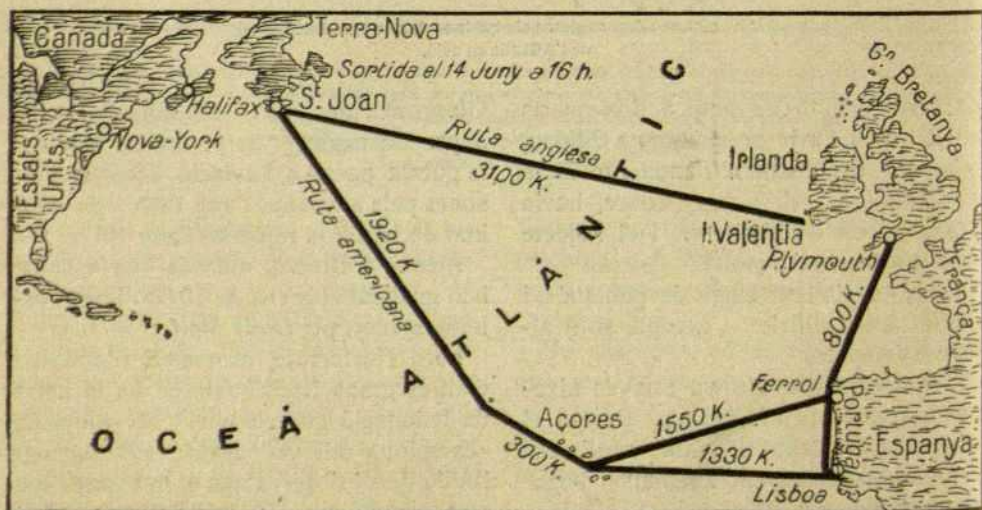

El biplà *Wickers* del capità Alcock després de l'aterrissatge a Clifden (Irlanda)

de l'Amèrica a l'Europa triga força més de 16 hores des del moment en què és expedit fins que arriba a mans del destinatari. Lord Northcliffe afegeix que no és llunyà el dia que, transportats els diaris en aeroplà, hom podrà llegir a New-

York, cada tarda, els periòdics publicats el matí a Londres.

Un relat del viatge, fet per Alcock. — El capità Alcock publicà al *Times*, de Londres, un breu article explicant el viat-

Gràfic de les rutes americana i anglesa de la travessia de l'Atlàntic

La promesa del tinent Brown, Miss Kennedy (la primera, a l'esquerra), amb la família d'un i altre al moment de saber la felicitat realització de la travessia atlàntica.

ge de l'avió *Vickers-Vimy* de Terranova a Irlanda. Heu's-vos aquí la traducció del dit treball:

» Hem tingut un viatge terrible. La cosa més miraculosa és que siguem aquí.

» No veiem gairebé ni el sol, ni la lluna, ni les estrelles. Durant hores enteres, no veiem res.

» La boira era tan espessa, que de vegades vam haver de baixar fins a 30 metres prop de la mar.

» Durant quatre hores, l'aparell va estar recobert d'una capa de glaç.

» Una altra vegada, la boira era tan densa que el meu indicador de velocitat deixà de funcionar, i durant un moment la situació fou inquietant.

» Crec que ferem tombarelles, i dibuixarem una espiral

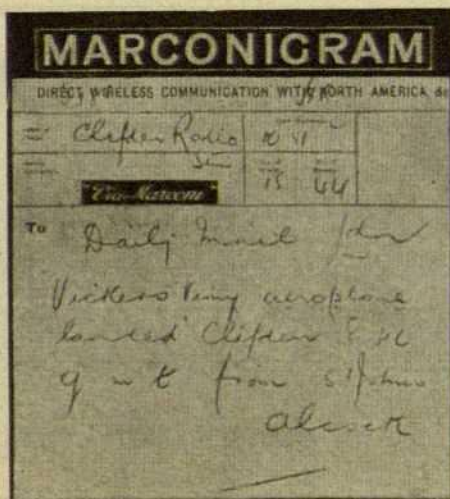
molt violenta. Vam fer algunes evolucions molt còmiques, puix jo no tenia cap idea de l'horitzó.

» Els vents foren favorables durant tot el viatge. Bufaven del nord-oest i a vegades del sud-oest. A Terranova havíem dit que fariem el viatge en setze hores; però no pensàvem pas poder-ho aconseguir.

» Una hora i mitja abans d'obrir la terra, no teníem idea exacta del lloc on ens trobàvem, però ens creiem ésser a Galway o en sos voltants. La nostra alegria fou gran quan veiem les petites illes d'Eastal i Turbol (a 8 quilòmetres a l'oest de Clifden).

» La gent de l'encontrada no sabia qui érem quan vam aterrirar i creien que érem *boy-scouts* que cercàvem Alcock.

» No ens trobàrem

El marconigrama que portà la felicitat nova de l'acompliment del raid als parents dels intrèpids aviadors.

amb condicions atmosfèriques imprevistes. No sofrírem desfalliment ni fred, llevat de quan estàvem enfora, puix aleshores la calamarçada ens mossegava el rostre. Vam beure cafè i vam menjar *sandwichs* i xocolata.

»El viatge ha demostrat que la volada per damunt l'Atlàntic és practicable, però jo crec que no ha d'ésser efectuat ni per aeroplà ni per hidroavió, sinó per vaixells voladors.»

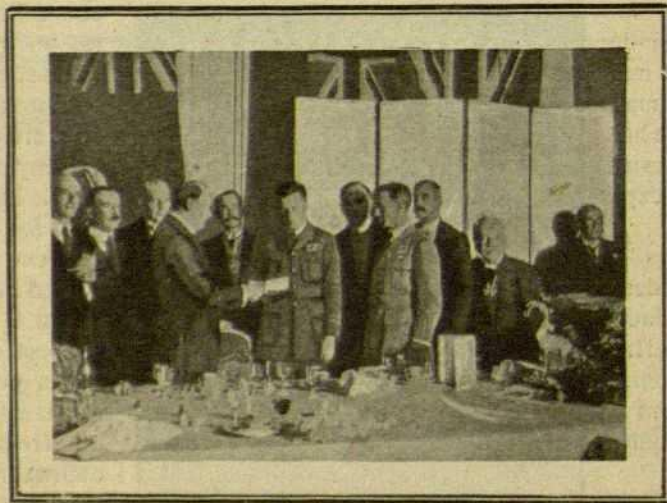
L'aparell. — L'avió en el qual feren Alcock i Brown el llur viatge és un aparell de la marca Vickers-Rolls-Royce, apel·lat, com ja hem dit, *Vickers-Vimy*.

És un biplà. Porta dos motors Rolls Royce de 350 cavalls. La envergadura és de 22 m. 30 sobre 14 metres. Els dos dipòsits són de una cabuda de quatre mil litres d'essència. Es calcula la velocitat de l'aparell a raó de 144 qui-

El capità Alcock, a la dreta, i el tinent Brown, esquerra, en arribar a Londres el 17 de juny.

va cap al Regne Unit, anava a trobar la seva promesa, miss Kennedy. La boda és propera. I el premi guanyat per Brown junt amb Alcock constitueix un esplèndid present de noces. La ciutat de Londres ha fet als dos intrèpids aviadors una rebuda triomfal. La gesta del *Vickers-Vimy*, és un

El ministre anglès Mr. Vinton Churchill remetent al capità Alcock el xec de 10,000 lliures esterlines, premi guanyat amb la travessia de l'Atlàntic en avió.

lòmetres per hora.

Aquest aparell, com el que utilitzà Hawker, no reunia condicions adequades per a un viatge aeri transatlàntic.

Les ales de l'amor. — Els esperits romàntics diran que la bonastruguesa acompanyava l'aeroplà d'Alcock i Brown, perquè volava amb les ales de l'amor.

En efecte: el tinent Brown, en volar de Terrano-

orgull pera l'Anglaterra. Però de segur que Brown haurà trobat més compensadora la dolça acollida de la gentil enamorada que no pas les aclamacions dels londinencs entusiasmats.

J. M.ª R. B.

TARDA D'ISTIU

des d'una galeria de l'Eixampla

*Una gran quietud que va aixecant-se
d'aquell pati vermell que és tan senyor.
Un piano profund que mai no es cansa
i que fa que hom senti més calor...*

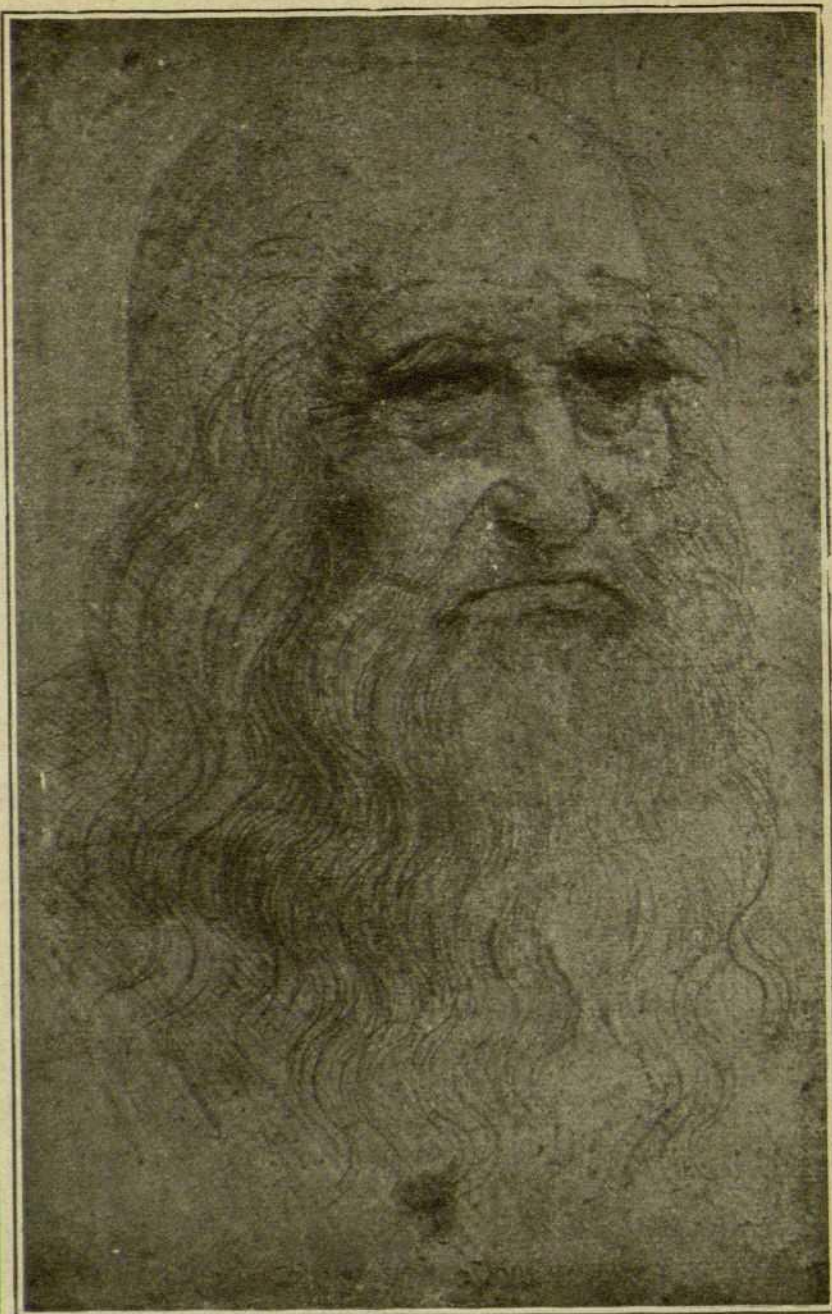
*Més tard s'aixecaran les persianes
totes a l'hora amb un gran grinyol
i ens mostraran les gràcies casolanes
que han amagades quan cremava el sol.*

*Llavors veurem en cada galeria
una visita sense enraonar,
perxò que escolta la cridoria impia
d'un fonògraf burguès de quarta mà.*

*Després les xemeneies encantades
treuran un poc de fum per compromís
El sol s'adormirà per les teulades
i s'encendrà un llumet en cada pis.*

*S'aniran apagant cants i rialles,
sentirem un perfum de celoberts;
i quan ja serà fosc, llum d'estovalles
i soroll de coberts.*

Pere BENAVENT

Auto-retrat de Leonardo de Vinci

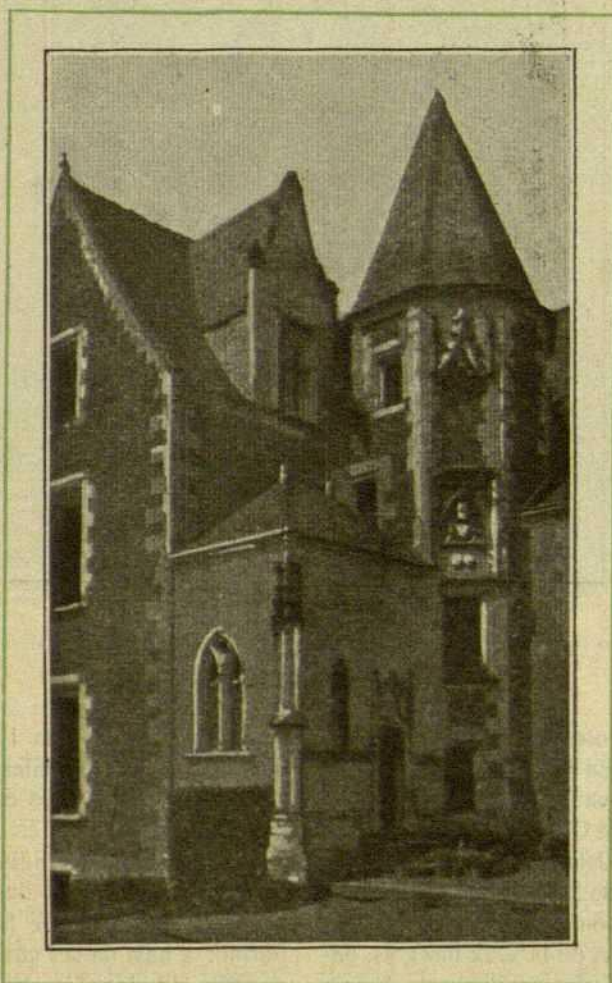
(Existent a Turin a la biblioteca del Rei)

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Els darrers anys de la vida de Lleonard de Vinci

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

ENGUANY
Es'han
acomplert
quatre se-
gles de la
mort de
Lleonard de
Vinci. El
gran artista,
enginyer, ar-
quitecte, fi-
lòsof, teòleg,
moralista,
geòmetre...
va morir al
castell de
Clou prop
d'Amboise,
el dia 2 de
maig de
l'any 1519.
Lleonard
fou un home
actiu, sens
dubte va ser
també un
neguitós, la
fortuna ma-
terial no li
va pas som-
riure; però
no hi ha cap
dubte que
va ésser,

El castell de Clou

dintre la tra-
gèdia de la
seva vida,
un home fe-
liç, car sabé
pendre's
amb filoso-
fia totes les
coses de la
vida. De no
ser així,
¿com hauria
sabut pas-
sar mesos
seguits sen-
sedonar una
pinzella so-
bre la *Cena*,
que estava
fent en el
refetor de
Santa Maria
de les Grà-
cies, a Milà,
per què no
trobava el
model que
encarnés la
personalitat
de Judes?
De no ser
així, ¿com
hauria po-
gut passar-

se tota la vida fent projectes i més projectes de les coses més heterogènies, i escrivint llibres i més llibres fins a arribar a compondre'n la suma de cent vint volums? Un home que no viu a son plaer no té delit per a sostenir-se en la tensió necessària per a acomplir tantes i tan diverses coses; un home que no té la vida bona li manca l'entusiasme necessari per a tot això.

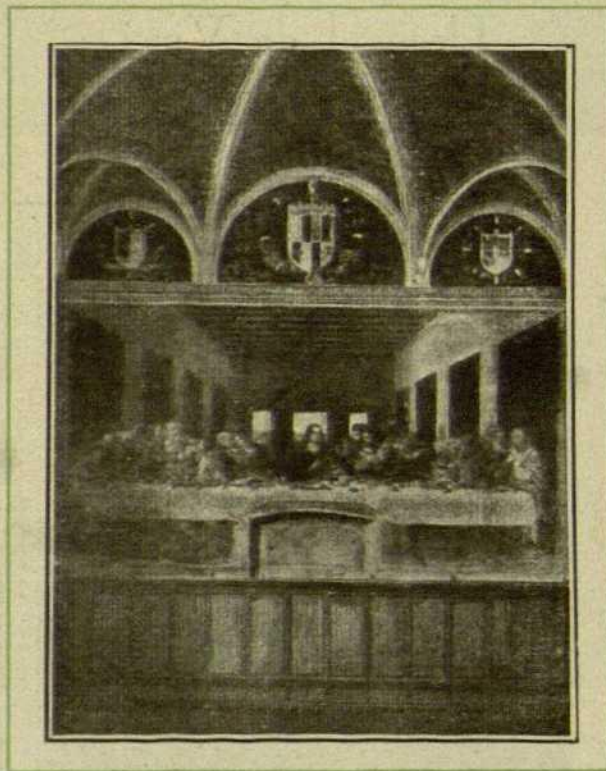
Clar que degué tenir, però, hores bones i hores dolentes, i moments de profundes depressions en mig de sos grans entusiasmes, car els homes de la mena de Lleonard són molt lluny de viure la vida grisa d'un menestral; però els seus darrers anys passats a França el degueren pagar amb escreix de totes les penes que hagués pogut passar. És interessant de veure la bella vida que va passar des de 1515 a 1519 al castell de Clou, a son *palazzo* com en deia, estimat dels seus senzills conveïns i mimat del rei de França i dels nobles de la seva Cort, i commemorant aquest any el quart centenari de la seva mort, és, demés, oportú el parlar-ne d'aquests darrers anys.

::: Com va anar Lleonard a França

xanta tres i els italians no en feien ja molt cas, pel que sembla, quan trobant-se a Milà, i essent-hi el rei Francesc I, va ésser convidat per aquest a seguir-lo a França oferint-li que el faria son pintor, son arquitecte, son mecànic, l'organitzador de les festes reials assenyalant-li una pensió de 700 escuts que venien a ser uns 35,000 francs a l'any.

Francesc I, que era un fervorós de l'art i un home entusiasta i generós, va restar tan empenyat a la vista de la grandiosa *Cena* del mestre, que no podia emportar-se el seu autor, i aquest,

emocionat de l'oferta i la consideració del rei, cap a ses velleses, va acceptar agrair l'oferta que anys enrera havia refusat de Lluís XII. Així és que, acompanyat de sos fidels criats Salai i Baptista de Villanis, i del seu deixeble Francesc Melzi, fill d'una noble família de Milà, i portant a bast de ses cavalleries sos manuscrits, dibuixos i cartrons, va emprendre el camí de França en pintoresca cavalcada.

El Cenacle]

La famosa obra de Lleonard de Vinci tal com es troba actualment en el refector del convent de Santa Maria de les Gràcies, a Milà

La petita caravana va atravesar els Alps en mig d'un fred terrible, va enfilegar la vall del Rone i anà a trobar el rei a Fontainebleau. Aquest el va rebre amb una forta abraçada i el presentà a la Cort fent-ne grans elogis i donant mostres d'una efusiva amistat. La Cort reial s'ajuntà a la caravana i tots plegats se n'anaren cap a Saint Germain, passaren per Blois, i

lianes, va demanar a la reina, sa mare, que volgués posar a disposició de l'artista el petit castell del Clou, veí del d'Amboise, i Lluïsa de Savoia hi accedí.

El castell del Clou semblava fet a posta per a morada d'un artista; dintre l'aire de castell, era més aviat bell que fort, i tirava més a cosa íntima que a majestuosa; hi havia anexa una masia per als conreus, un

Detall de la Cena de Lleonard

El primer, a l'esquerra, és Judes

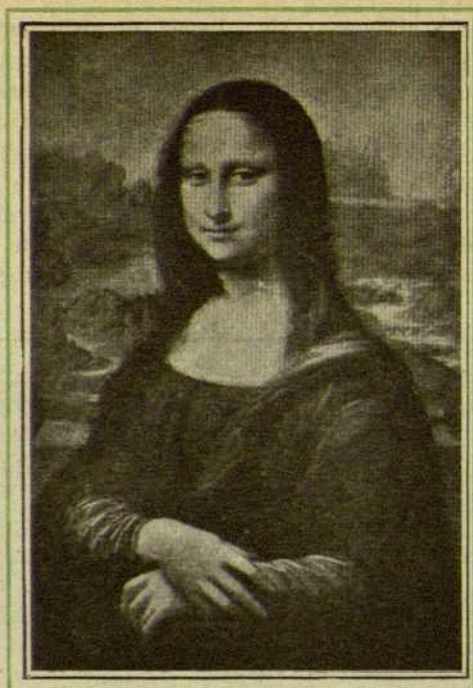
arribaren a la Turena anant a Amboise en qual castell reial era tot preparat per rebre dignament a tan gran personatge.

L'allotjament El rei volia allotjar còmodament el seu pintor per a fer-li grata la vida a França, i creient que la Turena amb son bell paisatge li allunyaria l'enyorament de les terres ita-

bon jardí, una bella salzereda, i la fàbrica era composta de dos cossos formant angle en qual vèrtex s'alçava una torre sisavada que era la caixa de l'escala, una capelleta hi era adossada, comptava planta baixa un pis i altes golfes. L'obra era de maó vist i pedra picada; combinació de materials usada encara avui en l'arquitectura francesa. El castell era amoblat en forma

que havia de plau-
re a Lleonard i,
demés, el rei havia
tingut compte a
omplir les esta-
bles de cavalls per
què el seu hoste
pogués traslladar-
se còmodament a
Amboise o a Alois
quan n'hi vingues-
sin ganes.

El pintor, agraït
a la gentilesa del
monarca, batejà
tot seguit el cas-
tell de *palazzo*, i
en digué ja sem-
pre més son *pa-
lazzo*. Va escollir
la sala més gran
per a taller, i per
a fer-ne sa cambra
va triar una peça
les finestres de la
qual donaven cap
al Loire i des d'on
s'obirava el bell
panorama d'Am-
boise i el seu cas-
tell. Més d'una
vegada degué ha-
ver dibuixat o pin-
tat la bella vista
que s'agafava des
de la seva fines-
tra; a la Biblio-
teca de Windsor
hi ha un croquis
del mestre repre-
sentant aquest pa-
norama, que en les
hores plàcides del
seu sojorn a Am-
boise devia pintar
potser per descan-
sar la seva fertili-
sima imaginació.

La Gioconda

La anomenada Bella Ferronnière

La vida de Lleo- nard de Vinci en son Palazzo

De Vinci passa-
va sos dies feliç-
mentienmig d'una
santa pau; la Cort
anava poc a ma-
rejar-lo, i la seva
majordona, la ve-
lla Mathurina, que
era una turenenca
de molt seny, el
seu deixeble Mel-
zi, i els seus dos
criats el mimaven
amb gran afalaga-
ment. Corregia els
estudis de Melzi,
rebia qualche vi-
sita d'artistes, o de
diplomàtics ita-
lians amb els quals
parlava de la pà-
tria, i, vestit amb
sa folgada vesti-
menta bruna, co-
fada la testa amb
son casquet, pas-
sejava del braç de
Salai pel camí
d'Amboise arri-
bant a voltes fins
al castell, on era
sempre molt ben
rebut; anava a
pregar a l'església
de Sant Florentí o
a fer visites als
freres veïns, salu-
dant i essent salu-
dat carinyosament
pels bons pagesos
que trobava pels
camins. I tot això
ho alternava amb

sos dibuixos i pintures, sos manuscrits, i fent un xic de música, cantant i tocant la viola en companyia de Melzi.

Les visites reials

No era la cort de Francesc I molt donada a anar a Amboise; el rei era un xic fantasiós i la seva Cort capritxosa, agradant-los a tots més l'anar d'ací d'allà en cerca d'emocions diverses que aficionar-se en res determinat. Sols tres vegades hi estigué a les darreries de l'any 1516, dues el 1517, i el 1518 hi va passar una temporada de tres mesos. Devia ser bella l'arribada dels senyors al castell d'Amboise. Els homes a cavall, el rei al cap vestit de riques robes, emplomallat, daurat, el somriure als llavis; els munters, cavallerissos, i altres nobles fent-li costat amb vestidures sumptuoses; les da-

Sta. Anna, la Verge i el nen Jesús

Obra que es creu feta, igualment que les dues anteriors, durant el sojorn de Leonardo al castell de Clou (Museu del Louvre)

Sant Joan (Museu del Louvre)

Igualment pintat, segons sembla, al mateix castell

mes en lliteres al darrera; i al capdavant els servidors amb les mules, els cavalls i les carretes portant la impedimenta.

El vell mestre devia sortir a rebre'ls camí de Blois i sos ulls llaminers devien encantar-se en la fastuositat de la cavalcada, en la gentilesa de les belles dames... El rei s'acostava a Leonardo i feien camí junts, il·l'un contava a l'altre ses impres-

sions i la via de llur vida. — Ahir — li deia el rei a de Vinci — se'ns va fer nit en el bosc; hem hagut de dormir en les tendes de qualsevol manera; avui quan els mobles, les tapisseries i les vaixelles seran fora de les caixes, ferem bona festa a Amboise; vos hi sereu. — Francesc I parlava bellament l'italià, aimava les arts i era un bon *causeur*; devien ésser interessants els diàlegs.

El Delfí Francesc, per Joan Clouet

Fou Lleonard qui dirigí les grans festes reials donades a Amboise l'any 1517 amb motiu del naixement i bateig del petit príncep

Les festes d'Amboise organitzades per Lleonard

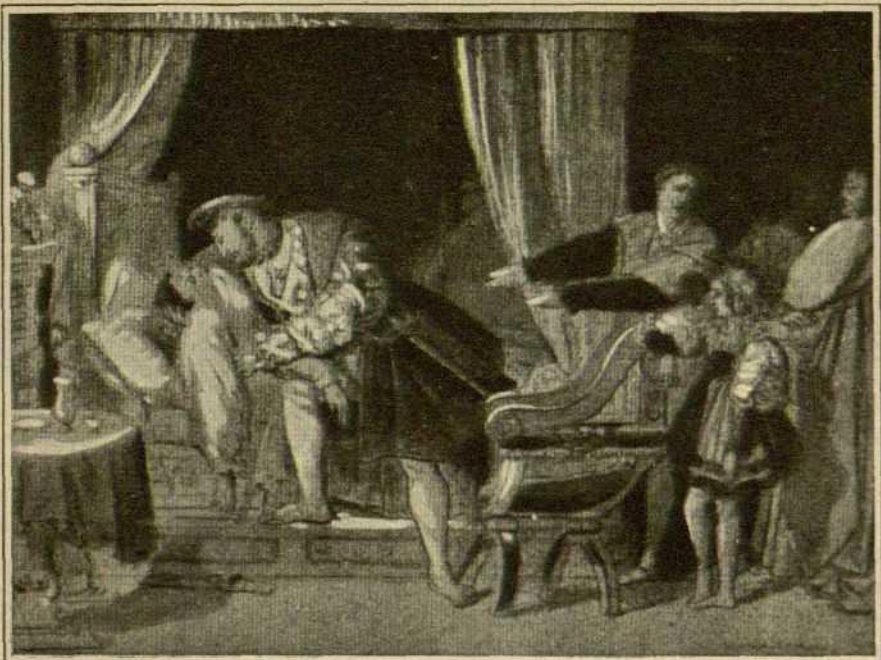
Hi ha textos d'una festa celebrada a Amboise per l'abril de l'any 1517 en ocasió del bateig del primer Delfí Francesc i de les noces de Llorenç de Medicis amb Joana de Bolonya. De Vinci s'hi va rejoinir tot organitzant-la; recordava, sens dubte, els bons temps de la Cort de Milà amb Lluís el Moró. Va fer cobrir tot el pati del castell amb un velari pintat d'arabescos, convertint-lo en un saló; es va dansar fins a desdir, hi va haver un ballet en què dansaren setanta dues noies abillades a la italiana i amb música de tamborins; hi va haver festes i torneigs; i per fi de festa, el rei havia fet bastir, sota els plànols de Lleonard, una vila de fusta voltada de fossos en ple camp, es va establir una bateria de quatre canons, i a canona-des va ésser enrunada... L'enginyer, l'estratega i el balístic que hi havia

dintre l'artista va haver també de sortir aquell dia.

Els quadres que va pintar Es llàstima no poder saber ben bé quins són els quadres que va pintar el mestre durant la seva estada al castell del Clou. Temps enrera, a Amboise i a Tours, es mostraven algunes pintures com a originals seves; però no ho eren; es diu també que hi va pintar els retrats del rei i els de la reina Clàudia, cosa molt natural, però aquests quadres no se sap on són; el secretari del cardenal d'Aragó que l'any 1516 va estar al castell del Clou acompanyant a aquest, diu que el cardenal hi va admirar tres quadres posats encara en els cava-llets; un retrat de dona, una Santa Anna amb la Verge a la falda, i un

Estudi per a un canal de navegació i regadiu
(Del Codex Atl. fact. 46 v.)

El rei Francesc I en el llit de mort de Leonard de Vinci

(Quadre d'Ingrès)

Sant Joan. S'ha dit si el retrat de dona podia ser la *Gioconda* o la *Bella Ferronnière*; alguns asseguren que la Santa Anna és la del Louvre, car se sap que entre els cartrons que va dur d'Itàlia n'hi havia un amb una Santa Anna, que ara és a Londres; i el Sant Joan sembla que també va anar a parar a Londres però que després va tornar a París.

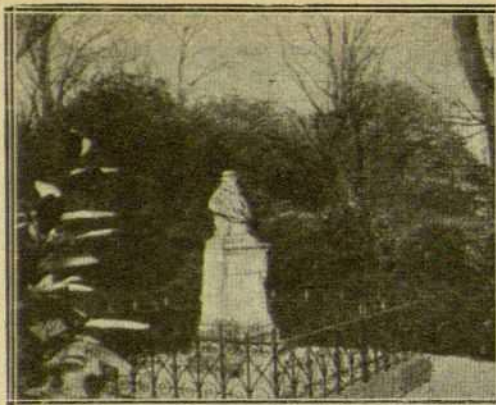
Els plans d'enginyeria Al castell del Clou també de Vinci va concebre i projectar grans obres d'enginyeria. Ja tenia raó Francesc I quan vint anys més tard parlava amb Benvenuto Cellini, son nou protegit, i deia de Leonard, que mai cap home havia vingut al món sabent tant com aquest.

Havia proposat al rei la construcció d'un canal de navegació i d'irrigació que, sortint de les fronteres de la Turena, hauria

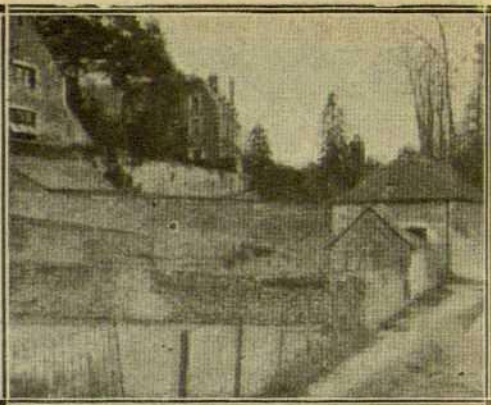
passat per Romorantin, travessant l'Allier, després d'haver ofert a Villefranche un port d'embarcament, i anant a ajuntar-se al Roine prop de Mâcon. Pensava també sanejar la Solonja, regularitzar el curs del Loire, i comunicar còmodament França i Itàlia per la via del Lyonès.

Va fer els plànols d'un nou castell en Amboise, donà els models d'un nou sistema de rescloses que s'utilitzà des de llavors a França, i la llegenda afirma que és l'autor de la famosa escala de la torre del castell de Blois.

La mort del mestre Però la salut del mestre anava cada dia perdent. Al principi acompanyava al rei en alguns de sos viatges; havia estat a París, a Ruan, havia caçat amb Francesc I pels aiguamolls de la Solonja, però aquesta fou sa darrera excursió; després no es va

El bust de Lleonard de Vinci elevat en el lloc on hi havia l'antiga capella de Sant Florenti, a Amboise

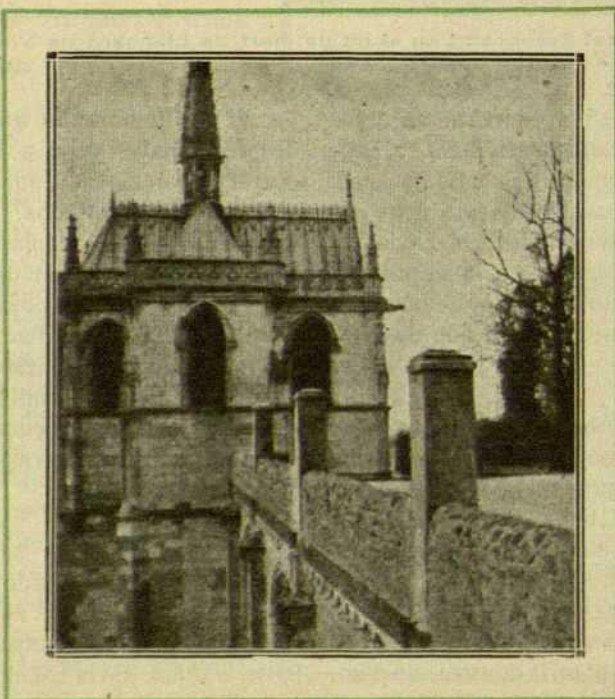
Antic burg de Cloux (al fons) on morí Lleonard de Vinci

moure ja de Cloux. En començar la primavera de l'any 1519 va comprendre que s'acabava i va esperar la mort amb serenitat. Va demanar al rei llibertat per a testar (car els estrangers residents a França no eren llavors absolutament amos de sos llegats) i davant d'un notari d'Amboise va fer testament deixant tots sos dibuixos i llibres al seu deixeble; un vestit de bona roba negra vorada de pells, un martell i dos ducats, *pagats alhora*, a la seva majordona i altres llegats als seus fidels criats; el 2 de maig va morir.

Es diu que el mateix rei Francesc I el tenia en sos braços en expirar. Ingrès féu sobre aquest fet un quadre molt bell.

Segons sa voluntat, Lleonard de Vinci va ser enterrat a l'església de Saint Flo-

renti d'Amboise. Destruïda l'any 1808, al cap de molt temps, un gran admirador de Vinci va fer-hi excavacions i li semblà haver trobat les seves despulles sota l'enllosat de la nau. Aquestes són ara curiosament guardades a la capella de Saint-Hubert.

La capella de Saint-Hubert, on hi ha depositades les suposades despulles de Lleonard de Vinci

A. F.

LA PRIMERA NEU

De Guy de Maupassant

UNA dona jove acaba de sortir de la seva vil·la coqueta, la porta de la qual s'obra a la Croisette, a Cannes. S'atura un instant a contemplar els vianants del senyorivol passeig, somriu i arriba, molt cansada, fins a un banc buit davant de la mar. Lassa d'haver fet una vintena de passes, s'hi asseu tota pantejant. El seu rostre pàl·lid sembla el d'una morta. Tus i duu als seus llavis uns dits transparents com per a aturar el sacsejament que l'aclapara.

Mira el cel ple de sol i d'orenetes, les cimes capricioses de l'Esterel allí lluny, i, molt aprop, la mar tan blava, tan bella i tan tranquil·la.

Somriu una altra vegada i murmura en veu baixa:

—Oh, que sóc feliç!

No obstant sap que ha de morir, que no veurà la primavera pròxima, que d'aquí a un any, en aquest mateix passeig, hi vindran els mateixos vianants a respirar l'aire tebi d'aquest dolç país, amb els llurs infants una mica més grans, amb els llurs cors sempre plens de felicitat, d'esperances i de tendreses, mentre que ella serà al fons d'un taüt de caoba on es fondrà la poca carn que encara avui li resta, deixant solament coberts els seus ossos per la bella roba de seda que té escollida per mortalla.

Ella ja no hi serà. Totes les coses de la vida continuaran pels altres. Somriu i respira tan com pot, amb els seus pulmons malalts, els aires perfumats dels jardins.

I pensa.

*** Ella se'n recorda. La varen casar fa quatre anys amb un noble de Normandia. Era un jove fort, barbut, vermell, quadrat d'espatlles, poc intel·ligent i molt alegre.

Els varen ajuntar per raons d'interès que ella desconeixia. Ella hauria volgut dir «no». Però va fer que «sí» amb un moviment del cap per a no contrariar als papàs. Era una parisenca alegre, contenta de viure.

El seu marit se la va endur totseguit al seu vell castell de Normandia. Era una vasta construcció de pedra, voltada d'arbres molt vells. Una alta boscúria

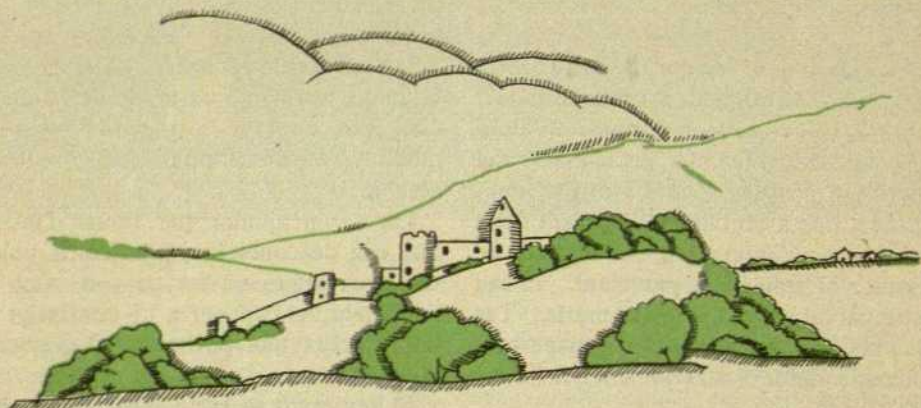

Una dona jove acaba de sortir de la seva vil·la coqueta

d'avets aturava la vista per la façana. Per la dreta, un espai deixava veure la plana que s'extenia, nua, fins a les llunyanes masies.

Com es recordava de tot! De la seva

l'un després de l'altre, entre ocupacions insignificants i absorbents. Aprenia la valor i la importància de les petites coses de la vida. Va saber que el preu dels ous pujava d'alguns cèntims i des-

El seu marit se la va endur totseguit al seu vell castell de Normandia

arribada, de la seva primera jornada en la nova casa, de la seva vida desolada més tard.

Quan va baixar del cotxe va mirar la vella construcció, i va dir tot rient:

—És trist això!

El seu marit va fer una gran rialla i va respondre:

—Un s'hi acostuma de pressa. Ja ho veuràs. Jo no m'hi he avorrit mai, aquí!

Aquell dia el varen passar tot abraçant-se i ella no el va pas trobar massa llarg. L'endemà hi varen tornar, i així tota aquella setmana no va ésser altra cosa, en veritat, que un seguit de carícies.

Després va ocupar-se d'organitzar el seu interior. Això va durar un mes. Els dies passaven,

prés tornava a baixar, segons el temps.

La tardor va venir i el seu marit va començar a caçar. Sortia molt demati amb els seus gossos Medor i Mirza. Ella es quedava sola sense afligir-se gaire per l'absència d'ell. I se l'estimava, per ço, però no li feia gaire falta. Quan tornava els gossos absorbien la seva tendresa. Els cuidava cada vespre amb una afecció

de mare, els acarona sens fi, els hi donava mil noms amorosos els quals no li hauria vingut la idea de dir-los al seu marit.

L'hivern va venir, l'hivern de Normandia fred i plujós. Xàfeces interminables es vessaven sobre els vells teulats del castell angulós, aixecat com una fulla tallant en mig de l'aire. Els camins no eren més que

Aquell dia el varen passar tot abraçant-se...

rius de fang, i no es sentia cap altre brogit què el de l'aigua que queia i no es veia altre moviment què el dels corbs que giravoltaven pel cel.

Ella els contemplava cada vespre, tota penetrada de la lúgubre melangia de la nit caient sobre les terres desertes.

Després manava que encenguessin els llums i s'acostava al foc. Allí cremaven arbres sencers sense poguer treure la fredor de les vastes estàncies envaïdes per la humitat. Ella tenia fred per tot arreu: al saló, al menjador, a la cambra. El seu marit només entrava per dinar, i deia alegrement, fregant-se les mans i picant de peus:

—S'hi està bé a la vora del foc!

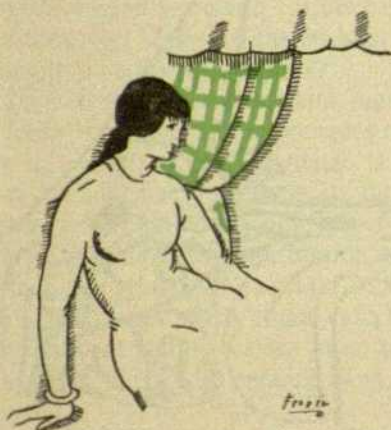
A vegades li preguntava:

—Com anem? Estàs contenta avui?

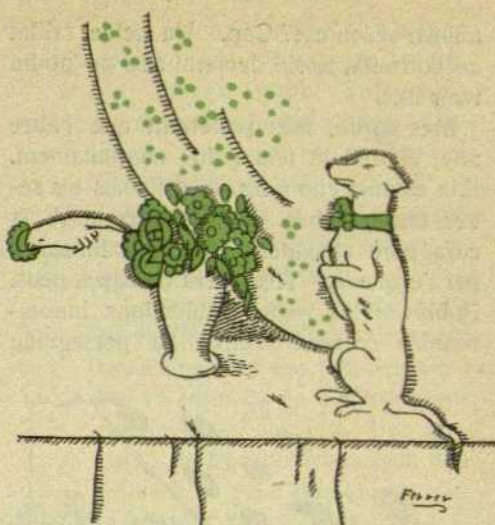
Cap al desembre, quan les neus varen venir, ella sofria tant de l'aire glaçat del castell que semblava haver-se enfredorit amb els segles, que va dir un vespre al seu marit:

—Em sembla, Enric, que hauríem de fer instal·lar un calorífer aquí. Les parets s'assequerien. Et juro que jo no em trec mai el fred de sobre!

Ell va quedar-se mut de sorpresa davant d'aquella idea estravagant d'instal·lar un calorífer al seu castell. Després,

Ella els contemplava cada vespre...

...els acarona sens fi...

amb tota la vigor del seu pit, va esclatar en un riure estrident, repetint-se:

—Un calorífer aquí! Un calorífer aquí! Ah, ah, ah! Si que estàs de bromar...

Ella va insistir:

—T'asseguro que jo em gelo aquí. Tu no te'n dones compte perquè sempre corres, però aquí m'hi vaig gelant...

Ell li va respondre rient sempre:

—Ja t'hi acostumaràs! No hi ha res més sà que el fred. No som pas dos parisencs, em sembla, per escalfar les habitacions! Després, la primavera ja és aquí...

*** Pel gener una gran desgràcia la va colpir. Els seus pares varen morir d'un accident. Ella va anar a París pels funerals. I el dol va ocupar el seu esperit per espai de sis mesos. Però els bells dies de l'estiu la varen desvetllar i amb un esllanguiment trist va viure fins a la tardor.

Quan els freds varen tornar, ella va mirar fit a fit, per primera vegada, la buidor del seu avenir. Què faria? Res. ¿Què podria advenir en la seva vida? Res. ¿Quina espera, quina esperança podien

animar el seu cor? Cap. Un metge, cridat en consulta, havia declarat que no 'podia tenir fills.

Més aspre, més penetrant que l'altre any, el fred la feia sofrir continuament. Ella estenia cap a les altes flames les seves mans balbes. El foc li cremava la cara, però alenades glaçades li lliscaven per l'esquena. Tremolava de cap a peus. Poblaven les vastes habitacions innombrables corrents d'aire. La perseguïen

...va arrencar a plorar sense voler.

sense treva, bufant-li tots els membres amb el seu oratge pèrfid i glaçat.

Va parlar novament del calófer. Però el seu marit l'escoltava com si li demanés la lluna. Cap a la fi del desembre va comprendre que no podia viure sempre d'aquella manera i un vespre va dir tímidament al seu marit:

—¿No podríem passar una o dues setmanes a París abans de la primavera?

El marit va quedar estupefacte.

—A París? A què fer? No, no! S'hi està massa bé a casa! Quines idees més estranyes que tens!

Ella va balbotejar:

—Això em podria distreure un xic...

Ell no la va pas comprendre.

—Què necessites per distreure't? Teatres, balls, dinars? No obstant, bé sabies tu al venir aquí que no podies esperar diversions d'aquesta mena...

En aquestes paraules i en el to amb què foren dites hi va veure una reconvenció.

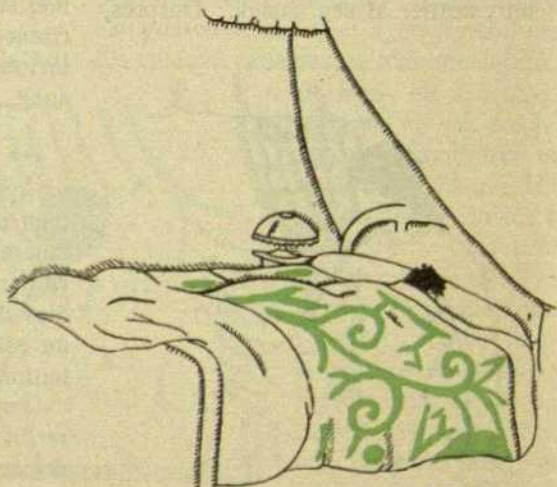
Va callar. Era tímida i dolça, sense volta ni voluntat.

Pel gener els freds varen venir amb violència terrible. La neu va cobrir la terra. Un vespre contemplant un gran núvol de corbs que girava entre els arbres, va arrencar a plorar sense voler.

—Què tens?—li va dir el seu marit que en aquell moment entrava i s'havia quedat tot sorprès. Però ella no sabia què respondre tot aixugant-se vivament els ulls.

Ella estenia cap a les altes flames les seves mans balbes.

Va acotar-se entre els llençols gebrats. Es moria de fred.

Va viure a Cannes...

Va asseure's sobre una cadira, gairebé nua. Va esperar una hora, dugues hores. Tremolava, però no es refredava prou. Llavors va decidir-se a emprar els mitjans extrems.

Va sortir de la cambra sense brogit, va descendir l'escala, va obrir la porta del jardí.

La terra, coberta de neu, semblava morta. Ella va avançar bruscament el seu peu descalç i el va enfonsar en aquella escuma lleugera i glaçada. Una sensació de fred dolorosa com una ferida li va pujar fins al cor. No

obstant va allargar l'altra cama i va descendir els graons lentament.

Després va caminar pel jardí dient-se:

—Aniré fins als avets petits.

Caminava amb uns passos curts, ofegant-se cada vegada que enfonsava en la neu el seu peu nu. Va tocar el primer avet amb la mà, per a convence's que havia acomplit el seu projecte fins a la fi. Després se'n va entornar. Dugues o tres vegades va creure que anava a caure de tan engordida i defallida com es sentia.

La seva mà dreta, que aguanta la carta, cau lentament sobre els seus jonolls mentre amb la seva mà esquerra es tapa la boca...

A l'últim va balbotejar desesperada:

—Estic molt trista... m'avorreixo un xic...

Però una gran terror la va envair d'haver dit allò, i va afegir totseguit:

—Tinc tan fred... tan fred!...

Ell va enfadar-se i va dir:

—Sí, sempre la idea del teu calorífer! I des de que ets aquí no has tingut ni un senzill refredat!...

*** Va venir la nit. Va pujar a la seva cambra, car havia exigit cambra separada. Va acotxar-se entre els llençols gebrats. Es moria de fred. Pensava:

—Serà així sempre, sempre, fins a la mort!...

I pensava en el seu marit. ¿Com havia pogut dir això: «I des de que ets aquí no has tingut ni un senzill refredat»?

Era necessari que estés malalta, doncs. Que tossís molt, que ell comprengués que sofria de veritat. I una indignació la va colpir, una indignació de feble, de tímid.

Era necessari que tossís molt i llavors potser ell tindria pietat. I bé: tossiria, tossiria tant, que el metge fóra cridat. I llavors veuria, el seu marit, el què calia fer!

S'havia alçat amb les cames nues, amb els peus nus, i una idea infantil la va fer somriure.

—Vui un calorífer i el tindrè! Tossiré tant que serà precis instal·lar-ne un!

Abans d'entrar, però, va asseure's a l'es-cuma glaçada i fins va pendre grapats de neu amb les mans i se'n va fregar el pit.

Després va tornar al llit i es va acotxar. Al cap d'una hora li va semblar que tenia un niu de formigues a la gorja. Altres formigues li corrien per les cames. Va adormir-se, però.

L'endemà tossia molt i no es va poder alçar del llit.

Va tenir una pulmonia. En les hores de deliri demanava sempre el calorífer. El metge va exigir que se n'instal·lés un. L'Enric hi va accedir, però amb una irritada repugnància.

*** No va curar. Els pulmons, ferits profundament, feien témer per la seva vida.

—Si es queda aquí no arribarà a l'hivern—havia dit el metge.

I la varen enviar cap al Migdia.

Va viure a Cannes, va conèixer el sol, va estimar la mar, va respirar l'olor dels tarongers en flor.

Després, per la primavera, la varen portar al Nord altra vegada.

Però vivia amb la por de curar-se, amb la por dels llargs hiverns de Normandia. I totseguit que es sentia millor, obria de nit la seva finestra sobre el paisatge avorrit, pensant en les dolces riberes del Mediterrani.

(Il·lustracions d'E. Ferrer)

Ara es morirà, ho sap de segur, i viu molt contenta.

Desplega un diari i llegeix un títol que diu: «La primera neu a París». Llavors ella s'espanta, però somriu totseguit. Mira allí baix l'Esterel que es torna tot rosat a la claror del sol ponent. Després mira el cel tan blau, tan blau, i la mar tan blava també, i s'alça del banc.

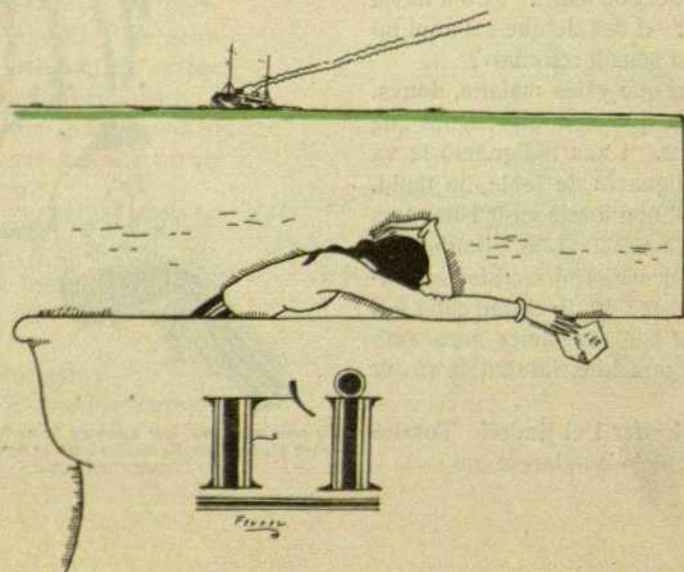
Torna a la vila amb uns passets petits, parant-se només que per tossir, car avui ha estat massa temps al defora i ha pres un xic de fred.

Troba una carta del seu marit, l'obra, i llegeix somrient sempre:

«Estimada esposa: Penso que et trobes millor i que no enyores gaire el nostre bell país. Fa alguns dies que tenim una bona gelada que anuncia la neu. A mi aquest temps m'entusiasma, i ja pots pensar que em guardo prou bé d'encendre el teu maleït calorífer...»

Para de llegir, molt contenta en pensar que va tenir el calorífer que volia. La seva mà dreta, que aguanta la carta, cau lentament sobre els seus jonolls mentre amb la seva mà esquerra es tapa la boca com per a calmar la tos, persistent, que li esqueixa el pit.

Trad. C. O. R.

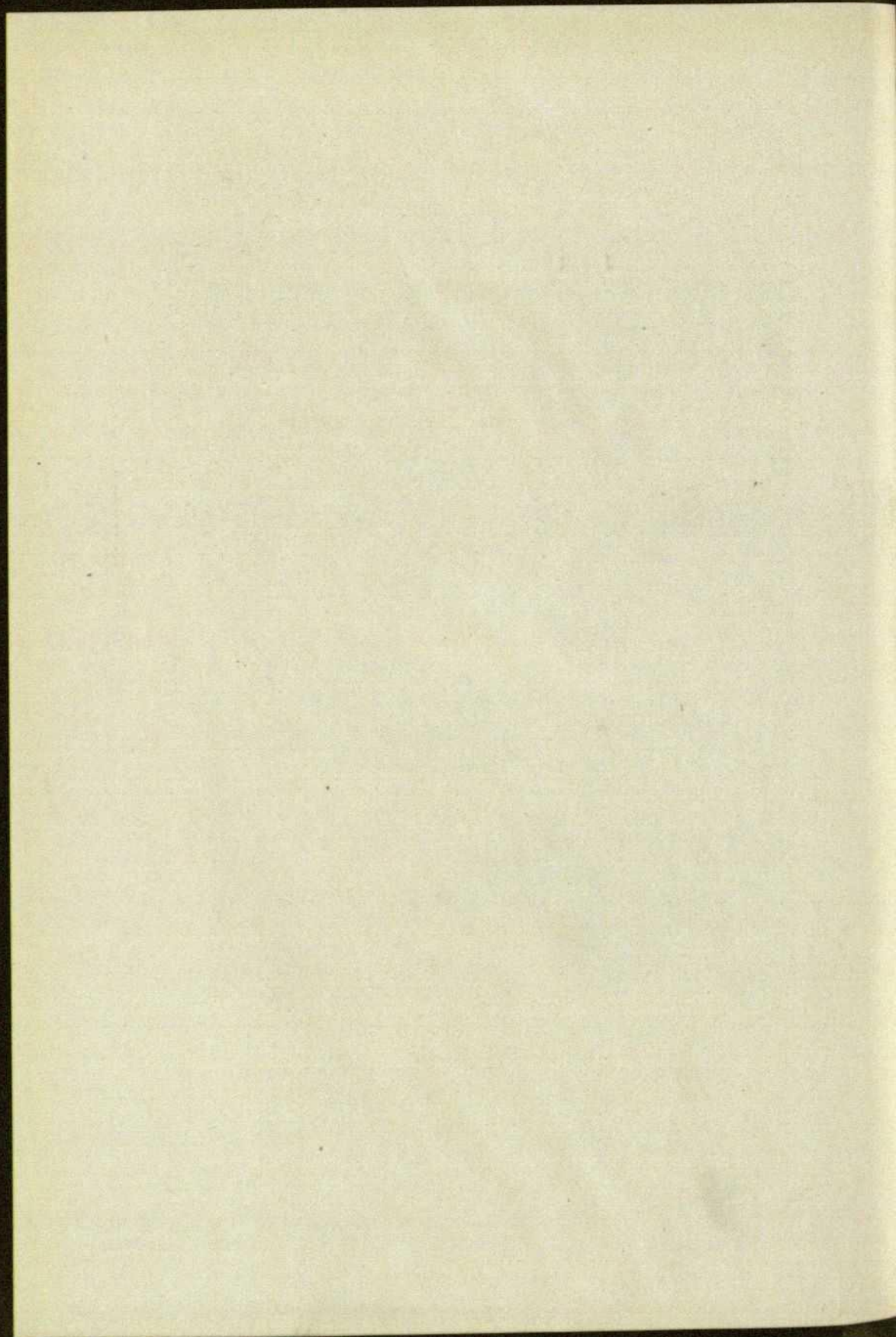

Marià Fortuny

MASCARADA

(De la Col·lecció Pella)

El poble de Sant Ulric en la Vall del Gardena, on hi ha les cèlebres escoles d'escultura i indústries artístiques

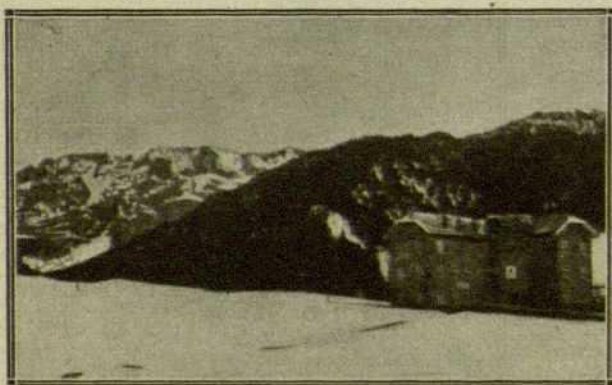
UNES ESCOLES MUNTANYENQUES D'ESCULTURA

A RREU del món els elements naturals de cada encontrada són la causa inicial dels costums determinats que caracteritza la gent que hi habita, són l'origen de la mena de treball en què s'ocupa, del seu temperament i fins de la seva psicologia especial. I així com segeïen el ca-

ràcter dels seus homes, els elements naturals i específics de cada comarca donen naixença i vida a diverses i determinades

indústries que esdevenen les seves característiques.

Les indústries casolanes de les puntes al coixí de la costa, de la torneria a Tona, les de les culleres i forquilles

L'edifici on hi ha establertes les escoles artístiques de la Vall del Gardena

L'aula d'encarnar les escultures

de boix i dels esclops, en tants llocs de la muntanya; i les fabrils dels taps de suro, el paper, les pells, etc., són, totes, filles del medi.

En els països freds, per exemple, on les neus de l'hivern tenen a casa la gent, dies i més dies, és natural que sorgeixi i es desenrotlli el treball casolà, tant per la necessitat espiritual que l'home té de treballar, com per la física. Són rares les comarques de l'alta muntanya on no hi hagi una producció industrial domèstica i característica de l'encontrada; i en aquestes feines casolanes veurem que tothom hi treballa: els homes, les dones, els nois, tots,

grans i xics, hi tenen feina, organitzant-se el treball en forma que per a tothom n'hi ha conforme a les aptituds llurs i circumstàncies.

Suara, en ocasió de la redempció d'aquest tros de la Itàlia que políticament formava part de l'imperi austro-hongarès, hem vingut en coneixement que en una extensa comarca, la vall del Gardena, coberta durant tot l'hivern per una forta gruixa de neu que els incomunica gairebé de la vista del món, tothom és escultor. És aquesta una extensa regió en què la gran estada que hi fan les neus, gairebé no permet als seus naturals el conreu de l'agricultura. La

Estudi d'un Calvari

L'aula d'escultura

llarga hibernada que els té sitiats a casa els priva de fer res per al qual no puguin comptar amb les quatre parets de llur estatge, i havent-hi a la comarca espessos boscos de bones fustes, l'una i l'altra circumstància va fer néixer aquesta indústria que s'és estesa per totes les llars i que ha acabat essent la vida del país.

Aquesta gent de la vall del Gardena, feien amb les seves escultures un art molt típic; però el que sols es tipic agrada sols per curiositat. La producció humana perquè tingui valor cal que

ultra ésser típic tingui un valor espiritual que sols li pot donar la cultura de l'artista.

I aquesta gent del nord d'Itàlia, que són gent intel·ligent i laboriosa, comprenent-ho així, i veient que podrien explotar en gran la seva indústria, si a les facultats naturals per el conreu del seu art n'hi afegien d'altres que havien d'adquirir, van

organitzar-se en sindicat o consorci de productors, per a ajudar-se mútuament en el conreu del seu art, col·locar la producció en els millors avantatges possibles, i fundar una escola on la

Les gracioses figuretes que es fan a la Vall del Gardena

joventut de la vall adquirís la preparació tècnica i intel·lectual necessària.

I ara, en tornar a la mare Itàlia, la terra irredent, aquella ha vist com amb les neus i amb els obradors familiars li portava unes escoles d'escultors. A Sant Ulric i a Selva Gardena, en mig de les neus, han pogut veure els italians com la juvenalla passa els dies entre la feina de l'obrador casolà i les ensenyances de l'escola.

Ço que havia donat una major fama a la producció artística de la Vall del Gardena eren les figuretes de fusta policromades representant tipus característics de l'encontrada, i les de *pessebre*. Ni el sindicat ni l'escola han ofegat aquesta producció; ans bé l'han estimulada procurant un major sentiment artístic dintre el pintoresc, i aconseguint obrir per aquesta producció mercats ben importants de l'Europa i de l'Amèrica.

A l'escola, no obstant, els alumnes s'exerciten en tota mena de producció, en particular la de l'escultura religiosa a la qual impregnen d'un fort caràcter degut a ésser molt viu entre els habitants de la Vall del Gardena el senti-

ment religiós. *L'Estudi d'un Calvari*, que acompanya aquestes línies, és una bella prova del que diem; malgrat la poca fidelitat tradicional en la presentació de l'esce-

na cabdal del Calvari, el grup del Crucificat i les dues Maries és d'un pregon sentiment religiós, alhora que d'una intensa emoció artística, ¿Qui diria que això es fruit de l'esperit rutinari i tradicionalista

d'un muntanyenc? Ningú. Això és ben bé l'obra d'un naturalista corprès d'un pregon sentiment religiós. No tenim cap dubte a afirmar àdhuc sense saber-ho, que aquest crucifix és el mateix model i en la mateixa forma en què posava davant de l'artista.

Sens dubte, aquest, mentre el reproduïa, tenia la sensació que era clavat, que era mort a la creu... Si ell la tenia, aquesta sensació, i si ell la va saber començar amb la seva obra els altres, ¿per què estrafer, doncs, el natural?

Els muntanyencs de la Vall del Gardena no hi perdran res a ésser uns escultors cultes.

Potser d'entre ells sortirà un dia un escultor que escamparà la fama de l'encontrada per tot el món.

Figuretes de pessebre fetes pels escolars

Altra mostra de l'art de l'escola de la Vall del Gardena

T. T.

ELS SANTS PATRONS DE LA PAGESIA CATALANA, SANT NIN I SANT NON

La meravellosa llegenda d'aquests sants, desbancats per Sant Isidre en el patronatge de la pagesia catalana, fa així:

Veu's aquí que una vegada a la població d'Arles i tota sa vall, sovintejaven les tempestats en tanta de manera que les collites no arribaven mai a bon terme; unes vegades els freds tardans, altres uns vents huracanats, i sovint, sovint, trons, llampecs i pedregades, feia semblar que aquella fos una terra maleïda.

En vista d'això, l'abat del Monestir de Sant Benet, que era tot un bon home, decidí anar a Roma a orar davant dels sepulcres de Sant Pere i Sant Pau. Hi va anar, i tan devotament pregava als Sants Apòstols, que el Sant Pare que s'esqueia a passar per allí, en veure l'Abat que plorava li demanà la causa de tanta aflicció. Explicada que va ésser, el Sant Pare fou de parer que havia d'endur-se'n les relíquies d'uns patrons que vetlessin per la terra rossellonesa, i varen convenir que se n'enduria les que li fossin meravellosament revelades com a més remeieres per al cas.

Es posa l'abat Arnulf en oració, i vet aquí que per disposició divina li és revelat el punt on reposaven les relíquies de Sant Abdon i Sant Senen, reis de Pèrsia

martiritzats pel Prefecte Valerià, en temps de l'Emperador Deci, que guardades en una arca de plom per un devot subdiaca, foren sepultades en el jardí de casa seva, i i portades més tard al cementiri Poncià, on les veié en somnis regalimant sang.

L'endemà anà el Sant Pare al sacre Col·legi, juntament amb l'abat d'Arles, a recollir i possessionar-se de les relíquies. Tractant-se dels cossos sants, el bon Arnulf pensa que la millor mane-

Sant Nin i Sant Non

Boix d'uns goigs impressos per Joan Bonet, d'Olot

ra de fer-les arribar senceres a Arles, era col·locar-les en una bóta, i fent-ho així va posar-se en camí.

En arribar a la primera població que li vingué al pas, les campanes del cloquer es posaren a ventar soles, en vista de la qual cosa corregué la nova que l'única causa que podia produir-ho era la presència d'un abat que portava una bóta.

—Què hi dueu a la bóta?—li preguntaven. I ell responia:—Vi.

Boixos de la impremta Ignasi Valls, de Vich

I el mateix anava succeint en cada poble, fins que en un d'ells, mig recelosos que els enganyava, li demanaren que els ensenyés d'aquell vi, i àdhuc una pobra que estava malalta n'hi demanà per a remei.

L'abat féu un tatx a la bóta, va eixir-ne un vi que semblava un cordial, i la malalta quedà guarida en beure'n.

El traginer que l'Arnulf havia arreplegat per al transport de les relíquies era un descregut, i l'home, fent un punt dels seus, va dir-se:—Aquí hi ha

gat amagat, o el que és igual, si hi'hagués vi no tocarien les campanes; ja veuràs si

sortirem de dubtes.—I ell que, dissimuladament, en passar per un asbals, desfà la soga que lligava la bóta, empeny la càrrega, i bóta i matxo ja els tenim pendent avall. Camatrencat el matxo aviat va deturarse, però la bóta rodolà i es mantingué indestructible.

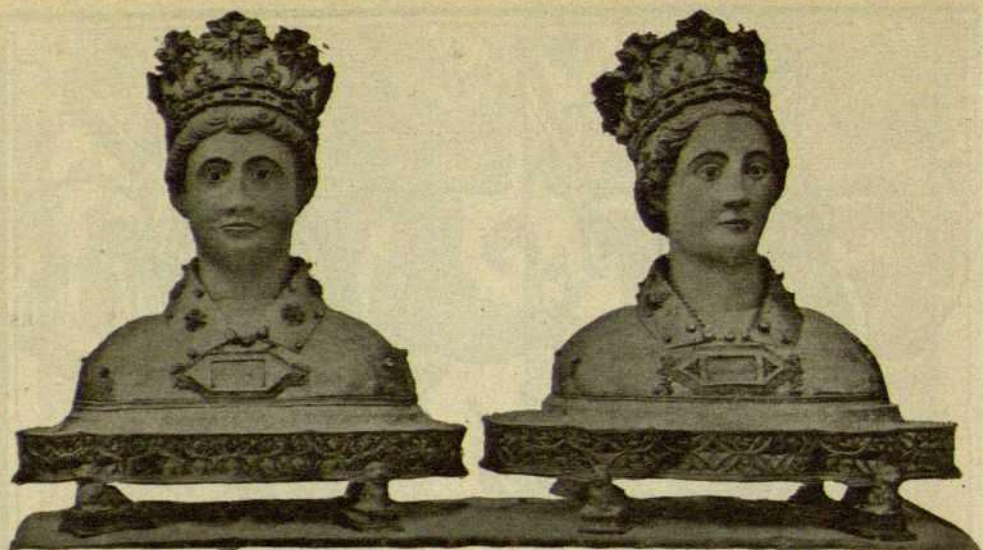
Arribades les relíquies a Arles, de seguida s'experimentà el consol de la presència llur, ja que

Boix de la impremta Torras, de Sant Gervasi

Reducció d'una estampa valenciana. (De la col·lecció de D. August J. Ribas i Mustarós)

Reliquiaris d'Arles que guarden els cossos sants de sos patrons

les tempestats minvaren, i si alguna en feia de malastruga, en posar de manifest les relíquies de Sant Abdon i Sant Senèn, de seguida es fonia en aigua benaurada.

Arles custodia tan miraculós present en dos bustos dels Sants, que quasi són de mida natural. Són fets d'argent, amb els cabells daurats i la cara i el coll encarnats. Aquests bustos, construïts l'any 1425 el de Sant Abdon i el 1440 el de Sant Senèn, al dir de Brutails, l'historiador de l'art religiós en el Rosselló, són un dels millors llegats que servem de l'art de l'Edat mitjana.

*** No solament al Rosselló, sinó a Catalunya tota, han rebut dilatat culte aquests dos Sants, com ens ho testimonien infinitat de documents, les moltes confraries pageses que estaven sota llur advocació, els pobles que, com Sant Boy de Llobregat, Órrius, Pla del Penedès, Sant Vicens dels Horts, Gualta, Almoister, Amposta, Espluga de Francolí, La Riba, Morell, Sarreal, Vilallonga i tants i tants pobles, els tenen per patrons o celebren

llur festa major el 30 de juliol, dia en què l'Església els commemora.

El testimoni dels altars i retaules que en les nostres esglésies tenen dedicats, en parla també amb eloquència, i no menys els Goigs populars que se'ls canten, profusament reimpressos segons és de veure en la col·lecció *princeps* del Dr. D. Salvador Roca, per no citar-ne d'altres.

Són patrons de Biosca, i allí els hi canten:

Els de Biosca amb eficàcia,
amb ternura i devoció,
clamen per salut i gràcia
a la vostra intercessió...

Els goigs de Cubelles, que tenen als Sants Màrtirs per compatróns, diuen:

Baix de vostra protecció
Cubelles assegurada
d'Arles, mediant ambaixada,
que envià amb gran devoció
logrà preciosa porció
de vostres cossos sagrats.
Màrtirs Abdon i Senèn,
siau nostres advocats.

*** A Barcelona han estat així mateix molt venerats Sant Abdon i Sant Senen,

anomenats també Sant Non i Sant Nen, i com es diu en l'adagi: «Per Sant Nin i Sant Non, pebrots i tomàtecs».

Podent i havent d'ésser al nostre entendre els patrons dels vinicultors i àdhuc dels viticultors pel que en la llegenda es relata, no han passat d'ésser els patrons dels hortolans, havent-se distingit sempre a honorar llurs patrons els que conreaven les hortes de Sant Bertran, els quals celebraven grans festes en llur obsequi en l'església del Pi, guardadora d'unes relíquies dels Sants Reis que encara avui estoja una joia arqueològica que cada any s'exhibeix en la indicada església,

on tenen uns Goigs propis que diuen:

Els hortolans vos veneren
i us aclamen per Patró;
en Déu mil gràcies esperen
per la vostra intercessió;
logren vostra protecció
en tota necessitat.

Ens constata igualment la devoció barcelonina envers Sant Abdon i Sant Senen, el fet d'haver deliberat els consellers de la ciutat, el dia 25 de juliol de 1474, que els indicats Sants són altres dels patrons de Barcelona, en agraïment a haver-la deslliurada mantes vegades de pedra i tempestats.

VALERI SERRA I BOLDÚ

Boix d'uns goigs que estampà Francisco Genéras,
de Barcelona.

UN SUBMARÍ ALEMANY

VIST PER DINS

PROPIAMENT parlant, ja no hi ha submarins alemanys. L'Alemanya ha hagut de remetre als aliats tots els que li restaven i tots els que tenia en construcció, i té prohibit construir-ne de nous. El submarí, com a instrument de guerra, no podrà ésser usat d'aquí endavant. Podrem dir, doncs, que els submarins alemanys han passat a la història. Tot i això, ofereix encara un considerable interès el conèixer per dins aqueixos vaixells que tant temibles foren. Per això fem avui les presents explicacions i donem les fotografies que acompanyen el present treball.

N'hi ha prou amb mirar aquestes fotografies per a comprendre que un submarí, per dins, és una cosa extraordinàriament complicada. La maquinària té tantes peces de tota mena, que un hom es pregunta com és possible que tot allò funcioni bé durant moltes hores.

Les tres fotografies que publiquem són del submarí *U-105*, que es troba actualment al port francès de Cherbourg, i mostren els principals òrgans de maniobra i de combat d'un dels diversos tipus de submarins alemanys.

*** El primer clixé representa el lloc central, on són reunits els transmissors d'ordres, les peces que comanden els aparells de direcció i de submersió i els instruments registradors que permeten comprovar els més petits moviments, evaluar llurs reflexos i conèixer en tot instant la posició del vaixell.

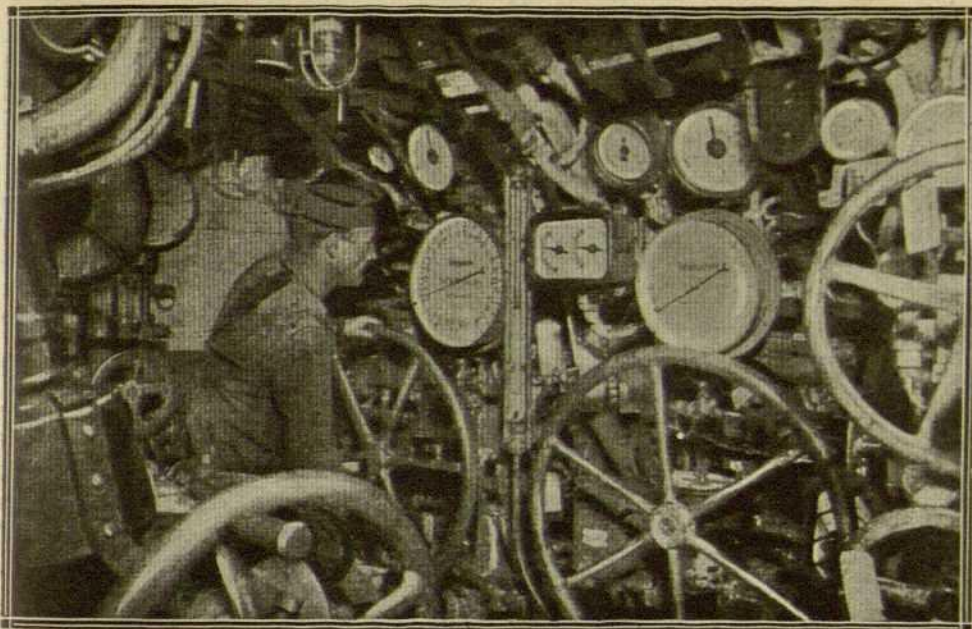
Els dos volants que hi ha al centre del clixé, i un dels quals és maniobrat per un

mariner (que és un mariner francès) mouen, cada un, un parell de governalls o timons de profunditat, l'un cap endavant i l'altre cap endarrera. Damunt de cada volant hi ha un manòmetre, indicador de la fondària que el submarí ateny. El manòmetre de l'esquerra, en el qual el mariner té fets els ulls, està graduat de 0 a 25 metres, i serveix per les submersions ordinàries. El de la dreta està graduat de 0 a 60 metres, i serveix per a les submersions a grans fondàries.

Damunt dels manòmetres, veiem uns quadrants. Són els repetidors d'ordres a les màquines, i assenyalen la marxa cap endavant o cap endarrera. El quadrant més petit col·locat entre els dos al·ludits, marca la posició del governall de direcció, que és mogut pel volant del primer pla de l'esquerra, el qual mostra la maneta.

El submarí, tal com els vaixells ordinaris que naveguen a flor d'aigua, és dirigit per un compàs magnètic o brúixola. Però cal tenir en compte que el lloc que descrivim és ple de grans corrents elèctriques, els quals pertorbarien d'una manera considerable els moviments de la brúixola. Per això ha estat necessari servir-se d'un compàs giroscòpic destinat a comprovar el compàs magnètic.

De què es compon aqueix giroscopi? Es compon d'un volant, mogut per mitjà d'un petit motor elèctric, gràcies al qual el volant gira amb tan gran velocitat, que dona més de 2,000 tords per minut. Per efecte d'aqueixa velocitat, l'eix del giroscopi no varia de posició dins l'espai, resultant que, si hom té cura d'orientar-lo

Lloc central del submarí alemany «U-105»

En aquest lloc es troben reunits tots els transmissors d'ordres, els aparells de direcció i submersió i els instruments registradors dels moviments del vaixell

en una direcció precisa, serveix de línia de comprovació per a corregir les pertorbacions de la brúixola degudes a la causa indicada.

*** El segon clixé mostra els dos motors de petroli. Cal saber que la majoria dels submarins es serveixen dels motors elèctrics per a navegar per sota de l'aigua, i dels motors de petroli per a navegar per la superfície.

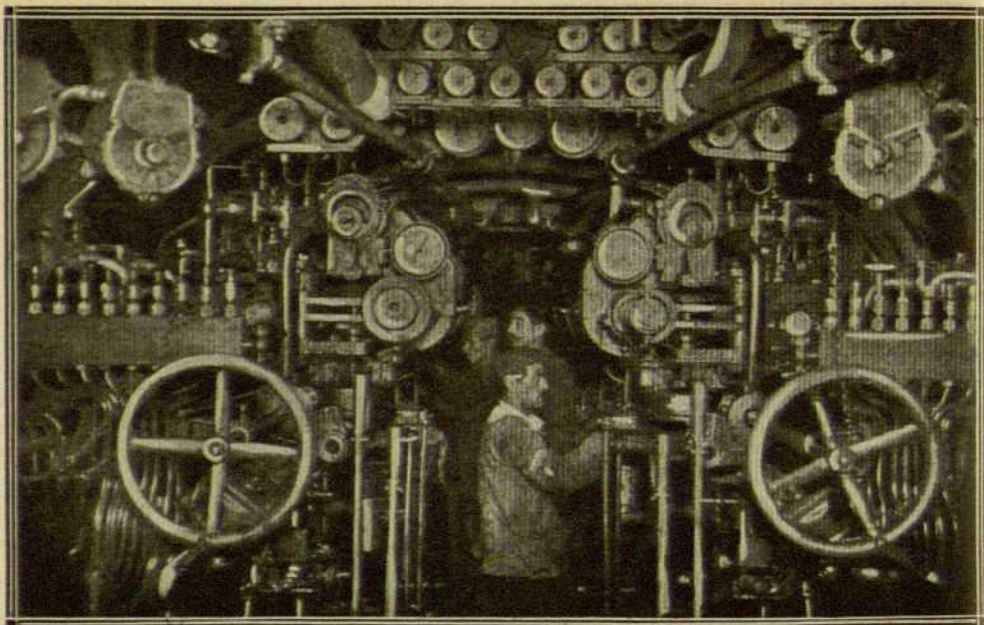
Els dos volants que hi ha al primer pla són els qui posen en acció els motors.

Aquests motors ofereixen característiques molt interessants. Es tracta de motors del tipus Diesel. Vegem quina mena d'aparells són aquests.

El motor Diesel no es serveix de la barreja prèvia del combustible i de l'aire que en els altres motors s'utilitza per a obtenir una combinació detonant. Per a calentar l'aire no s'emplea combustible, sinó la forta pressió sobre l'aire mateix. Dins el

cilindre, l'aire és comprimit amb una pressió altíssima, i això el calenta suficientment per a atényer el punt d'inflamació del combustible. Quan l'aire està calentat, el petroli, sotmès també a pressió, és injectat dins el cilindre on hi ha l'aire comprimit. El petroli s'inflama espontàniament. Crema, però no fa explosió.

Al primer cop d'ull sembla que l'ús del motor Diesel sigui desventajós, puix les pressions elevades a que estan sotmesos l'aire i el petroli exigeixen que certes peces del motor siguin molt reforçades, de modo que l'aparell és extraordinàriament feixuc. Però té un avantatge que compensa amb excreix el dit defecte: i és que consumeix molt poc petroli (de 200 a 250 grams per cavall-hora), la qual cosa permet que la quantitat de combustible que es porta a bord del submarí sigui molt menor que la exigida pels motors d'explosió.

Els dos motors de petroli
Empleat per la navegació a flor d'aigua

*** I anem al tercer i últim clixè. Aquest representa el departament dels tubs llança-torpeus, que està situat a la proa del vaixell. Al fons es veuen les culates tancades dels quatre tubs llança-torpeus. El tub prim posat verticalment i en el qual té la vista fixa l'oficial, és la part inferior del periscopi, el qual permet guaitar des de dins el submarí el que passa a la superfície de la mar.

Dues orientacions presenten generalment els tubs llança-torpeus: cap endavant i cap endarrera del subinari. La poca amplada del casc del vaixell fa que calgui orientar els dits tubs en els dos sentits longitudinals que hem indicat. No obstant, alguns submarins tenen tubs llança-torpeus col·locats en el sentit de l'amplada. L'orientació transversal, junt a la longitudinal, té l'aventatge de permetre l'atac en més nombre de direccions. El que hi ha és que els torpeus que surten pels costats del submarí han de travessar

el corrent d'aigua format per la velocitat amb que marxa aquell, i això desvia el projectil. En canvi els tubs d'orientació longitudinal, o sigui de popa a proa, exigeixen que, abans de disparar el torpeu, es col·loqui el submarí orientat envers el vaixell que es tracta d'atacar. I aquesta és una maniobra que de vegades fa passar molt de temps, amb perill de fracassar en l'atac.

L'operació de carregar el tub amb el torpeu és molt delicada. Cal tenir en compte que el departament és molt estret, i que el torpeu té 6 metres de llargada i pesa prop de mil quilograms. Les fases d'aqueixa operació són les següents:

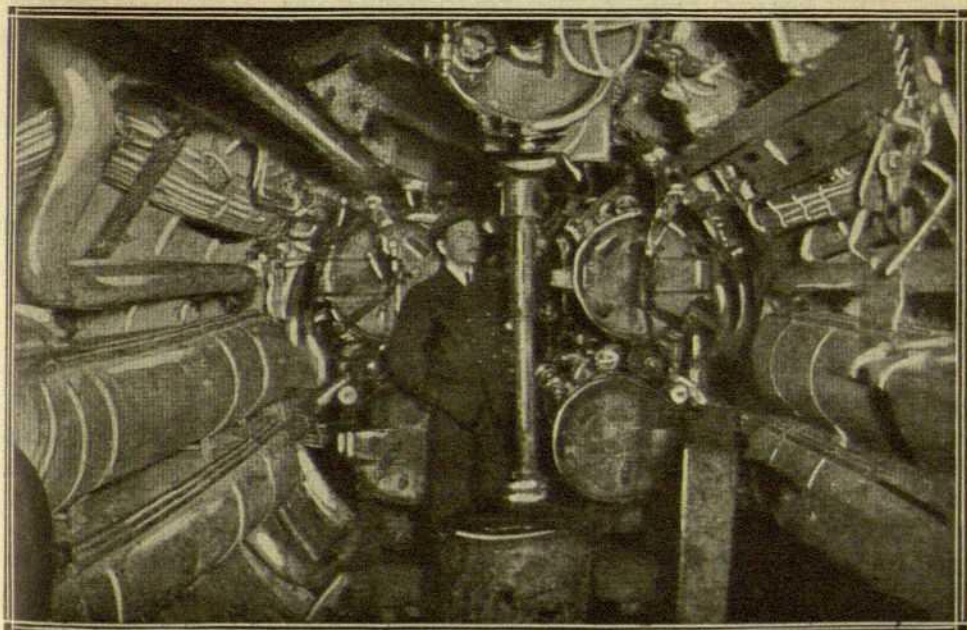
Primer de tot es tanca la tapa exterior de la part de davant del tub, a fi que no tingui comunicació amb la mar i pugui treure's l'aigua que s'hi ha introduït. Tot seguit es procedeix a posar el torpeu al tub. Per a facilitar l'operació, els submarins duen torpeus de reserva col·locats

prop dels tubs, a l'objecte que no calgui fer gaires maniobres per a introduir-los dins el llança-torpeus. El destructor projectil és desparat mitjançant un mecanisme d'aire comprimit.

Parlant dels submarins alemanys escriu un tècnic francès: «La construcció dels submarins alemanys dona, al primer cop d'ull, l'impressió d'una cosa inacabada; però mirant-lo de més aprop, un hom s'adona que tot havia estat concebut i rigurosament realitzat per a portar al màxim llurs qualitats nàutiques i militars.»

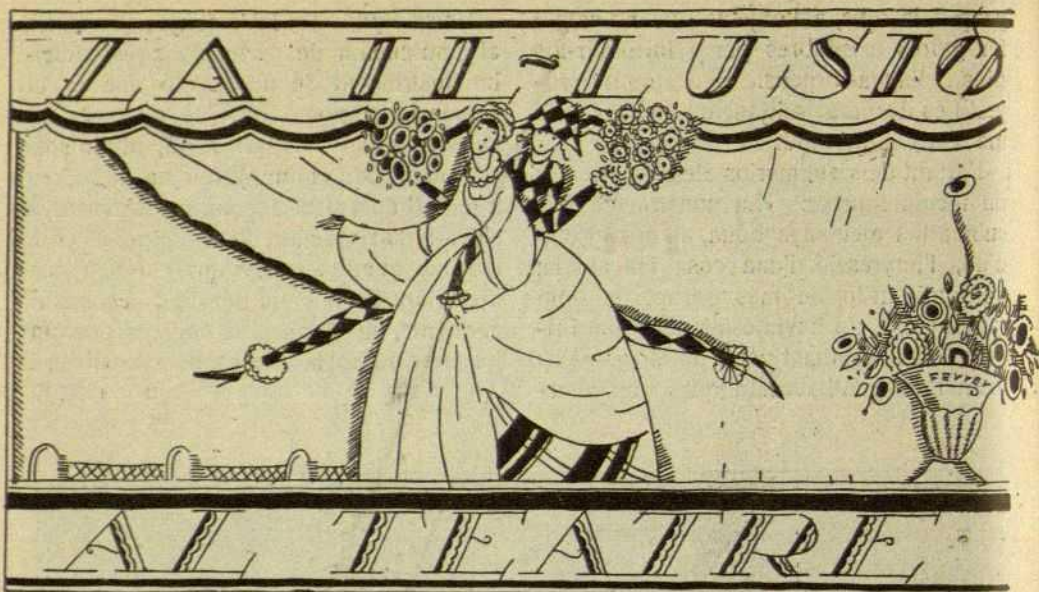
Heu's aquí, com l'Alemanya, que portà al grau màxim de perfecció aqueix terrible instrument de destrucció que és el submarí, no podrà tenir-ne mai més, ni conservar cap dels que tenia, ni tan sols exhibir-ne cap en un Museu naval. Com a record dels seus submarins, l'Alemanya s'haurà d'acontentar amb fotografies com les que publiquem, les quals donen una idea clara del que era per dins un submarí germànic, un d'aqueixos enginys que enfonsaren durant la guerra milers de vaixells.

N. E.

El departament dels tubs llança-torpeus

En primer pla de cada costat es veuen els torpeus de reserva per carregar els tubs, les culates dels quals es veuen al fons, darrera l'oficial

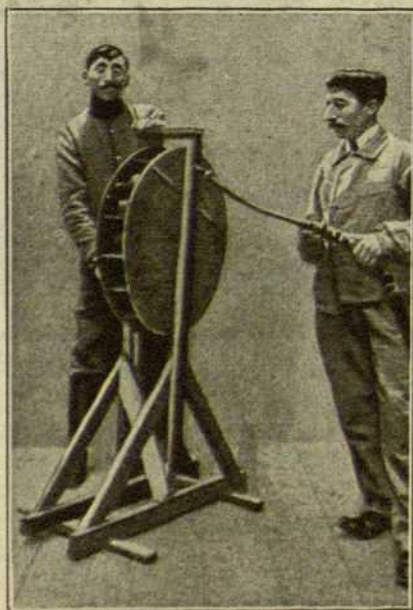

(Acabament)

A nys endarrera, a Sabadell, en un dels actes d'un melodrama, el primer actor deia un monòleg, perdut entre el rocam d'una muntanya abrupta. L'autor s'havia treballat la col·laboració de la naturalesa perquè en el moment que el primer actor fes saber al públic de la tempestat de passions que agitava el seu esperit, coincidís amb un temporal de trons i llamps que empitjorés la patètica situació del personatge. Per a donar més realitat a la cosa, el *traspunte* s'havia instal·lat entre bastidor, al cim del corriol per on davallaven a l'escena els personatges que venien de la part

alta de la muntanya. Mentre el galant etzibava un bell paral·lel entre l'estat del seu esperit i l'estat atmosfèric, hagué d'es-

clatar el tro que estava escrit. El *traspunte*, amatent, pega un cop de maneta formidable, però el sorollós atuell estava tan primparat, que li fugí de la mà i començà a davallar a saltirons pel poètic corriol i es presentà a l'escena quan l'actor, amb veu velada pel rocall, deia: «— Ruge el trueno en el firmamento». L'home es va sentir tan indignat per la presència del voluminós instrument, que es girà i li engegà una magnífica puntada de peu, obligant-lo a fer

L'aeroplà que passa

mutis per un bastidor de peu pla. Amb l'esverament no se li va acudir altra cosa que dir: «—El trueno se aleja». Malgrat de ser veritat, el públic va esclafir la rialla, la qual cosa demostra que la veritat del teatre sempre ha de ser una veritat convencional.

El tro també es produeix per mitjà d'uns corrons, que porten clavats unes travesses de fusta, que fent-los rodolar per l'escenari donen la sensació del tro llarg i llunyà. Però el tro gros, aquell que pot decidir una situació, es fa amb la *caixa dels trons*, eina que no pot faltar a cap escenari de pretensions. Aquesta *caixa* es construeix amb diversos dispositius; el més usat, però, és l'inventat per Meyerbeer. Diuen que l'autor de l'*Africana*, durant els assaigs de la seva obra *El perdó de Ploermel*, trobava insuficients tots els mitjans utilitzats per a produir el terrabastall que convenia a la seva partitura.

Un dia, passant per davant del Louvre, on es feien obres, va veure que des d'una finestra superior aviaven els maons i les desferres per una canal de fusta que arribava fins a baix. El soroll que feien els materials davallant a salts per aquell conducte, va inspirar-li la idea de la *caixa dels trons*. Aleshores va fer construir una mena de xemeneia quadrada de fustes gruixudes; a l'interior es clavaren com uns graons inclinats amb una trapa a la part superior de la xemeneia on es posaven uns quants trossos de plom, ferro, palets i runa, de diferents mides. En el moment

donat s'obria la trapa i tota la càrrega es precipitava xemeneia avall, rebotent d'un graó a l'altre, produint un soroll aixordador. Actualment totes les caixes dels trons són construïdes amb aquest patró i generalment van muntades prop de la boca de l'escenari.

La pluja, quan ha de caure a l'escena i mullar els objectes i els actors, si ells hi consenten, es simula

fent caure aigua d'uns tubs amb foradets, com llargues regadores, penjats al telar. Però això no mereix el nom de truc: és una imitació servil de la naturalesa i per comptes de suggestionar gairebé sempre fa riure. El soroll de la pluja caient al defora, el soroll de la pluja d'hivern, que fa més dolça la tebior de la intimitat i més amable el caliu de la llar de foc, s'imita valent-se de diversos aparells, en particular un que, per la seva especial arquitectura, té un aire cabalístic i que a primer còp d'ull di-

El soroll característic del tren a l'arribar a l'estació, és admirablement imitat amb aquest aparell

ficilment se n'endevinaria la utilitat.

L'aparell està format per dos dipòsits de fusta, quadrats, més estrets de la base que de la boca, posat als extrems d'una mena de conducte de fusta de cares planes, disposat en zig-zag uniforme. Les cares amples d'aquest conducte són tapades amb paper de solfa o planxa molt prima. L'aparell en conjunt sembla un estrany rellogge d'arena d'unes proporcions extraordinàries.

Als dipòsits s'hi posen uns grapats de veges, sorra fina o petits perdigons i quan es vol fer ploure, s'estiren unes

petites trapes que hi ha al fons dels dipòsits i les veges, o el que sigui, van caient sobre el paper de solfa del conducte, no a raig fet, sinó saltant de l'un a l'altre com en la caixa dels trons fins arribar al dipòsit inferior; aleshores es gira l'aparell i es repeteix l'efecte. El soroll que fa en caure la sorra simultàniament damunt dels diversos plans, dóna la sensació exacta de la pluja; i per a obtenir un fort ruixat o un xàfec no cal fer més que obrir del tot la trapa dels dipòsits.

El soroll del vent s'obté amb el fregadís més o menys ràpid d'uns barrots de fusta clavats al volt de dos discos formant un tambor amb un tros de seda o de tela tiwant que es posa al damunt. L'aparell funciona com una torradora de cafè. Rodant a poc a poc es simula la remor suau de l'oreig, i rodant fort un hom s'imagina sentir l'udol esfereïdor de la tramuntana.

Els llampecs avui ja es fan a tot arreu amb electricitat; es munten dues barretes de bronze o bé una llima i un carbó d'arc voltaic en mànecs absolutament isoladors i s'hi fa arribar un fil conductor. Quan es vol fer un llampec se n'agafa un amb cada mà, es posen en contacte els extrems metàl·lics i es produeix l'enlluernadora resplendor del llampec que dura tant com dura el contacte.

La remor de la mar a la platja s'imita fent rodolar boles de pedra i ferro, de diferents mides, dintre un caixò de vuit o deu pams de llarg per quatre o sis d'ample, que té un moviment de balanci. En alçar-lo d'un extrem, les bales rodolen cap

a l'altre, i el copet sec entre elles, fa la il·lusió que es senten les onades com es desfan entre els palets de la platja.

Ultra els sorolls de la naturalesa, cal de vegades imitar els produïts pels enginyers més usats al món, sorolls inconfusibles que tenen un alt poder de suggestió. Una criatura de qualsevol país civilitzat sabrà distingir perfectament els esbufecs i el trepidar d'una locomotora, del soroll d'un automòbil o d'un aeroplà. La imitació

d'aquests sorolls, doncs, havia de classificar-se entre els sorolls de repertori als teatres.

El soroll de les locomotores, es simula fent rodar unes rodetes que suporten un disc, per damunt d'una plataforma estriada, clavada sobre una taula: les sotragades de les rodetes en passar les estries donen idea dels sorolls que es senten a les estacions a l'arribada dels trens quan entren en agulles.

El pas del tren es fa tustant amb uns espolsadors de filfer-

El tro llunyà

ro damunt d'una planxa prima penjada davant mateix de la pell d'un bombo. També es pot simular aquest soroll, posant el bombo ajegut i una mica inclinat, deixant al damunt de la pell uns quants claus o puntes de París. Es percudeix amb els dits o un bastó; la vibració fa saltar els claus i el soroll metàl·lic, barrejant-se amb la remor confusa del bombo, fa l'efecte del pesat trepidar del tren.

El característic soroll dels automòbils, i especialment l'engegada del motor, s'imita perfectament passant amb força el mànec d'un martell pel damunt d'un tros de

planxa ondulada posada damunt d'uns gruixos de roba damunt mateix de les fus-tes de l'escenari. Però perquè la il·lusió sigui completa, cal acompanyar aquest soroll, de curtíssima duració, amb un altre de complementari produït pel frec d'una carta de joc amb els raigs d'una roda de bicicleta posada amb el seient de cara a terra. Segons la velocitat que es doni a la roda, el soroll es fa llunyà o pròxim, i si es combina amb uns quants oportuns tocs de botzina, diria's que es sent la fortor de la benzina i tot.

El moderníssim soroll dels aeroplans s'estrafa engegant amb un tub un fort corrent d'aire contra els forats de dos discos paral·lels i bastant acostats, que roden en sentit contrari.

L'arribada d'un cotxe es suggereix sacsejant un penjoll de picarols i el galop d'un cavall s'imita tustant la paret rítmicament amb dos mitges closques de coco.

Les flames que acompanyen les enfon-sades del diable es fan amb la pipa de licopodi: es projecta, bufant pel canó d'una pipa gegantina, pols de licopodi sobre una flameta d'alcohol; el licopodi s'inflama i fa una gran flamarada que s'esvaeix instantàniament. Les flames de llarga duració es simulen fent voleiar, per mitjà de ventiladors, uns ramells de tafetans vermells lleugeríssims, il·luminats amb llum vermella i directa. Dels corrents d'aire agitant teles voleiadisses se n'ha tret bastant partit a l'escena. En alguns teatres de París, a l'últim acte de *Carmen*, quan

Don José entra a la plaça, es veu que la multitud saluda el matador amb els mocadors. L'efecte és produït per un corrent d'aire que agita uns petits trossets de seda

que hi ha clavats damunt de les diminutes figures del teló del fòrum.

En els nostres teatres hi ha l'especialitat de les cassoles d'arròs; cal dir, però, que els nostres comedians no estan pas gaire cofois d'aquesta especialitat i tenen raó de no estar-ho.

Aquella gran cassola d'arròs daurat i fumejant, per on surren les llenques de pebrot vermell, no és altra cosa que serradures mullades amb aigua calenta i adornades amb trossos de baieta vermella. El truc no es pot negar

que no pot ser més econòmic; però s'ha arribat a menjar tant a la nostra escena...

Abans de cloure aquestes lleugeres notes sobre una matèria que podria omplir un gran volum, hem de dir unes paraules sobre dos objectes que són dues veritables institucions del teatre universal: el *matapecats* i la *cleca*.

El *matapecats* és un element còmic indispensable; amb ell es peguen aquelles pallisses més convinctes que el discurs més curull de filosofia i ordenat amb rigorosa dialèctica. Molière hi mostra una justificada predilecció.

Aquesta eina, que explotada sàviament dona resultats meravellosos, no és més que una beina de llustrina atapeïda de palla llarga.

La *cleca* és la màquina de donar bufetades. Aquell espetec descomunal exponent

La màquina del vent

Segons la rapidesa amb que es fa voltar l'aparell, es dona la sensació dels diversos vents

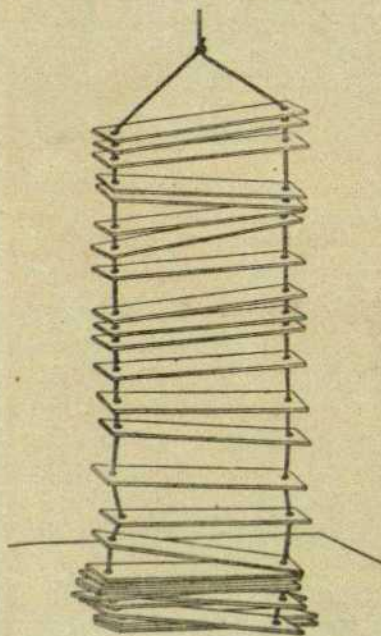
de la força amb què una mà irada s'adapta a una galta inofensiva o badoca, és obra de l'adorable *cleca*.

Aquesta màquina, d'efectes tan sorollosos, és d'una senzillesa extraordinària: dues llenques de fusta ben lligades per un extrem amb una frontissa; a la part de fora porten un nervi de fusta que serveix per gafar-les. Quan ha d'actuar, l'instrumentista l'obre agafant-la pels ner-

vis, es posa entre bastidors, sotjant amantent, i quan l'actor fa el gest de pegar, junta amb força les dues llenques i es produeix el desitjat espetec.

La tasca és delicada i més d'una vegada l'haver fallat una bufetada d'escenografia, n'ha provocat una pluja d'autèntiques no tan decoratives, però d'efectes molt més funestos per a les galtes que les han absorbides.

XITXOL

L'aparell que produeix el tro en tot son esclat

UN BELL ASPECTE DE LA CAMPANYA NORD-AMERICANA A FRANÇA

Es mistress Mc. Candless, professora a la Universitat de Califòrnia, que és a França d'ençà del començament de la guerra, qui ho ha dit: »Al principi, sobretot, nosaltres no podiem fer molt, militarment; i vàrem provar de fer una altra cosa». Aquesta *altra cosa* va ésser l'obra gegantina que la Creu Vermella Americana ha deixat establerta a França en favor dels infants.

De primer entuvi varen fundar els americans, per a la salvació dels nens francesos, el «Children's Bureau» (l'oficina dels nois) fent venir a Europa per a posar-s'hi al cap el professor de puericultura de la Universitat de Califòrnia. Ben aviat aquesta oficina va tenir ressò per tota la França; caravanes d'automòbils van recórrer tota la França escampant la idea de la necessitat de no deixar morir els infants, de no deixar-los créixer dèbils i desnarits; de fer-los forts i bons; a cada ciutat, a cada vila, a cada poble, a cada llogaret, a cada masia un miting, i una exposició *pro infantia* a casa de la Vila, a l'escola, a un magatzem, a una bodega... I en anar-se'n, deixar darrera seu un es-

campall de llibres, fascicles, postals, cartells... La idea del salvament dels infants per virtut d'aquesta creuada a l'americana va omplir, en un tancar i obrir d'ulls, tota la França.

Al cap d'un any i mig, en firmar-se l'armistici, el «Children's Bureau» havia fundat o sostingut 108 institucions de les quals 17 eren hospitals, 69 dispensaris (no simples consultoris, com a casa nostra, que donen molts consells però cap facilitat per a practicar-los), 9 cases de convalescents, sis cases d'infants de pit, i 7 obres mixtes. Ha socorregut 250,000 infants, ha fet l'examen mèdic de tots els infants repatriats a les estacions d'observació d'Evian i de Dieppe, i ha donat una sobrealimentació a més de 92,000 escolars de París.

Després de la pau, lluny de reposar, s'ha vist precisat a estendre la seva acció. Així que les regions del nord eren alliberades hi ha anat instal·lant cantines especials per als nois; i ha establert cinc grans centres d'assistència a Lille, Roubaix, Saint-Quentin, Maubeuge i Mezières, per atendre els infants en tot, per vestir-los,

alimentar-los, sanar-los, i per enviar-los cap al Migdia si estaven delicats.

Els cabals per a sostenir tota aquesta gran obra de salvament, han estat arbitrats en mil formes diverses. Per a sostenir l'obra dels orfes de la guerra (Secció dels *Stars and Stripes* (les estrelles i les barres de la bandera americana), 450,000 soldats han fet un guant i han recollit 2.000,000 de francs. Als Estats Units cent mil nois de la *Creu vermella de la Joventut* han donat cada un un dòlar guanyat per ells mateixos (no se'ls va concedir autorització per a demanar-lo a llurs pares ni a admetre'l d'ells) i els 500,000 a 600,000 francs recollits es

construirà a París un hospital per a infants. Les institucions que han establert a París són models per llur sèria presentació i per llur administració.

I tot això ho fan els americans decidits, sense pensar-s'hi gaire, sense necessitar harmonitzar voluntats, ni fer ambient, ni parant compte en si molestaran a en Pau o a en Pere, com passa entre nosaltres; sinó tirant al dret, i aquell a qui això no li agradi, que ho deixi. Ells saben que fan una bona obra, i prou. Els cartells que han editat, i dels quals n'han

emplenada tota la França, tenen també aquest caient; són decidits, i si es vol, també violents, en la forma, en la color, en les

llegendes. L'imperatiu hi domina; el *volem*, posat en boca de la quitxalla, no s'hi amaga perquè és de justícia; s'ha acabat això de pregar i d'ésser humil quan es té raó; qui té raó la reclama i és valent. Mireu aquesta manifestació de patufets: «Volem les atencions de la mare, la llet de la mare, els pares sans, dormir sols»... llegiu els rètols que porten. ¿I el *nano* que surt de la col amb el llibre dels drets de l'home a la mà? «¡Volem viure, ajudeu-nos!» Al peu es consigna que són 80.000 els infants francesos que moren cada any.

En un altre sentit, vegeu en quina forma més expressiva recomana a les futures mares que s'informin de ço que els cal per a cuidar bé el fill que esperen. «Futures mares—diu—la marmanera va a passar. Llegiu aquest llibret». La marmanera es pintada en el cartell portant un cistell de nens com si fos de pollets,

un dels quals té a l'altra mà agafat per les ales i a punt de donar-lo. ¿I els consells que donen en benefici dels infants? Tot són afirmacions categòriques i imperatives: «Els infants han de jugar cada dia al defora per a estar bons»; «jugar reunits és aprendre de treballar reunits»; «nois i noies, aneu pel carrer com uns petits soldats, el cap alt, fent-vos el més gran possible».

¡Ah, si els francesos no l'abandonen aquesta tasca! ¡Ah, si nosaltres la imites-sim! Quantes en salvaríem de criatures!

És una fillola del *Bureau* també la *Social Workers*, una mena d'escola social i de centre d'assistència obrera. Allí hi ha serveis de tota mena; és a París. S'hi fan reunions de metges, d'infermeres, de mainaderes, de mares, de nois; tothom hi cap i tothom hi troba el que és seu en tractar-se del benestar del poble. Allí es fan festes, cinematògraf, honestes atrac-

cions; hi ha ensenyances de cuina casolana, la *Food clinic*, o clínica de l'alimentació, on els *dictitians* o especialistes del règim alimentici, ensenyen a fer *menús* substancials i econòmics en els quals el nombre sàbiament calculat de calories i substàncies albuminoides, no rebaixa en res el bon gust dels aliments. Hi ha un restaurant on són enviats pels dispensaris els nois que neccssiten d'un règim alimentici especial. Hi ha un gran jardí per a jugar la canalla; una borsa de col·locacions per als treballadors de fàbrica i els soldats desmobilitzats; s'estudia la forma de paliar la crisi de l'habitació... És una nova misió de l'assistència.

Aquests americans haurien de córrer per tot el món amb el tal bagatge. Figureu-vos que han montat a París una escola

tota especial; s'han emprat d'un immens camp on han arranjat una sala capaç per a siscentos petits i on es fan dues sessions d'estudi cada dia amb nois diferents a cada una, de manera que s'aprofiten dels ensenyaments que s'hi donen 1,200 alumnes; i ara van a establir-ne en tots els barris de la capital de França. Allí són donats els infants el més amorosament i pintorescament i practicament possible, els consells necessaris per al bell viure; i s'hi fa *cinema*, i veuen a la pantalla un procés fisiològic, un procés morbós, una història estimulant... i allí s'ensenyava els nois a jugar, car diuen els americans que els nois francesos no en saben. ¡Oh, quina bella campanya han fet els americans a França!

F.

Una deixeble de l'Escola Normal de Ak-Seraï portant el *fichacha*.

Les deixebles sortint de l'Escola portant el vel que els tapa la cara.

Altra deixeble de la pròpia Escola amb el rostre descobert.

EL FEMINISME A TURQUIA

Les dones otomanes no podien seguir solsmeses a l'estreta vida, gairebé sense objectiu, que els ha estat arbitràriament imposada des de molts segles. Llur existència de recluses sublevava llur natural instint i es migraven de veure escolar-se inútilment llur vida absurda. El fet extraordinari que motiva l'article que segueix, venia preparant-se de temps a Turquia; la guerra n'ha accelerat considerablement la realització definitiva, estant actualment la dignificació de la dona, l'ascensió de l'esperit femení otomà, en plena activitat.

LA guerra, ultra provocar una de les paus més laborioses que mai hagin gaudit els homes, ha fet un gavadal d'altres coses extremades en el mal i en el bé. Ha destruït imperis poderosos i ha liquidat dinasties seculares; ha inventat l'estratègia aèria i l'emboscada submarina, i ha sacsejat amb fúria tan descomunal l'ordre social de tots els països, especialment els que han estat vençuts, que les més velles i arrelades institucions s'hi han anat esqueixant i caient com branques corsecades.

De totes aquestes coses, d'una transcendència innegable, potser cap té la novetat tan esperançadora ni pot tenir con-

seqüències de tanta durada com la gran mudança que ha promogut en els costums de Turquia.

L'imperi otomà s'esberla; Anglaterra, França i Itàlia, des de 1915-1916, es tenen adjudicada per endavant el tros de Turquia asiàtica; durant molt de temps la diplomàcia europea ha anat ensorrant falques i tascons a les clivelles que les pressions interiors obrien en el vell imperi; els grecs reclamen la seva part en el repartiment; els armenis, els kurdes, els assirians, els àrabs i els israelites, en reivindicar llur personalitat col·lectiva, reclamen el territori on arrelaren; això i altres coses per l'estil podrien dir-se de

L'aula de piano en l'Escola
d'Ak-Sérai.

Les deixebles fent pràctiques de química
en el laboratori.

l'actualitat d'aquell país que al flagell de la seva anòmala civilització se n'hi afegeixen d'altres de tota mena. Però d'entre tantes d'adversitats, fulgura el raig de llum clara que projecta un fet transcendentalíssim dintre la seva senzillesa.

Aquest fet no és altra cosa que la innocent complaença que han tingut algunes gentils senyoretes turques, accedint a alçar-se el vel que els cobria la cara i permetre que el Kodak d'un periodista els reproduís la imatge de llur rostre juvenívol.

El retrat femení s'ha implantat a Turquia; les damiselles otomanes ja es posen valerosament davant de l'objectiu! És possible que hi hagi qui no sàpiga veure l'abast extraordinari d'aquesta acció; a occident, l'acte de retratar-se, per cap dama significa un acte heroic, sobretot si la pacient no se'n va més enllà dels trenta dos nominals; però cal recordar que en el món la materialitat dels actes és ben poca cosa i que llur transcendència rau en la intenció.

Fins no fa gaires anys la dona turca vivia submergida en un misteri impenetrable, sobretot per l'estranger. Ni el sol, ni l'aire tocaven mai la cara femenina turca. Les joves i les dames anaven i venien silencioses pels carrers, cobert el

rostre, que un hom s'imagina d'una morenora exquisida, amb un espès vel. Ni l'encís d'una mirada furtiva, ni la gràcia d'un somriure fugitiu havien mai omplert de dolces inquietuds el cor d'un transeünt. La mirada escrutadora del foraster rebotia contra el voleiadís obstacle sense que mai pogués reposar un moment en el clotet d'una galta bruna, ni passar d'esquitlletes per la suavitat finor d'un sotabarba.

La dona turca, no gaire temps abans de la guerra, generalment romania reclosa en la fresquívola penombra dels harems, per on encara es veia aparèixer la figura ridícula de l'eunuc, sorgint silenciosa del marc d'una porta o reflectint-se inopinadament en l'aigua transparent d'una piscina.

Els soldans i potentats tenien encara els harems ben proveïts; fidels als severs principis de llur organització social, feien present d'aquells tradicionals sabres corbats, guarnits de pedreria, o d'un tronc de cavalls de pura raça als generals i diplomàtics estrangers, i els obsequiaven esplèndidament, però mai els deixaven penetrar en la misteriosa intimitat de l'harem, on vivien, en ordenada comunió, algunes dotzenes de dones intel·ligents i belles.

Examinant la tasca de la deixeble.

Les deixebles i els seus professors. Noti's entre els reunits dugues senyoretes portant el vel que es posaren a l'ésser fotografiades.

La lliçó de geometria a l'encerat.

No obstant aquest rigorós allunyament, en aquests tranquils recintes és on s'inicià l'alliberament de la dona i on es preparà la irrupció del feminisme a Turquia.

L'alta cultura estesa pels harems ha provocat la revolució femenina.

Avui, sortosament i com a conseqüència d'aquest fet, són ja molts els turcs que renuncien a la bàrbara poligàmia i concedeixen una llibertat ennoblidora a llurs esposes i filles.

Avui també és cosa freqüent trobar en les dames de l'alta burgesia turca una il·lustració científica i literària gens vulgar, i una afició decidida per les arts, especialment la música: algunes són veritables artistes de piano o violí.

La institució que reflecteix més exactament el moviment feminista alliberador a Turquia, és l'Escola Normal Superior de Ak-Sérai, situada de cara el mar de Màrmara. En aquest establiment estudien les joves turques que desitgen dedicar-se al professorat. Hi ha alumnes internes i externes, i els cursos són donats per senyores, armènies la major part.

L'ensenyament que es dona en aquest centre és gairebé igual que el dels establiments similars d'Occident, amb la diferència que en el turc es dona una marcada preferència a l'art del brodat, i, seguint la vella tradició oriental, les alumnes de l'Escola, habitualment surten unes brodaïdores exquisides.

La lliçó de treballs d'agulla, que és una de les especialitats de l'Escola.

Un delegat del Ministeri d'Instrucció Pública presidint els exàmens.

També hi ha classe de tall on s'ensenya a les alumnes la confecció de vestits femenins europeus. Això de moment sembla una estranyesa, donat l'estil de l'abillament femení nacional, però cal no deixar-se impressionar per les apariències; molt sovint, i com més va més, des-sota de llurs vestits típics les dones turques porten robes absolutament europees. Ja abans de la guerra algunes dames de l'aristocràcia es vestien copiant fidelment els figurins dels modistos parisencs.

Aquesta revolució feminista pot tenir

una influència capital en l'esdevenidor de Turquia. La incorporació de la bellesa i expressió dels rostres femenins a la vida pública, afinarà la sensibilitat un xic arcaica del poble turc. Tot aprenent a defensar-se de la nova arma de què disposarà la coqueteria femenina, els turcs aprendran altres coses necessàries per a viure a Europa.

Han fet més per la cultura turca aquestes ardides deixebles de l'Escola Normal Superior, donant la cara a l'objectiu, que no pas hauria fet la victòria militar de Turquia.

La lliçó de tall dels vestits

L'afició a les modes europees que s'inicia a Turquia és ben manifesta, com ho mostra el model escollit, que està basat en la moda actual.

La Conferència de la Pau de 1604

Fotografies d'avui i pintures d'ahir La celebració de la Conferència de la Pau ha donat ocasió a un devassall de fotografies, dibuixos i films representant moments i aspectes de l'històric aplec de caps polítics i de diplomàtics. El públic dels cinemes, el de les revistes il·lustrades, i àdhuc el dels diaris, ha pogut veure repetidament els membres de la Conferència en funcions i la solemne Junta al voltant de la taula — o de les taules — de la Conferència.

La visió, gràfica o cinematogràfica, de la recent Conferència de la Pau, fa interessant i suggestiva la visió de la taula de la Conferència de la Pau de Londres, l'any 1604, que una revista anglesa ha ofert recentment als seus llegidors. La comparació de la *mise en scène* de les dues Conferències de la Pau, la d'ara i la de tres centúries enrera, fa un estrany contrast. L'escena de la Conferència del 1604, amb els delegats asseguts a l'entorn de la taula, posada en mig d'una estança íntima i graciosa, s'assembla ben poc a l'escena imponent de la Galeria dels Miralls de Versalles.

Mentre als Parlaments i als diaris hom comenta avui el tractat de pau germano-aliat, nosaltres convidem els nostres llegidors a fer una escapada històrica, traslladant-nos a Londres, devers el començament del segle XVII, quan estava reunida la Conferència d'on havia de sortir el tractat de pau entre l'Espanya i l'Anglaterra.

El quadre de Marc Gheeraerds el Jove En aquells temps de colls d'escarola, tan a posta per als pintors de retrats, no hi havia fotògrafs, ni cinemes. La Conferència de la Pau del 1604 no podia comptar amb la autèntica documentació gràfica que restarà de la Conferència de la Pau del 1919. Però un artista eminent, Marc Gheeraerds el Jove, pintà el bell quadre, del qual hom pot formar-se idea pel gravat que reproduïm.

La pintura de Marc Gheeraerds és fidel. Tots els detalls del quadre són d'una fidelitat perfecta. La finestra del fons, el ric tapet de la taula, les fesomies dels delegats... El lloc de la Conferència fou una estança de Somerset House. Aquest quadre figura a la *National Portrait Gallery* (Galeria Nacional de Retrats), de Londres.

¿Qui són els personatges que seuen al voltant de la taula i que en llur majoria semblen dirigir la mirada a qui guaita el gravat?

El primer de tots, començant pels cinc personatges de la filera dreta, és lord Cecil, que fou nomenat després vescomte de Cranborne. El segon és el marquès Northampton. El tercer és el marquès de Devonshire. El quart és Nottingham, primer lord de l'Almirallat, qui derrotà la famosa escuadra *Invencible* de Felip II. El darrer, tocant a la finestra, és Dorset, lord de la Tresoreria.

Passem ara a l'altre costat, on seuen sis personatges.

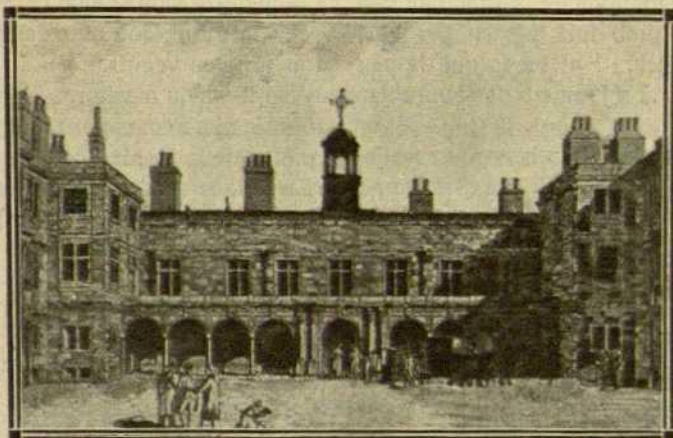

Els delegats espanyols, anglesos i austríacs de la Conferència de la Pau, celebrada a Londres, l'any 1604, segons un quadre de Marc Gheeraerdts el Jove, que figura a la "National Portrait Gallery" britànica

A l'esquerra hi ha, en primer lloc començant per la finestra, els delegats espanyols. El primer de tots es el Conestable de Castella, don Joan de Velasco, cap de la delegació enviada a Londres pel rei d'Espanya, Felip III, per a fer la pau amb el rei d'Anglaterra, Jaume I. El segon de la mateixa línia és el comte de Villamediana, aleshores ambaixador d'Espanya a Londres. El tercer, una mica malcarat, és don Alexandre Rovida, professor de dret a Milà. El quart (que té una retirada amb

per lord Cecil, el comte de Villamediana, Aremborg i el Conestable de Castella.

També és de remarcar, com a petita dada històrica, que el gran actor i autor anglès Shakspeare, amb els seus companys de *the King's Company of Actors* (Companyia reial d'Actors) intervingué en la Conferència del 1604. Però no fou pas com a diplomàtic. La seva feina, feta per encàrrec del rei Jaume, es limità a posar-se al servei del Conestable de Castella, don Joan de Velasco, qui arribà a Lon-

El pati principal del Palau de Somerset, on es celebrà la Conferència de la Pau de l'any 1604, tal com era en aquell temps

En La Cierva, quan l'atrabiari ministre espanyol era més jove) és el comte Aremborg, delegat del arxiduc i de la duquesa de la Holanda espanyola. Els altres dos de la dita filera, que apareixen en primer terme, són dos consellers d'Estat.

Es de remarcar el fet que aquella Conferència de la Pau tingué, com la d'ara, el seu Consell dels Quatre o dels «Quatre grossos» com diuen els anglesos. Malgrat de no ésser aleshores els delegats tan nombrosos, ni molt menys, com els de la Conferència d'enguany, és cregué que les grans qüestions àrdues calia resoldre's dins una Junta de pocs membres. I es formà un Consell dels Quatre, constituït

dres amb un seguici de 200 persones, entre *hidalgos*, secretaris i servents.

Com estava la diplomàcia, tres segles enrera

Estava malament, molt malament, pitjor que avui, si hem de creure el que diuen els historiadors

anglesos sobre la Conferència de la Pau celebrada a Londres l'any 1604.

L'any anterior havia mort la reina Isabel d'Anglaterra. I arribà al tron britànic la dinastia dels Stuarts. El primer monarca d'aquesta dinastia, Jaume I, fill de la dissortada Maria Stuart, era hispanòfil, sens dubte per haver defensat Espanya a sa

mare, que la reina Isabel féu decapitar. Tot i això, Jaume I continuà la persecució dels catòlics.

Arribat al tron, una de les primeres preocupacions del nou monarca va ésser el fer la pau amb l'Espanya. D'aquí vingué la celebració de la Conferència, de la qual féu Marc Gheeraerds el Jove el seu bell quadre.

Els historiadors anglesos sostenen que la pau amb l'Espanya, signada al palau de Somerset després de tres mesos de discussió, fou una pau pèssima per a l'Anglaterra. Les condicions de la dita pau van ésser rebudes amb fort disgust per part del poble anglès. I el fet és que la pau de Londres donà a Jaume I desfavorables resultats.

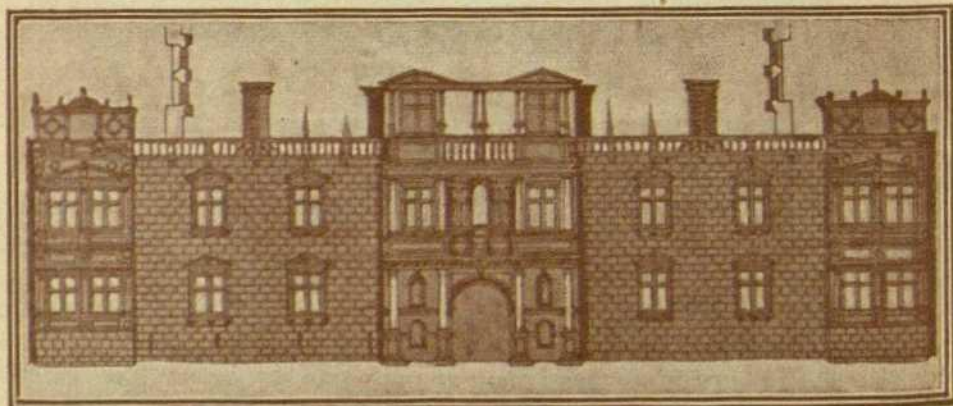
Pel que toca al rei, els historiadors afirmen que era un càndid idealista, una mena de Wilson, com diu un escriptor poc respectuós amb l'il·lustre president de la gran República nordamericana. Les seves idees en matèria internacional eren decididament pacifistes. I segons consta a les memòries del Conestable de Castella, a la

sala de la Conferència de la Pau hi havia un rètol amb la inscripció *Beati Pacifici*. (Beneïts siguin els pacífics).

Però els delegats anglesos ja no eren tan idealistes. Al dir dels historiadors, aquells delegats o part d'ells, van afavorir l'Espanya contra el llur país per la raó de que estaven venuts a l'or espanyol. I donen les quantitats exactes amb què foren comprats. Lord Cecil cobrava una pensió anual de 12,000 lliures esterlines que li abonava el rei d'Espanya; el marquès Northampton, una pensió de 8,000 lliures; i la mateixa suma anual cobrava lord Dorset. Per tant, dels cinc delegats anglesos, tres estaven venuts.

No hi havia aleshores — hem dit — fotògrafs ni cinemes per a treure documents gràfics de la Conferència de la Pau. I així Marc Gheeraerds el Jove pintava un quadre admirable. Però la diplomàcia estava, evidentment pitjor que avui. Per la finestra oberta de la sala on seuen els delegats, devia pujar aquella característica olor de Dinamarca...

LORENÇ MONTORIOL

Façana nord del Palau de Somerset

CVNYAT

Del viure paradoxal

Novel·la de costums rurals valencianes

per JACINT M. MUSTIELES

COM cada any, en arribar els primers dies de setembre, Castellet, el poble blanc i petit, es guarnia de festa i somreia estufat, tot trobant-se feliç, tot trobant-se el mateix d'abans i de sempre.

Castellet, el poble blanc i petit, fa a primers de setembre la festa major... i la festa major de Castellet vol dir un any de reunions de junta, que delibera i discuteix, i fins arriba a les mans moltes vegades, per a depurar un programa, que no pot ésser altre que el de tots els anys, malgrat el desig del rector, que voldria suprimir els concerts a la nit, i malgrat els esforços de Paco, el popular botiguer de la plaça, que sempre proposa variants a imitació de la Fira de València; no tant pel zel de l'èxit de les festes com de l'èxit del seu calaix. La festa major de Castellet vol dir mig any comentant el que va fer-se i altre mig any comentant el que es farà; vol dir, per als joves, ball a la plaça, coetades, passeig mentre la Banda Nova *millora* l'obertura de *Tannhauser*, flirteigs, prometatges nous... vol dir, per als vells, la professó, la davallada del Sant, la missa cantada, el predicador anomenat, i els mateixos concerts que porten la dolcesa de l'enyor. Vol dir uns dies de joia per a tots, en què sembla que tot riu i canta; en què Castellet, el poble petit i blanc, fatigat de l'any de treball i de pobresa, d'afany i de quietud, es revenja en músiques i traques i una veritable ostentació de vida i d'alegria. Vol dir l'esforç de l'estalvi que lliurà a la festa major; vol dir

l'amargor de la pobresa, que haurà d'amagar-se quan tots riuran; vol dir de tants projectes i tantes esperances que han d'esclatar aleshores; vol dir l'esperit que s'enlaira i, encara en la dissort, beneeix la vida.

*** A Castellet, el poble petit i blanc, el tren no hi arriba. Quan, a força de demandes, els veïns aconseguiren una estació, l'estació fou emplaçada a uns dos quilòmetres de distància. I feren una estació petita, molt petita, amb el clàssic relloctge de marc blau i la fusta vermella que porta el nom del poble; una estació pobra, i molt bonica, per una de tantes ironies de la pobresa.

Els veïns cediren llurs terres, despreocupats de la pèrdua, amb el sol pensament del que significava l'estació. La companyia acceptà les terres, però edificà ben poc espai, i tot el restant va quedar un ample passeig davant l'estació, que feia goig de veure quan aquell bé de Déu de les dones de Castellet pujaven a esperar el tren de la vesprada, i anaven d'un cap a l'altre seguides dels fadrins galantejadors, en conversa que interrompia l'arribada del tren xiulant. I llavors, en les finestrelles dels vagons, els caps que eixiren a atalaiar indiferentment el nom del poble, no es movien ja. Llavors, el tren mateix, diríem que trobava la compensació de sa condescendència; car això d'haver-se d'aturar a un poblet que quasi ni es veia allà baix, un poble de tràfic tan migrat, era ben fastigós per a ell, que sols

s'agrada de les grans estacions on el moviment de viatgers i empleats és sorollós i diu riquesa. Però aquell bé de Déu de joves llauradors, pòlides, amb llurs robes de festa, llurs mocadors de seda de color al muscle estatuari, llurs faldilles a rams grans i vistosos, llurs pentinats típics, i sobretot, llurs ulls ingenus i llurs llavis sensuals, feien el miracle de canviar aquell xiulet desdenyós del tren quan arribava (que venia a ésser un—De presseta: eh? Tres persones i tres cartes no valen la pena d'aturar-me. He d'anar molt lluny, a ciutats i persones molt principals—) en un xiulet de simpatia quan marxava (que volia dir:—Vaja, es una llàstima que aquest poble no tinga una estació més gran i un grapat d'empleats escandalosos. M'agradaria aturar-me aci un bon ratet, davant l'andèn tan cuidat, el jardinet de l'estació i aquestes hortolanes. I fins em crec que als viatgers els plauria també).

Jo, amic llegidor, vaig arribar a Castellet en una vesprada d'estiu i en un dia de festa. Els estiuejants de València, poc nombrosos, solien citar-se a l'estació a l'hora del tren. Era l'excusa del passeig, el descans dels dos quilòmetres i l'al·licient de trobar un amic en un nou estiuejant. Després jo era dels assidus a l'estació... i no precisament per esperar el tren de la vesprada. Com t'ho diré, amic? Llavors, vibrant i forta, era l'eclosió de ma joventut. I una núbil moreneta m'atreia dolçament al passeig de l'estació i la tornada al poble pels viarans en calma, que ens permetia unes adorables converses a mitges paraules.

Amb nosaltres, cada vesprada, tornaven al poble els cotxets de l'estació. Els cotxets eren unes tartanetes a servei dels viatgers (estiuejants tots) i que nosaltres avançàvem anant per la dreuera, per ajuntar-nos a l'entrada del poble, en el pont de pedra, on hi havia una font (no sé si de l'Esperança) i on es trobava el Casino, grandot i descuidat, que ens acollia a primera hora de la tarda i ens deixà eternament en el dubte de la força i efecte que havíem de donar per fer caramboles en aquella taulota de pany apedaçat i dimensions de pista de tennis.

Un cop complerta la missió d'esperar els nous estiuejants, ens era de protocol la visita a casa de les Adeles.

Casa de les Adeles li dèiem nosaltres, i potser tot el poble. La casa de les Adeles era de les més riques de Castellet: una ben agra-dosa casa de llauradors, i la que millor ens acollia i sofria el nostre avalot, per la comprensible satisfacció d'estatjar els senyorets que estiuejaven; una casa inacabable, amb una entrada gran que ens feia de saló de ball i una saleta amb el piano, amb retrats de totes dimensions i estampes de tot el martirologi cristià; una casa on tothom demanava i disposava, car la generació d'Adeles (Adela la mare, Adela la filla i Adela la neta) tot ho permetia amb somris de bondat.

A poc a poc anàrem alternant amb els del poble i desfent recels i canviant simpaties. Vàrem fer amistats, que continuàvem als passeigs i al Casino; vàrem intervenir un tant en llur vida, i vàrem saber de llurs coses, de llurs afers, de les collites, de les llegendes pintoresques, de les històries populars, fins de les anècdotes curioses i dels prometatges al caure.

I així, al cap d'uns quants anys, quan tot just era jo home format, i la núbil moreneta havia esdevingut un motiu ornamental de ma primera joventut, i Castellet era anyalment per a mi el parèntesi en la lluita, ja comptava per amic mig poble, i sabia de la vida de cadascú, i tenia per la uniformitat de llurs històries un afectuós interès. I tenia veritable complaença en les llargues passejades amb el rector vellet, vellet i fort, que em discutia serenament els versos de Santa Teresa; en les hores de Casino, quan el sol cremava i embafava l'aire, passades calculant caramboles impossibles en la taulota com una pista de tennis, amenitzat per la xarlataneria de l'Elies endiablant, que guardava un secret de cada amic i cada amiga, i era mestre en contar-los amb graciosa indiscreció; en la sortida de missa, els diumenges, quan, en un recó de la plaça en ombra, fèiem tertúlia el metge, l'Elies, Paco, el de la botiga enciclopèdica; Jesús, el de les tartanetes de l'estació; Francisquet, l'etern tímid, carregat d'humilitat i de gepa... Em complaia, a l'hora de la font, fer rotlle a la porta del Casino, tenint un comentari per a la gentilitat de cada mossa que havíem conegut xiqueta i anava a omplir son càntir de l'aigua fresca de l'Esperança balandrejant llurs flancs rodons, mentre en el rogle es disputava

la superioritat de la Banda Nova sobre la del Patronat i la injustícia o la raó dels premis guanyats a la Fira de València.

I tenia complaença també, cada any, a conèixer els nous fills de Castellet, que venien a la vida entre gemecs i carasses i eren fruit de l'amor que havia conegut esclatant un any o dos enrera.

*** Castellet, el poble petit i blanc, 'es guarnia plé d'ufana i somreia feliç en fer la Festa major, com cada setembre.

Jesús, al seu seient de la barra de la tartaneta, m'anava informant de les novetats esdevingudes, mentre, carretera avall, deixàvem l'estació del bell passeig i passàvem sota el castell senyorial, una part en ruïnes i altra reedificada, que donava el motiu del nom del poble.

—Les Adeles... com sempre; un poc més vella la mare, un poc més bonica la néta, i reunint, com sempre, en sa casa, la colònia d'estiuejants. El senyor Martí va morir... Arre, haca!... Sí, senyor, va morir per cap d'any; i ara tenim un metge jove que dóna prou que parlar. Coses de jóvens!... L'Elies és el més disgustat... sap?... perquè la nòvia de l'Elies té fama de ser la més bonica del poble. Vosté ja la coneix: Gabriela, la filla del barber. I diuen que si el metge nou va molt per la barberia i que si és per la xicota... Arre, haca! El rector... El Francisquet... Paco el de la botiga...

I seguia informant. I a l'entrada del poble, davant el pont de pedra, l'Elies féu aturar la tartaneta.

—Ben vingut!
—Ben trobat, Elies! Com va eixa vida?
—De tot hi ha.
—Ara aniré al Casino i xarrarem un rato. I el teu cosí?
—Francisquet com sempre... És el més feliç de tots... El trobarà enamorat.
—També?
—Sí, també; però ell és més feliç.
—No ho crega: són manies.
—Hola, Gabrieleleta!... De omplir el cànter: eh?

—Sí, senyor. Ara no podria vindre sola, perquè el senyor Elies s'atutaria.

—Clar està! Que anares sola faltava, pa lo parlaora que és la gent!...

—I no ja per la gent, Gabrieleleta—amistosament jo.—Si jo tinguera una nòvia com tu, tot el temps me pareixiria poc per anar al seu costat. Estàs més dona, més vermella, més guapa...

—Això falta que li diga.

—Tonto! Com si jo me ho creguera!

—Puix quan te ho diu el metge, si que te ho creus!

—Altra volta? Però, fill, és que hem d'estar sempre aixina?

—Bo, bo, que ací destorbem el pas. Ja me ho contareu després. No hi ha que exagerar: ¿eh, Elies? I tu, Gabrieleleta, no hi ha que enfadar-se massa. Conta que si ell no exagerasse... potser ho trobaries a faltar.

—Arre, haca!...

II

Camí de l'Ermite amunt marxa la música. Uns xicots porten atxes enceses; i la Banda del Patronat, que per sa antiguitat li pertany amenitzar la davallada del Sant, honra sa història tocant un viu pas-doble que fa abocar els veïns a llurs portes i fa cantar alguns, i fa que al seu seguici vaja el jovent en amples files, enllaçats pels braços i marcant el pas de la música. Al davant, el banderer, camina posseït de la importància de sa comesa.

Sortós banderer! Jo el tinc ara tan al present com en la nit primera que el vaig conèixer (i ja era vell ell llavors) portant la verda bandera de seda, plegada estudiadament i recolzada al muscle; marcant el pas airosament, tot ell balandrejant-se, sense contestar cap salut, que hauria sigut irreverència. Era ben simpàtic, aquell vellet, que tenia tot son orgull en ser etern banderer de la gloriosa Banda del Patronat, i tota sa vanitat que li diguessen com portava bé, en les solemniais ocasions, l'ensenyia preada.

Camí de l'Ermite amunt va la música i el jovent, com abans marxaren la clerecia, els devots i la Junta de festes.

—No aneu a baixar el Sant, Elies?

—Jo no: tinc que fer companyia a Gabrieleleta: no fóra que anara un altre...

—Pareix que et dóna molta feina.

—Més de la que voldria. Però ja es veu: això de què siga la més bonica del poble i que tots ho diguen... Estic per assegurar-li que

preferiria la nòvia de Francisquet: viuria més tranquil.

—Conque el Francisquet té nòvia?

—Ja ho crec! I que estan ben enamorats, per cert! Ella és la Carme, la Carmeleta... aquella xica ratà, la del moli. I clar, com la pobra és tan lletja i tan desgracià, no hi ha cuidado de què ningú li diga res, ni el moleste ad ell ni el faça patir. —I l'Elies açí somrigué un poc. —La veritat és que Francisquet no hauria trobat tan fàcilment una dona que el vulguera. Perquè, encara que siga cosí meu... vosté ja el coneix. Treballador sí que ho és, i bon xicot, sense vicis de res; però... ja veu, tan geperudet, tan apocat i tan pobre com una rata... I el cas és que es volen de veres. Deu els crie i ells s'ajunten: veritat?

—No sé. Jo m'he fet vell ans que tu ho sigues, Elies, i ja pense d'aquestes coses d'un modo que te resultaria complicat si te ho explicara. Potser no hi han de dones boniques o lletjes, i potser no hi ha de cels o tranquil·litat, més que allò que imagina cada cor i cada temperament. És tot subjectiu, a la vida. Ja veus: jo, envellit estúpidament, ara me sento fort i jove i me vaig corrent a l'Ermita per acompanyar al Sant darrera la música, marcant el pas com en els primers anys que venia a Castellet. No véns?

—No... La Gabrieleleta... Dalt trobarà a Francisquet, que l'acompanyarà. Ell està sempre content. Ell es més feliç que jo.

*** A la nit, a la plaça (la plaça gran i quadrada, la plaça de l'Església, on hi ha també la casa rectoral, i la botiga de Paco, i la farmàcia i la carnisseria gran; la plaça que als matins és el mercat de verdura, i a la vesprada hi fan parada les tartanetes de l'estació; la plaça on hi ha la Casa de la Vila, i les escoles públiques, i la barberia; la plaça on, de tant en tant, munten llur tribuna els oradors d'específics, i reuneixen mig poble elogiant les magnificències de tal o qual ungüent meravellós que serveix per al mal de queixal i de l'estómac i del reuma, i neteja els metalls, i obre la gana, i fa créixer el cabell: tot elogiat en una llengua estranya que té calent de totes les llengües i que no impedeix a l'orador contestar en valencià net les interrupcions indiscretes; es a dir, la plaça que resumeix la vida de Castellet: tant, que per a recordar Castellet

ens és forçós evocar-la)... a la nit (déiem), en la plaça de l'Església, donava el primer concert la Banda Nova.

La Banda Nova era el pesombre del bon rector, i venia a ésser com el segon partit polític de Castellet. Castellet no tenia una clara consciència de monarquies o repúbliques, i no es capicava molt tampoc en els programes conservadors o liberals: Castellet, arribades les eleccions legislatives, votava instintivament; però en les municipals... això ja era altra cosa. El Municipi de Castellet vol dir el rei absolut del poble, en el qual poc o res poden Diputacions provincials i governadors civils, i fins ministres de la Corona. El Municipi de Castellet ho fa i disposa tot exclusivament a gust i voluntat dels regidors, i per això aquestes eleccions portaven una profunda commoció que dividia el poble en dos partits: el de la Banda del Patronat i el de la Banda Nova.

I el bon rector, depositari de recels, coneixedor de rancors, s'exclamava així, moltes vegades:—Senyor, Senyor! On és la dolça pau d'aquell antic Castellet? No hi havia prou per a un poble tan petit, en una Banda de música? Que no toca bé, la del Patronat, que tants premis ha guanyat en la Fira de València? Mentres era clla sola, vivia el poble paradisiàcament. Vingué la desgraciada sortida de Martinet, i totes les meves gestions per a la pau van ésser inútils. Martinet fundà la Banda Nova, i ja ténim al poble separat en un odi africà. Ací no hi ha clericals i lliurepensadors, ni dretes ni esquerres, ni amos i servidors: ací no hi ha més que «els de la Primitiva del Patronato» i «els de la Banda Nova», i cal veure com m'han posat el poble. Senyor, Senyor! Si açò és impossible! Un músic de la Nova no pot treballar un camp d'un del Patronato; un del Patronato no admitiria per gendre a un de la Nova...

«Quan tenen ensaig els uns, els altres van al carrer a fer xacota. I quan arriben les fires de València... Mare de Déu!... allò no és viure! Que si roben les partitures; que si admeten músics de fora; que si els dirigixen de València; que si fan trampes en l'Ajuntament per a traure els diners dels uniformes; que si el Jurat de València ha fet justícia... I això dura tot l'any. Jo tot és afanyar-me per a posar pau; però... impossible! L'únic modo fóra suprimir una de les bandes; i clar, qualsevol se marxal

I el cas és—deia el bon rector baixant la veu—que els de la Nova són els que devien anar-se'n. Són uns presumits que no toquen res. Naturalment que les discòrdies hi ha que suavitzar-les, i jo tinc a gala ésser ben neutral; però... la veritat s'ha de dir sempre, i eixos de la Banda Nova no són més que uns presumits.»

En els balcons de Casa la Vila llueïen els fanalets de colors, iguals que els de la casa rectoral i els del farmacèutic, que havien posat llur pròpia vanitat en els llumets. A la porta de Paco, la botiga universal, s'aturaven les fadrines, que atreïa ell oferint-los cadires per oir millor el concert. A la farmàcia, a la carnisseria gran i a casa Jesús, acudien les amistats portant-se cadires, que ocupaven les persones de respecte. El jovent voltava la plaça, anant elles de bracet, i anant-los ells als costats i al darrera, obligant-los les rialles fortes amb compliments i xanxes.

Al mig de la plaça s'havia fet el lloc per a la Banda Nova. Els músics anaven fets un braç de mar, amb el vistós uniforme blanc galonat d'or i la gorra inclinada a l'orella esquerra, tots en una simètrica inclinació. No estava l'uniforme, al dir d'algú, tal com havia sigut imaginat el figuri. Aquest descontent tenia la idea d'un petit espasi, que hauria sigut el gran complement decoratiu, i defensiu contra les provocacions dels de la del Patronat. Un espasi fi, lleuger, amb el puny cisellat... veritat que seria de gran efecte i hauria deixat reduït a no-res els del Patronat?

Però l'alcalde, potser per amistat amb la Primitiva i per evitar-los la inferioritat, no va

permetre'l, amenaçant-los amb la dissolució; i la Banda Nova quedà sense espasi, i aquell que amb més caliu s'ho havia pres quedà eternament somiant la glòria que fóra entrar a Castellet després de guanyar un premi en la Fira de València, coberts de llorer, tocant el pas-doble més castis i lluint l'espasi a l'esquerra.

Aquesta nit els de la Banda Nova porten preparat un programa abracadabrant. Els concerts a la plaça són dos solament: un a càrrec de cada banda; i els de la Banda Nova, després de moltes discussions en què van ésser cridats a concili els millorets de l'Associació, i després de passar el director moltes nits de vetlla, acordaren uns números de sensació. Segurament els del Patronat tocarien peces de moda: Franç Lehar, Leo Fall, Penella, Vives... Si: eh? Doncs ells classicisme, molt classicisme: Beethoven, Wagner, Listz, Meyerbeer. I quan el públic, embriac d'entusiasme, demanés alguna cosa fora de programa... llavors, amb permís o sense permís de l'autor, vindria la cantarella, l'incommensurable: *El soldado de Nápoles*.

I el concert anava complint-se, i anaven collint-se aplaudiments a cada obra. De peça a peça, els músics es barrejaven entre el públic per oir-se els comentaris i els elogis. Els artistes deixaven, displicentment, que els xiquets, en admiració extremada, els passessen la mà pels galons de la mànega, i responien als amics amb preguntes de l'enveja que estarien passant els del Patronat.

(Seguirà)

Volent associar-se la nostra publicació a la joia que el fet de la pau ha provocat arreu del món,

D'ACÍ D'ALLÀ

el commemorarà dedicant-li gran part de les seves pàgines del número corresponent al mes d'agost.

EL Corpus, la Festa Major de Barcelona, és, naturalment, una festa patriòtica, i no n'és tant per les reminiscències del Corpus de Sang—demostrades errònies en un lluminós treball d'En Ròvira Virgili—com per Jesús en el tron vacant, per la dolça enyorança de reialesa, per la resplendor inconscient i a *traduir* que hi ha aquell dia en tota cosa de la ciutat. És una festa d'exalçament de la raça, sota l'atmosfera daurada de la fe. Enguany, una bandera, pel crim de dur les quatre barres, no ha voliat damunt la Seu: eixiren, doncs, dels vells casals de Casa la Ciutat i la Generalitat, amb atxes enceses, a retre homenatge a Jesús damunt el tron vacant, impressionantíssima cerimònia, feta en substitució de l'assistència a la processó. Les quatre barres onejaven vívidament, invisibles però obsessionants, en tots els cors.

*** Dues victòries electorals més: les de Senadors i les de Diputats provincials. I dues victòries molt significatives. La de Senadors significa l'enterrament definitiu d'aquest carnestoltes comiteista-olerdolista que es digué

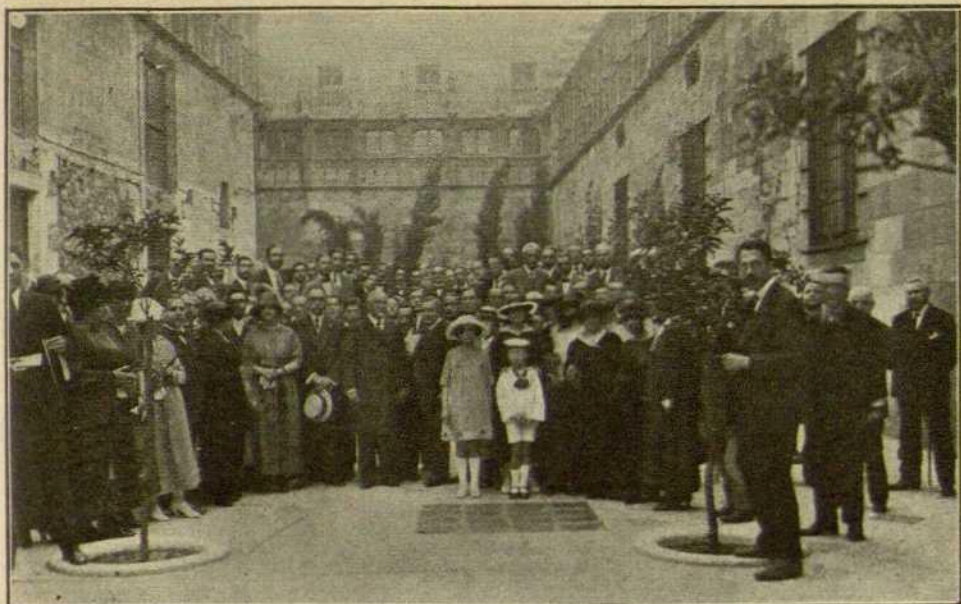
Unión Monàrquica Nacional. La de Diputats provincials significa el referment considerable del nacionalisme, la consolidació del Govern català; la desaparició creixent en el camp polític català dels matisos no declaradament fonamentalment autonomistes. La política espanyola es desfà, Catalunya es referma. Els partits turnants i les colletes s'entrebarregen i es destrien en esforços estèrils de restabliment del vell ordre de coses, com unes formigues desconcertades per una vastapeuada humana. Catalunya esdevé cada dia més transcendentalment real.

L'Excm. Sr. Alcalde de Barcelona, N'Antoni Martínez Domingo, portant la bandera en la processó de Corpus de Gràcia.

(Fot. Marlín)

*** La calor se'n duu qui sap les coses, carrosseries tancades, pells de *renard*, panellons, cantants, etc., però no se'n duu l'estat de guerra. L'estat de guerra troba que Barcelona li prova. És una absoluta contenció de minyonívols algarades separatistes. Per al sindicalisme agressiu no té tantes de virtuts preservadores. Deixant de banda aquestes coses, sembla que a Olot s'ha desenrotllat, sobtadament, una opinió tècnicament contrària a les sardanes. Sembla que són perilloses, i que és pel nostre bé, que ens hem de consagrar a l'agarrao,

Del Congrés de Turisme

Els delegats i congressistes que assistiren a la recepció que al Palau de la Generalitat els féu la Mancomunitat de Catalunya.

(Fot. Martin)

simbol d'una unió més material de tots els bons patriotes.

llurs tòpics rebregats, no en donen idea. La glòria de París ens conhorta una mica de l'exi-

*** La sensació de la pau, a Barcelona s'ha traduït en massa poques banderes, en diversos banquets, en molt de xampany, en una infinita i silenciosa distensió dels esperits. Però hem reparat una cosa, no per crònica menys interessant. I és la joia per la irradiació gloriosa de la França. Nosaltres en tenim una mica d'orgull, de les coses que passen a París o a Versalles. Els francesos són els nostres germans grans, els nostres germans sortosos i heroics. La nostra solidaritat llatina és profunda: els eventuais discursos i brindis, amb

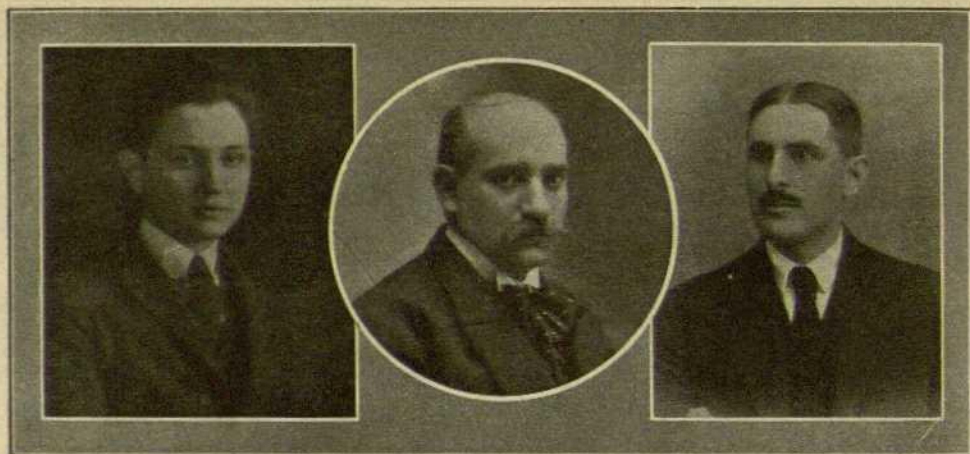

El Pare Ubach, O. S. B.

Autor de la gramàtica hebrea *Legisne Toram*?

güitat del sistema que ens asfixia. Segurament els polítics francesos, o molts d'ells, mai no capiran el problema català; segurament per la majoria dels francesos nosaltres som paisans de les *bailaoras*. Però nosaltres sabem millor les coses. La França gran, enormement pura, no cap en un cervell de francès. La França dels francesos té fronteres, i la nostra les salta i ens acarona. —De passada, retem nou tribut a la glòria esplèndida, a l'epopeia decisiva d'un català: el Mariscal Joffre.

*** Cal congratular-se del bell viatge de Xenius

En Marià Manent,

que ha vertit al català els *Sonets*
i *Odes* de John Keats.

En Pere Corominas,

autor del llibre
Les Gràcies de l'Empordà.

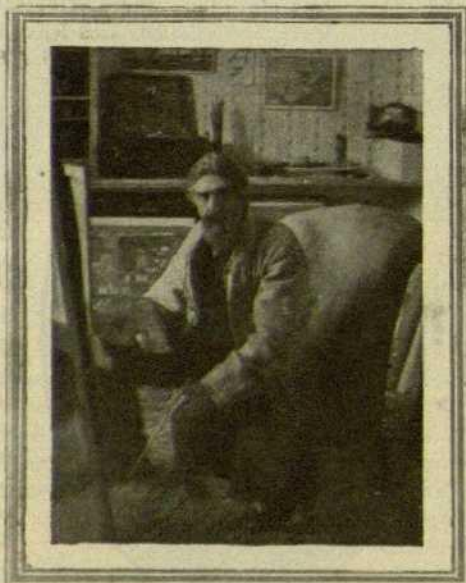
En Joaquim Bulgas,

autor del llibre *Un grapat d'històries*.

a terres de Portugal, on la seva ment cabdal, la seva parla tota eloqüent, assoliren èxits brillants. La intercomunicació de Catalunya i Portugal comença sots els millors auspicis, i aquest bon averany és favorabilíssim.

*** Homenatges discrets, solemnes, escaients, els celebrats a la memòria de Manuel Milà i Fontanals i de Joaquim Rubió i Ors en la nostra Universitat; el celebrat a Ciutadella a llaor de Quadrado, on pronuncià un magnífic parlament el Canonge de la nostra Seu, Dr. Carles Cardó. D'En Milà i Fontanals, a la Universitat, en parlà en mots, com de costum, elevats i commosos, son insigne deixeble i se-

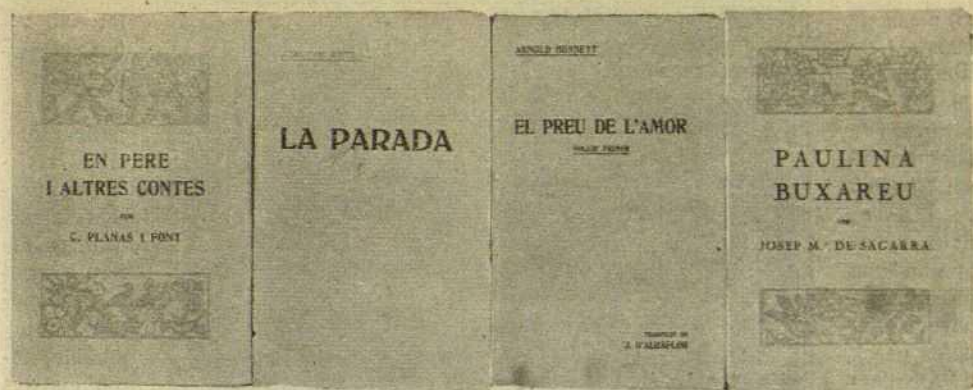
guidor Antoni Rubió i Lluch, de l'Institut d'Estudis Catalans.

En Joaquim Torres Garcia,

pintor i escriptor que acaba de publicar el volum
L'Art en relació amb l'home etern i l'home que passa

*** Entre les manifestacions vigoroses de la nostra vida catalana cal esmentar el *Congrés del Turisme* que ha estat un gran èxit. El cursos d' *Alts Estudis*: les doctes conferències, dades en català, del gran amic de Catalunya i actual delegat regi de Pòsits Sr. Moneva i Puyol; les conferències d'Eugeni d'Ors sobre el pensament de Zenon d'Elea, plenes de sorprenent vitalitat i personalitat, que han estat seguides, com és costum, per un públic selecte i devotíssim. — La *VI Exposició de Joguines*, inaugurada el dia de Sant Joan a la Uni-

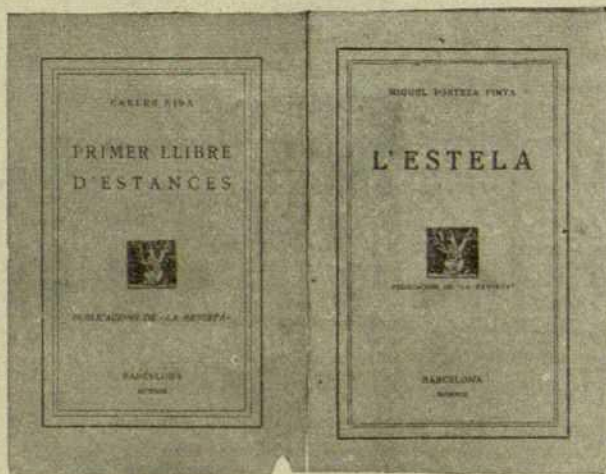
Els darrers interessantíssims volums publicats per l'EDITORIAL CATALANA

versitat Industrial, obra benemèrita, que encarrilarà no sols a aquesta interessant indústria catalana, avui en condicions d'exportar amplament, sinó que influirà en el desenrotllament del gust i la personalitat dels infants. — *El III Congrés Mèdic* a Tarragona, que ha estat peculiarment dens de ciència, d'entusiasme, de palesament del brillant esforç de les noves generacions mèdiques, tan cultes i daleroses.

LLIBRES (1). — El P. Ubach, benedictí eixit del nostre Montserrat cap als prodigis seculars d'Orient, ofereix a un públic mundial la seva gramàtica hebrea *Legisne Toram?* de la qual s'ha publicat ara el II volum, sempre de excel·lent mètode, en gran manera pràctic; recordem *Les Gràcies de l'Empordà*, delitosa mixtura

d'himne, descripció i *scherzo* a base d'aquella bellíssima terra per En Pere Corominas; *Un grapat d'històries*, narracions traçudes, plenes de verbola, de J. Buigas; la traducció d'un recull de Keats per Marià Manent a la Col·lecció de Lirics de *La Revista*, tasca primorósissim d'aquest exquisit adolescent, amb altes paraules introductives de Xenius; de la mateixa col·lecció són el *Primer llibre d'estances* d'En Carles Riba, belles i formoses rimes de pregon sentit, i *L'Estela*, d'En Forteza, poeta fàcil, ple de virtuts; *La Parada*, un dels llibres cabdals, ja en néixer, de la moderna literatu-

ra catalana, perquè és no menys d'En Joaquim Ruyra, autor, aquesta vegada, en aquest llibre, de gèneres diversíssims, començant per l'idil·li gentilíssim que dona nom al llibre, i acabant per un conte moral de gran força dramàtica; *Paulina Buxareu*, primera novel·la de Josep Ma-

Els dos darrers llibres editats per *La Revista*

(1) En aquesta secció sols es parla dels llibres que s'envien a la Redacció.

ria de Sagarra, plena de humor i de sensibilitat, de do caricaturesc i de finor humana; *El Preu de l'Amor*, primer volum d'una magnífica novel·la (traduïda per J. d'Albafior) del primer dels actuals novel·listes anglesos, Arnold Bennett, que és una incomparable i noyissima llaminadura literària, per la publicació de la qual cal felicitar a l'Editorial Catalana que ens l'ha donada, així com també els dos volums anteriors, i també *En Pere i altres contes*, llibre de narracions rurals de C. Planes i Font, a l'ensens naturalistes i impressionistes, de vigorosa psicologia i llenguatge.

MÚSICA.—Els darrers concerts amb els quals han clos el curs les nostres «Associació de Música da camera» i «Associació d'Amics de la Música», han sigut altres noves manifestacions plenes de vivíssim interès amb les quals s'ha coronat dignament la meritòria labor cultural que tals entitats realitzen a

En Manuel Martí,

autor del poema musical *Corpus*, estrenat amb gran èxit al Palau de Belles Arts pel mestre Pahissa.

N'Eduard Toldrà,

l'eminent violinista del «Quàrtet Renaixement», que s'ha revelat com a notable compositor amb la *Suite* per a gran orquestra, estrenada darrerament al Palau de la Música Catalana.

El mestre americà Kurt Schindler,

director de la *Schola Cantorum* de Nova York, gran admirador i propagador de la música catalana, que ha visitat Barcelona.

(Retrat de Francesc Tey)

Barcelona. Ricard Viñes, el pianista lleidatà d'altres perfeccions, En Crickboom, el seriós violinista belga, i la Sra. Metcalfe-Casals, la cantatriu admirable, foren els tres artistes encarregats de les darreres sessions de l'Associació de Música da camera.

Cada un en la seva especialitat

feren meravelles de dicció, especialment En Viñes en la interpretació dels músics moderns francesos i russos on l'art perfet del nostre pianista es mostrà plenament. Crickboom ens oferí també correctes interpretacions beethovenianes, executant, demés, junt amb En Perelló, un *Concert* de Bach per a dos violins i orquestra, que el mateix que en el segon concert d'En Viñes (*Variacions Simfòniques*, de Franck, entre altres obres), fou la de la pròpia Associació que dirigeix el mestre Rabentós.

Viu interès despertà la presentació de la senyora Susagna Metcalfe, que acompanyada al piano pel seu espòs En Pau Casals, interpretà amb un

art absolutament perfect gran nombre de *líder* clàssics i moderns.

En els seus concerts «Els Amics de la Música» prosseguiren el cicle Beethoven, en el qual el «Quartet Renaixement», En Net i En Toldrà hi han triomfat plenament.

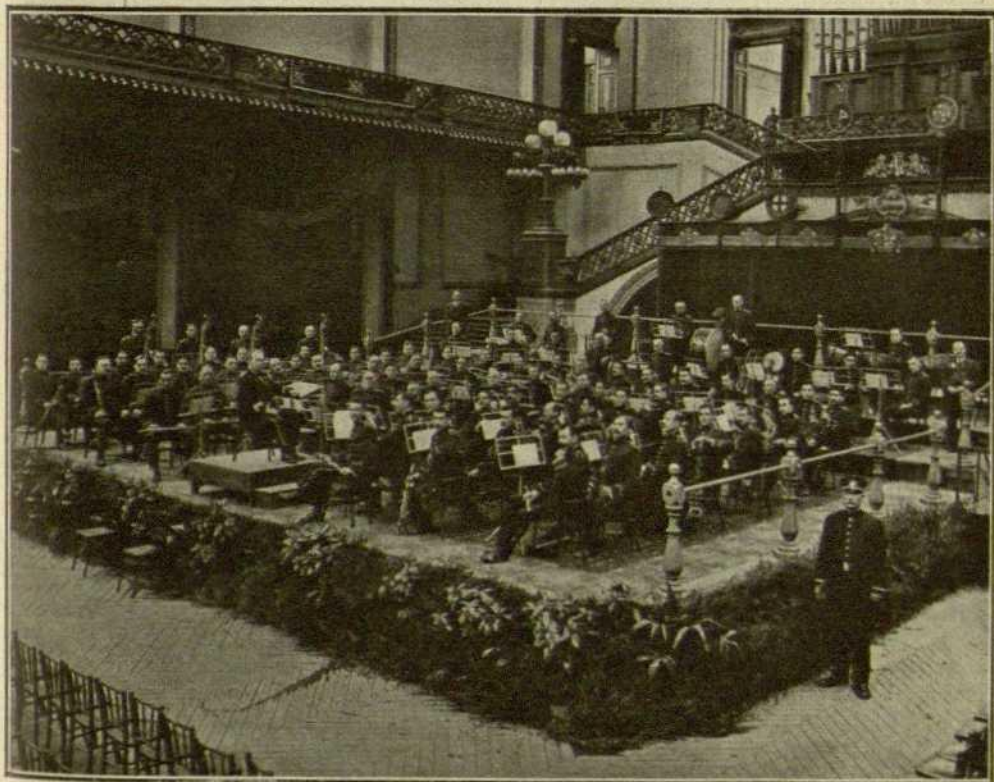
En les darreres sessions orquestrals, el mestre Francesc Pujol oferí novetats tals com *Variacions sobre un tema d'Haydn*, de Brahms, i *Obertura per a una comèdia*, de Max-Reger i reestrenà—quasi es pot dir així per ésser obres de molts anys no sentides,—la *Simfonia Escocesa*, de Mendelsohn, la *Primera suite de l'Arlessienne*, de Bizet, i el poema d'En Pahissa *De sota terra als aires*. Estrenà també la *Suite en mi* per a gran orquestra, d'En Toldrà, amb la qual obra hi obtingué un veritable triomf. L'obra del jove artista és certament un gran concert. Sens por d'ésser exagerats, direm que és de lo més seriós que ha donat la música catalana en aquest darrers temps.

Esmentarem, també per la seva importància, el concert Rigalt al Palau de la Música Catalana amb la cooperació de l'Orquestra Simfònica, en el qual es revelà el fort temperament d'aquella pianista.

El de presentació de la Banda Municipal en el mateix Palau després de la seva reorganització deguda a En Lamote, el qual ens mostrà palesament tot ço que és capaç de fer una agrupació d'aquell caràcter quan és amorosament dirigida i atesa. L'èxit fou enorme.

I, finalment, sols de pas per mancar-nos l'espai, direm els èxits que assoliren en els respectius concerts, En Costa i En Teràn; l'Orfeó Català en el d'homenatge al mestre americà Kurt-Schindler, i el mestre Pahissa a Belles Arts amb obres seves, d'autors estrangers i una de nova, *Corpus*, del jove compositor Manel Martí, que es revelà un fort temperament i un exquisit colorista.

X.

[La Banda Municipal de Barcelona
després de la seva reorganització pel Mestre Lamote de Grignon

El mes de juny del 1919 ha estat el mes de la pau. Les negociacions escrites de Versalles van arribar al seu punt culminant. I el món, durant algunes setmanes, va estar pendent de la pregunta torturadora: ¿Signarà l'Alemanya?

L'Alemanya signà. No fou el Govern Scheidemann el qui autoritzà la signatura del tractat. Presentada el 16 de juny a la delegació alemanya la nota dels aliats a les contraproposicions alemanyes, veritable ultimatum en què, després de fer algunes concessions de detall, hom fixava a l'Alemanya un terme de set dies per a dir si accedia o no a signar, el Govern Scheidemann dimití, per haver-hi entre els ministres diversitat de parers respecte l'actitud que calia pendre. La meitat dels ministres creien que no hi havia altre remei sinó signar; l'altra meitat s'hi negava.

El socialista Bauer, que era ministre de Treballs públics dins el ministeri Scheidemann, fou l'encarregat de formar el nou Govern, el qual quedà ràpidament constituït (21 de juny).

Abans de donar la contesta afirmativa, Bauer feu un últim esforç inútil per a obtenir de la Entente dagues modificacions en el tractat. Declarà que estava disposat a acceptar-lo, amb dues reserves: que no podia accedir-se a la remesa als aliats de l'ex-Kaiser i dels altres acusats alemanys, i que l'Alemanya no podia reconèixer que era l'única culpable de la guerra. Però la resposta dels aliats a aqueixa demanda fou seca i contundent. «Hem dit l'última paraula, i ja no és el moment de les negociacions; i recordeu-vos que només falten algunes hores per a l'acabament del termini.» Tal és la síntesi de la contesta que signà M. Clemenceau. Al cap d'avall, Bauer acceptà les condicions íntegres dels aliats (23 de juny). Per la seva banda, l'Assemblea Na-

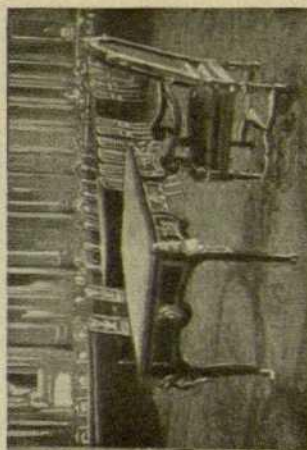
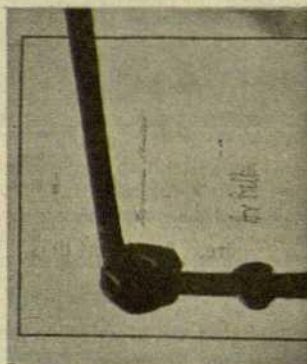
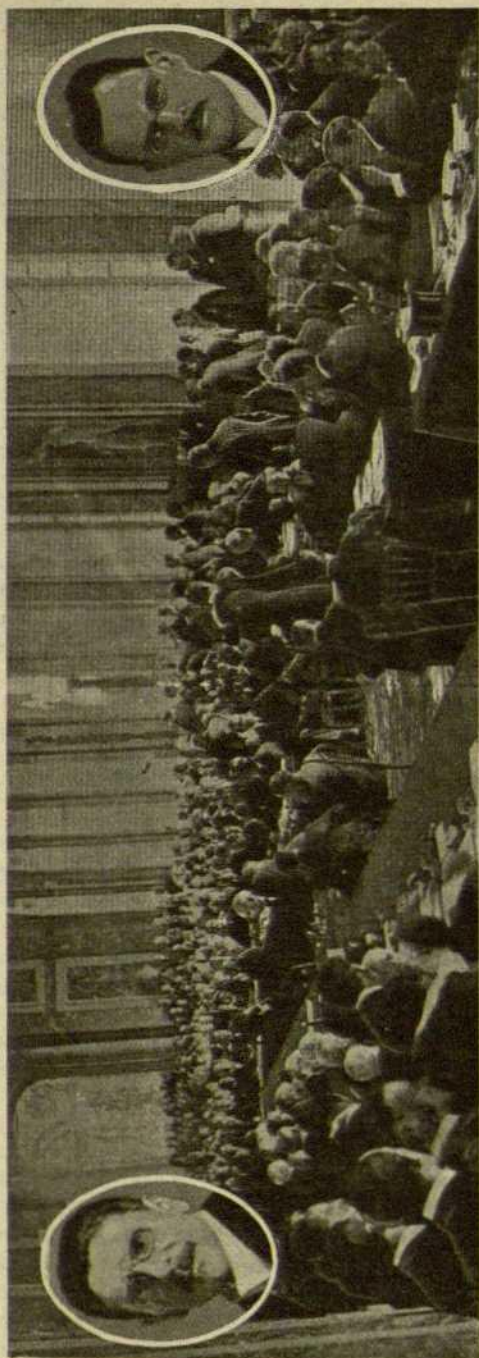
cional de Weimar havia aprovat, per 237 vots contra 138 i 5 abstencions una proposició declarant que calia signar la pau i havia atorgat un vot de confiança al ministeri. Joïoses, les campanes de París anunciaren al poble de la capital de França la definitiva rendició de l'Alemanya.

Passaren uns dies, hom no sabia res dels nous delegats alemanys que devien signar el tractat de pau. Tornà a haver-hi moments d'inquietud, fins que, fixada pels aliats la data del 28 de juny per a la cerimònia de la signatura, es féu pública la sortida cap a París dels delegats alemanys, que aquesta vegada només eren dos: Hermann Muller, nou ministre d'Afers estrangers, i Bell, ministre de Transports, tots dos socialistes majoritaris.

I a la històrica Galeria dels Miralls de Versalles, on el 18 de gener del 1871 fou proclamat l'Imperi alemany, el dissabte dia 28 de juny del 1919, entre tres i quatre de la tarda, fou signat finalment el tractat de pau germano-aliat, que havia exigit mig any per a la seva elaboració. Els dos plenipotenciaris de l'Alemanya, grocs com la cera per efecte de l'emoció que els estrenyia els cors, posaren llur signatura al tractat que marca la fi del gran poder germànic que Bismark va crear.

*** Queden encara moltes paus per fer. Queden encara molts caps per lligar en els afers internacionals. Però l'afer més ardu era el de la pau amb l'Alemanya i aquest està ja resolt. Per això el món s'ha interessat poc per les negociacions de pau amb l'Austria, i per l'aventura gairebé còmica que succeí a la Delegació turca arribada a París per a iniciar a son torn negociacions de pau.

La Delegació austríaca, presidida per Renner, va rebre les condicions de pau formulades

LA FIRMA DEL TRACTAT DE PAU A VERSALLES

Aspecte de la Sala dels Miralls del Palau de Versalles a les quatre de la tarda del dia 28 de juny, en el moment de firmar els delegats de Bèlgica. Als ovals: Hermann Müller, cap de la Delegació (a la dreta) i el Dr. Beil. De esquerra a dreta: El tinter de bronze usat per els delegats, La taula 223 i darrera del Tractat de Pau portant els segells i les firmes dels delegats alemanys. La taula de la firma.

La pau amb l'Austria

Mr. Clemenceau llegint el discurs que precedí a l'entrega als plenipotenciaris austríacs de les condicions de pau formulades pels aliats

En el circol: Renner, president de la Delegació austríaca, sortint de la Conferència de Saint-Germain en Laye.

pels aliats, el dia 2 de juny, al palau de Saint-Germain en Laye, que li serveix d'hostatge. La cerimònia fou curtíssima. A les breus paraules de Clemenceau contestà Renner amb paraules no menys breus, dites amb el migriure als llavis. Mentre els delegats alemanys s'han presentat amb cara llarga, rígids, encartonats, els delegats austríacs han sabut somriure i no han estalviat els cortesos acataments. Viena ha volgut correspondre a la seva tradició amable i mundana, tan diferent de la tradició de Berlín.

També els austríacs han trobat dures, inacceptables d'impossible compliment les condicions, no completes encara, que es presentaren a Saint-Germain en Laye. I de Viena protesten; i Renner, com abans Brockdorff-Rantzau, envia a Clemenceau un seguit de notes; i estan anunciades contraproposicions; i molts parlen de no signar. És evident, però, que l'Austria — el menut retall que l'Austria

ha quedat — es troba encara en pitjors condicions que l'Alemanya per a negar-se a la signatura del tractat de pau. Així, no és molt arriscat profetitzar que, després d'alguns nous tràmits, els delegats austríacs, els d'ara o uns altres, signaran el tractat, amb les esmenes que els aliats vulguin fer-hi. A no ésser que, qualsevol dia, proclamïn a Viena la República austríaca dels Soviets, per a fer parella amb l'Hongria, on encara governa Bela Kun.

*** Hem dit que els delegats turcs que anaren a París per a iniciar les negociacions de pau els succeí una aventura gairebé còmica. Així ha estat, en efecte. Els turcs, duent al capdavant al gran-visir Damad Ferid patxà, volgueren ésser massa llestos, i relliscaren. Cridats a París per a exposar el punt de mira de la Turquia sobre el tractat de pau amb els aliats, arribaren a la capital francesa, el 12 de juny, somrients i vincladissos. Si els austríacs

La Delegació otomana presidida per Ferid patxà (el primer a l'esquerra) sortint del Quai d'Orsay, després d'haver presentat a la Conferència de la Pau el cèlebre document de què es parla en la crònica

han somrigut i s'han vinculat amb mesura i discreció, els turcs ho feren desmesuradament i indiscreta. La seva cortesia resultà excessiva i els efectes d'aquesta resultaren contraproductius. Però això hauria estat secundari. La cosa important, la rellicada dels turcs, fou el document que presentaren a la Conferència de la Pau. Ferid patxà i els seus companys, presentant-se com a aliadòfils de tota la vida, proposaren que el desfet Imperi turc quedés, en sa sobirania i en son territori, tal com estava abans de la guerra, poc més o menys. A aquestes hores, les pretensions dels diplomàtics turcs van fer pegar un bot als Quatre, que ja tenen donats nombrosos cops d'estisora al mapa de l'ex-Imperi de la mitja lluna. Amb una mica més, els turcs demanen l'anexió de nous territoris i exigeixen als aliats una indemnització de guerra... Els Qua-

tre devien rebre el document dels turcs en un dia que estaven de malhumor, i enviaren a dir a Ferid patxà, per tota contesta, que d'això de fer la pau amb la Turquia encara n'hi havia per estona, i que el millor que ell i els seus

companys podien fer era tornar-s'en a Constantinoble, on els farien passar avís en el moment oportú. En menys paraules: el Consell dels Quatre féu posar a la porta els massa llestos representants del difunt Imperi turc.

*** El primer de juny, a Wiesbaden, fou proclamada la República del Rhin. La nova causà en el públic internacional sorpresa i sensació. Feia dies que la premsa parlava dels treballs que en el dit sentit es feien a la vora esquerra del Rhin. Però els esdeveniments de que hom parlava no semblaven molt segurs ni molt propers. El novell Estat comprèn

El Dr. Dorten, president del Govern provisional de la República del Rhin

La llegenda del retrat diu: «¡Visca la lliure República rhenana alemanya!»

els territoris ocupats per les tropes aliades a la vora esquerra del Rin en virtut de l'armistici del dia 11 de novembre de l'any passat, a més d'altres territoris de la nova dreta. Hom escollí la ciutat de Coblenz com a capital del nou Estat, bé que el Govern provisional, presidit pel doctor Dorten, s'ha instal·lat a Wiesbaden.

Molts dubten, però, que la República del Rin sigui viable. De cop, va dir-se que es tractava d'un Estat independent, el qual podria servir de tampó entre l'Alemanya i la França. Però el cert és que el Govern provisional, presidit per Dorten, només ha reivindicat l'autonomia dins l'Imperi alemany. Així, la importància internacional i militar de l'esdeveniment queda molt rebaixada.

Tot i això, el Govern alemany ha declarat qua l'acte de Dorten i els seus auxiliars constitueix un delict de traïció, perpetrat a l'empara de les autoritats militars franceses d'ocupació, i ha fet obrir el corresponent procés.

*** Mentre a l'Occident s'ha donat un pas decisiu cap a la pau, la situació de l'Orient ha seguit embullada. En els diferents fronts russos, l'activitat militar ha estat considerable. Però la sort de la lluita és alternativa, i l'exèrcit roig no ha rebut encara el cop mortal que s'esperava.

No obstant, és un fet de gran importància el reconeixement que l'Entente ha fet del Go-

vern de l'almirall Koltchak (enc que no es tracti d'un reconeixement completament explícit), puix l'ajust financer i tècnic dels aliats dona a Koltchak una molt major força.

A l'Europa central, la lluita s'encengué altre cop, per haver pres l'ofensiva l'exèrcit vermell hongarès contra els txeco-eslovacs. Les forces soviètiques, en els primers dies de l'atac, feren recular les forces txeco-eslovàques, menors en nombre. Posteriorment, l'avenç dels vermells quedà deturat. Hi ha qui assegura, per cert, que les operacions de l'exèrcit vermell de l'Hongria estan dirigides pel famós marechal von Mackensen.

Un bolxevic, Lewin (no confondre'l amb Lenin), ha estat executat a Baviera, com a responsable de l'afusellament de les rehenes durant el curt període del Govern comunista bavarès.

*** La natura no vol deixar a l'home racional i conscient l'exclusiva de les mortandats i les catàstrofes. A Itàlia hi ha hagut terratrèmols que han causat nombroses víctimes, bé que la catàstrofe no ha tingut les proporcions d'altres vegades. Molt més terrible fou la catàstrofe causada a darrers de maig per l'erupció d'un volcà dels 45 d'actius amb que compta l'illa de Java. Vint vilatges quedaren destruïts del tot i altres sis greument perjudicats. El nombre dels morts fou evaluat a 15,000. Tantes víctimes com les d'un dia de gran batalla de la guerra que ha finit...

A. ROVIRA I VIRGILI

Tenim a disposició dels senyors subscriptors
les tapes del tercer volum del D'ACÍ D'ALLÀ

Enquadernacions i tapes. Ptes. 4
Tapes soles " 3

La Permanente

MOBLES GRAN CHIC

Taules, cadires i bufets per a menjador, a preus econòmics

Elegants silleries tapissades i poltrones coquetes, a preus reduïdíssims

Lavabos, Jocs per a dormitoris
Balancins i cadires-retret
automàtiques per a dormitoris

7-Plaça Universitat - 7

HERMOSURA DEL CUTIS

Está tan guapa Asunción,
inspira tal ilusión
desde que usa PECA CURA,
que es amada con pasión,
con verdadera locura.
¡Es del orbe admiración!

JOVENTUT PERPÈTUA!

USANT ELS PRODUCTES

— PECA-CURA —

SABÓ - CREMA - POLVOS

Aigua Cutània
Aigua de Colònia

Cortés Germans
BARCELONA

LA INDÚSTRIA LLETERA, S. A.

FABRICACIÓ DE LLET CONDENSADA
marques **EL PAGES i IBERIA**

SUPERIOR QUALITAT : ELABORACIÓ
ESPECIAL : LES MÉS ALTES
RECOMPENSES EN TOTS
ELS CONCURSOS

Trafalgar, 64 : BARCELONA : Tel. A. 1727

ANTIGA CASA HOMES

ESPLÉNDIDA EXPOSICIÓ
DE MOBLES

PELAI, 50 - BARCELONA
PREUS ECONÒMICS